

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra psychologie a sociologie

Diplomová práce

Duchovní služba v českém vězeňství

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Hála

Autor práce: Hana Hrušková

Studijní obor: Pastoračně sociální asistent

Ročník: sedmý

2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Své poděkování bych chtěla vyjádřit vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Jaroslavu Hálovi, za jeho vstřícný, trpělivý a povzbudivý přístup. Další velké díky patří všem členům VDP a VDS, hlavně Renatě Balcarové, Mgr. Bohdanu Pivoňkovi, Mgr. Květě Jakubalové, Heleně Olšovské, Bc. Martinu Škodovi, Mgr. Miroslavu Čejkovi, Mgr. Ottu Brochovi, nečlenům Ireně Opočenské Dis, PhDr. Jiřímu Šovarovi, PhDr. Václavu Mitášovi a dalším, díky nimž se pro mne tvoření této diplomové práce stalo překvapivě velkým osobním přínosem a potěšením. Dále patří poděkování všem lidem, kteří při vzniku této práce pečovali o mého syna Antonína.

OBSAH

ÚVOD	6
1 MODERNÍ PENOLOGICKÉ TRENDY	8
1.1 Americké vězeňství	11
1.1.1 Věznice v USA	12
1.1.2 Kanadské vězeňství	13
1.2 Evropské vězeňství	14
1.2.1 Vězeňství vedoucí k zodpovědnosti ve Skandinávii.....	16
1.2.2 Vězeňství v německy mluvících zemích	18
1.2.3 Francouzské vězeňství	20
1.2.4 Vězeňství ve Velké Británii	21
1.2.5 Vězeňství v České republice	21
1.2.5.1 Péče o ženy – matky ve výkonu trestu	23
1.2.5.2 Zaměstnanost u vězeňské populace	24
1.2.5.3 Alternativní tresty v České republice	25
1.2.5.4 Péče o odsouzené ve výkonu trestu	26
2 DUCHOVNÍ SLUŽBA V ČESKÝCH VĚZNICÍCH A VAZEBNÍCH VĚZNICÍCH NA ZAČÁTKU TRETÍHO MILÉLIA	27
2.1 První kroky vězeňských duchovních po roce 1989	27
2.2 Vznik občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče	28
2.3 Vznik a vývoj profesionální kaplanské služby	29
2.3.1 Podmínky na funkci hlavního kaplana Vězeňské duchovenské služby	31
2.4 Vnitřní aktivita VDP a VDS	31
2.5 Právní rámec duchovní služby v rámci VSČR	32
2.6 Dohoda o duchovní službě	33
2.6.1 Seznam církví sdružených v Ekumenické radě církví	34
2.6.2 Kompetence pověřené osoby při výkonu duchovní služby ...	35
2.7 Stanovy občanského sdružení Vězeňské duchovenské péče	36
2.7.1 Podmínky členství ve VDP	37
2.7.2 Práva a povinnosti členů	38
2.7.3 Vnitřní uspořádání Vězeňské duchovní péče	38

2.7.4	Hospodaření VDP	40
2.7.5	Sekce spolupracujících organizací	40
2.8	Srovnání české duchovní služby s duchovní službou v jiných evropských zemích	41
2.9	Působení žen v české vězeňské duchovní službě	42
2.9.1	Služba odsouzeným a obviněným opačného pohlaví.....	44
2.10	Problematika ekumenismu.....	48
2.10.1	Bohdan Pivoňka jako hlavní zastánce ekumenismu	49
2.10.2	Spolupráce křesťanských církví s dalšími náboženskými společnostmi.....	51
2.11	Vztah vězeňského personálu a vězeňských duchovních	53
2.11.1	Vězeňská služba České republiky	53
2.11.2	Obtíže, s kterými se vězeňský personál setkává	53
2.11.3	Vystupování a působení duchovních ve věznicích	54
2.11.4	Vzájemná interakce mezi VS a duchovními	56
2.11.5	Proces spolupráce mezi duchovními a vězeňskou službou ...	59
2.12	Přijetí vlastní viny ve výkonu trestu	60
3	ROZHOVORY S KAPLANY	63
3.1	Shrnutí a porovnání odpovědí respondentů	76
3.2.	Perspektiva duchovní služby ve věznicích	82
	ZÁVĚR	85
	Seznam literatury	88
	Seznam zkratk	90

ÚVOD

Po pádu totalitního režimu v roce 1989 Vězeňská služba České republiky procházela a dodnes prochází transformacemi, které v mnoha případech představovaly zásadní obrat. Jedním z takových obrátů je pohled na náboženství a s tím související duchovní péči o vězněné osoby. Do roku 1989 byli kněží a kazatelé vzdorující proti komunistickému režimu umístováni do nejtěžších typů věznic, kdežto po pádu stávajícího režimu právě oni a dobrovolníci z řad věřících svobodně vstupovali do věznic, aby poskytli duchovní službu obviněným a odsouzeným. Z těchto křesťanských „profesionálů“ i laiků, kteří sloužili ve věznicích, se postupem času rekrutovalo občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče a poté i profesionální kaplanská služba. Chtěla jsem tedy více prozkoumat fenomén opětovného návratu duchovní služby do českých věznic téměř po čtyřiceti letech.

Tato práce se zabývá křesťanskou duchovní službou člověku ve specifickém prostředí sobě vlastním, v prostředí nepřírozeného světa vězení. Nastíním zde vznik, organizaci, problematiku a perspektivu občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče a vězeňských profesionálních kaplanů.

Aby čtenář pochopil působení penitenciárního prostředí, vztahu vězně a společnosti, zařadila jsem jako úvodní kapitolu moderní penologické trendy ve světě. Dané modely z různých koutů světa nám mohou ukázat pravdivější pohled na naši vlastní filosofii vězeňství, na kauzalitu represe, liberalizaci společnosti a filosofii trestu odnětí svobody. Ukazují problémy, které jsou společné pro všechny penologické systémy světa, jejich zdařilé nebo i nezdařilé pokusy o vyřešení. Čím více jsem pronikala do toho, jak se společnost vypořádává s lidmi, kteří se provinili proti jejím pravidlům, do variability různých pojetí trestu a nápravy, tím více jsem byla zaujata pestrostí a mnohdy bohužel tvrdou realitou vězeňského prostředí.

V další části diplomové práce se blíže zabývám občanským sdružením Vězeňská duchovenská péče, jejímu vzniku, organizaci a stanovami. Snažím se stručně přiblížit porovnání české duchovní služby s vězeňskou duchovní službou evropských zemí. Nastíním problematiku a křehkost ekumenického ducha české vězeňské duchovní služby, nejednoduchý proces vzájemných vztahů mezi duchovními a vězeňským personálem. Dále naznačím nároky na službu ženy-duchovní, její roli v převážně mužském světě vězněných. Krátce pojednám o otázce přijetí vlastní viny, která tvoří styčný bod ve smýšlení člověka, který se provinil a usiluje o její odčinění. Navazující kapitola se opírá o rozhovory se zkušenými vězeňskými kaplany, jejich osobní vyjádření k aktuálnímu stavu a individuální pohled na

službu lidem ve věznici. Poté následuje zhodnocení a porovnání odpovědí respondentů. Závěrečná kapitola se zabývá perspektivou české vězeňské duchovní služby. V závěru práce se pokusím shrnout výsledné poznatky.

V textu se objevují často přímé citace hlavního kaplana vězeňské služby ČR Bohdana Pivoňky. Jeho osobité a přesné vyjadřování vykresluje trefně danou problematiku a já jsem se snažila tuto svéráznost zanechat bez úprav. Mnohé, stěžejní informace mi byly poskytnuty osobně, elektronicky nebo telefonicky přímo členy VDS a VDP. Odbornou literaturu jsem čerpala z okruhu penologicko psychologických titulů a exkurzi do moderních trendů vězeňství mi poskytoval časopis České vězeňství vydávaný Vězeňskou službou České republiky.

1 MODERNÍ PENOLOGICKÉ TRENDY

Pokud bychom si měli představit moderní vězení, musí nutně splňovat kritérium efektivnosti programů zacházení, nejen pouhé odplaty a izolace vězně od většinové společnosti. Moderní penologie řeší vězňův smysluplný návrat do společnosti a jde dál, za pomyslné hranice vězeňského prostoru. K tomu jí pomáhají tři principy - humanizace, účinnosti a bezpečnosti, které by se měly v praxi navzájem prolínat. Princip humanizace by měl zaručovat pachateli, který se dopustil třeba i nejzávažnějšího trestného činu, důstojné a neponižující zacházení. Princip účinnosti spočívá v kvalitních a individuálně vybraných programech, které se zaměřují na problémové jednání vězně a které by měly minimalizovat riziko opětovného se navrácení do vězení. Princip bezpečnosti má zajistit společnosti, vězeňské službě (i ona má právo na ochranu zdraví při práci) a nakonec i samotnému odsouzenému ochranu a bezpečnost.¹ V některých případech také chránit vězně před mstou společnosti.

Dalším typickým jevem v zemích s moderní penologickou filosofií je trend individualizace. Tento trend předpokládá, aby na jednoho vychovatele, pedagoga a sociálního pracovníka spadal jeden až tři vězni (např. v severských zemích je poměr zaměstnanců vězeňských zařízení 1:1).²

Když se pokusíme odlišit moderní vězeňství vyspělých států od vězeňství států méně ekonomicky vyspělých, rozvojových, můžeme vidět některé společné ukazatele. Méně rozvinuté systémy jsou zaměřeny samy na sebe, jsou sebestředné. Soustřeďují se na svojí funkčnost instituce. Vězeň je brán jako ten, kdo obtěžuje, není na něj brán zřetel jako na hlavní objekt zájmu. Upřednostňována je tu hlavně vnější bezpečnost, méně už ta vnitřní.³ Vězeňský personál je veden především k poslušnosti. Rozvinuté vězeňské systémy rozvíjí penitenciární teorii a praxi. Hledají cesty, jak nejlépe integrovat vězněné osoby po jejich propuštění do společnosti. Jsou otevřenější vůči společnosti a vězeňský systém se snaží, aby je společnost také plněji vnímala a respektovala. Vězeňství se tady spíše chápe jako sociální služba. Věnuje se zde pozornost při vybírání vězeňského personálu, jehož odborné a osobnostní kvality jsou považovány za základ.⁴

¹ srov. HÁLA J. Dynamická bezpečnost. *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 1, s. 30 -31.

² srov. KULA. L. U svých podřízených musím cítit, že jim srdce aspoň trochu bije pro vězeňskou službu. *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 6, s. 11.

³ Vnitřní, nebo-li dynamická bezpečnost znamená sociální klima věznice a profesionální přístup vězeňského personálu k odsouzeným tak, aby se snížil jejich psychosociální stres, který může být zdrojem bezpečnostních rizik.

⁴ srov. BURKIEWICZ. B. Pohled z Baku. *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 5, s. 10.

Pravděpodobně nejlépe vedené vězeňské systémy jsou takové, které mají jasné pojetí o svých cílech, úkolech a hodnotách. Základem pro to všechno je dobrý komunikační systém, který probíhá shora dolů a naopak a napříč organizací. Personál na všech úrovních si musí být vědom hodnot a úkolů organizace a rozumět strategickým rozhodnutím. Zaměstnanci musí cítit, že jim bude nasloucháno a budou vyslyšeni, kdykoliv budou mít potřebu přispět svým názorem k rozvoji organizace.⁵

Na celém světě počet vězňů stoupá a s tím souvisí přeplněnost věznic. Nejvíce uvězněných osob na počet obyvatel mají v USA, naopak nejnižší v Japonsku (viz tabulka 1). Dá se očekávat, že problém s přeplněností věznic poroste. S tím souvisí další ukazatel moderních systémů vyspělého vězeňství. A to v minimalizaci použití trestu tradičního odnětí svobody v pevné věznici. Naopak cílem je, aby se trest pokud možno vykonával na svobodě odsouzeného, v jeho přirozených podmínkách. Z toho plynou výhody jednak ekonomické, kdy stát ušetří za odsouzeného velké výdaje, jednak výhody pro samotného odsouzeného, který není vytržen ze svého rodinného a sociálního prostředí, neztratí zaměstnání a bydlení. Tento model se samozřejmě nedá aplikovat na nebezpečné a těžko napravitelné vězně, pro ně zůstává tradiční řešení pevné izolace v daném vězeňském zařízení. Způsoby, jak dosáhnou působení trestu na svobodě vysvětlím v dalších kapitolách a také se blíže seznámíme s moderními penologickými trendy v pojetí sociokulturních specifik a hodnot konkrétních zemí.

⁵ srov. COYLE, A. *Řízení věznic v čase změn*. Praha: Vězeňská služba České republiky, příloha časopisu České vězeňství č. 1/ 2004, 2004. ISSN 1213 – 9297, s. 109.

Porovnání počtu vězňů ve vybraných státech světa.

Zdroj: Základní statistické údaje o VSČR, *České vězeňství, 2004.*⁶

Tabulka 1.

STÁT	ÚDAJ Z ROKU	Poměr vězněných osob na 100 000 obyvatel
USA	2005	737
Rusko	2006	615
Bělorusko	2006	426
Česká Republika	2006	181
Slovensko	2006	158
Anglie a Wales	2006	148
Nizozemsko	2006	128
Rakousko	2006	105
Německo	2006	94
Francie	2006	85
Japonsko	2005	62

V americkém i v evropském vězeňství vidíme střídavé příklony k liberalismu v zacházení s vězni (šedesátá, poté devadesátá léta) nebo naopak ke konzervatismu (osmdesátá léta), a to podle politických postojů dané doby, které se pak promítají do trestní politiky. V teorii a praxi každého vězeňství je velmi důležité si uvědomit dvě základní dilemata, a to „*trest*“ versus „*zacházení*“.⁷ Moderní penologie se snaží nepoužívat prostředky tvrdé represe (represivní pojetí výkonu trestu), ale pracuje s kvalitní diagnostikou u odsouzených⁸, s označením rizikových faktorů a specifických potřeb vedoucích k trestné činnosti. Potom usiluje o kauzální řešení problematiky sociálně patologických sklonů jedince, a to zvláštními programy zacházení. Tento přístup se nazývá restorativní trestní politika.⁹

„Tvrdý přístup k výkonu trestu odnětí svobody vyplývá z přirozené lidské touhy po spravedlnosti, po tom, aby zlo bylo potrestáno a akt odplaty naplněn. Neřeší se tím ovšem problém

⁶ srov. BAJCURA, L. Základní statistické údaje o Vězeňské službě České republiky v závěru roku 2006. *České vězeňství*, 2007, roč. 15, č. 1, s. 38.

⁷ srov. HÁLA, J. *Teorie a praxe vězeňství I.* České Budějovice : Jihočeská univerzita, 1996. ISBN 80-7040-235-0, s. 7.

⁸ Zjednodušeným termínem „*odsouzený*“ v mé práci budou myšleni odsouzení a obvinění pobývající ve vazební věznici. Obviněný může být člověk i na svobodě.

⁹ srov. MECLOVÁ, K. Trest by neměl být aktem pomsty. *České vězeňství*, 2004, roč. 12, č. 1, s. 11.

*kriminality, neboť tvrdý trest uspokojuje společnost, ale pachatele dál devastuje. Je velmi těžké vysvětlit veřejnosti, co je lepší, zda uspokojení jejich emocí formou tvrdého trestu a zdevastovaný pachatel, který jednoho dne z vězení přece jen vyjde a s největší pravděpodobností zanevře na celý svět a podle toho se k němu bude taky chovat. Nebo je lepší hledat méně násilné formy výkonu trestu, které nebudou tak bezprostředně závislé na naplnění oné emoční touhy po mstě a odplatě, ale umožní pachateli trestného činu úspěšný návrat do společnosti“.*¹⁰

Ve veřejném mínění převládá názor, že pachatelům trestných činů je věnována přehnaná pozornost, nejsou dostatečně potrestáni a jejich pobyt ve vězení připomíná dovolenou v rekreačním zařízení. V České republice finanční náklady na jeden den odsouzeného činí 800 až 1000 Kč. V této částce jsou ale zahrnuty veškeré výdaje na bezpečnostní technické opatření, eskorty, ostrahu věznic. Finanční náklady na osobní spotřebu vězně ale nezaručují luxusní život, např. denní výdaj na stravu se blíží 50 Kč.¹¹ Všeobecně se dá říci, že široká veřejnost s vězeňskou problematikou není příliš obeznámena. Pokud se tak děje, je to většinou skrze sdělovací prostředky, které uvádějí situaci zkresleně ve svém zájmu o poskytnutí co největší senzace. Nejčastěji to jsou útky, opravdové problémy vězeňství ale spočívají jinde.

1.1 Americké vězeňství

Jeden z moderních světových penologických trendů stojí na poskytnutí dostatečného soukromí pro každého. I v praxi Ameriky to znamená samostatná jednolůžková cela pro každého jedince, kde tráví noc každý sám. Přes den jsou vězni individuálně umožňovány (především podle jeho pracovních výkonů a chování) společné volnočasové aktivity mimo celu. Danou „izolací“ je zabráněno různým škodlivým vlivům ohrožující vězně jako např. šikanování, agresivní ataky atd. Má to význam také jako nucený prostor pro přemýšlení o vině a odpovědnosti za vlastní činy.¹² Otakar Michl se ve své zprávě z Konference ICPA ve Vancouveru zmiňuje¹³, že v Nizozemsku začali některé věznice přestavovat jednolůžkové cely na dvoulůžkové a to ze zcela prostého důvodu - rostoucí počet vězňů. Poskytnout odsouzenému dostatek soukromí je jistě dobrá věc, o kterou je třeba usilovat, ale je tento požadavek vzhledem ke stoupajícímu počtu vězňů reálný? Rada Evropy doporučuje proti

¹⁰ BURKIEWICZ, B. Dva světy, dvojí život za mřížemi. *České vězeňství*, 2004, roč. 12, č. 2, s. 25.

¹¹ srov. *Vězeňská služba České republiky: Tisková konference ministra spravedlnosti ČR a generálního ředitele Vězeňské služby ČR: konference 21.září 2006* [online]. Praha: Vězeňská služba ČR, 22. 9. 2006 [cit. 5. října 2006]. Dostupné na WWW: <http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=706>.

¹² srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5, s. 11.

¹³ srov. MICHL, O. Konference ICPA ve Vancouveru. *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 6, s. 36.

přeplněnosti věznic dekriminizaci některých trestných činů a intenzivnější používání alternativních trestů.¹⁴ Otázkou zůstává, zda to bude stačit.

1.1.1 Věznice v USA

Americké věznice se s postupným historickým vývojem propracovaly k těmto typům odnětí svobody:

- Věznice s maximální bezpečností jsou železobetonové pevnosti vybavené vyspělou technikou, kladoucí velký důraz na vnější bezpečnost. Jejich účelem je zneschopnit ty nejneobávanější vězně, pro mnohé se zdejší pobyt stane doživotním. *„Téměř do krajnosti (nebereme-li v úvahu popravu) je zde uplatněna zásada „kdo si nevází šance zákonného života v nejsvobodnější zemi světa, ten musí nést tvrdé následky vlastního zlého rozhodnutí“.* Považuji za vhodné zde poznamenat, že z obdobných úvah pochází i diskutabilní zákon *„Třikrát a dost“.* Jeho nejtvrdší, kalifornská verze představuje nelítostný požadavek uložit pachateli jakéhokoliv trestného činu při druhém odsouzení dvojnásobný trest a při třetím odsouzení minimálně 25 let vězení.¹⁵ Tento přístup ale přesto vede k nárůstu počtu vězňů, což opět vede k tlaku výstavby nových věznic. Sami Američané sebekriticky přiznávají, že jejich represivní politika nepřináší kýžený efekt a zamlouvají se jim systémy jiných států, hlavně metoda „Risk and Need Assessment.“¹⁶(viz. kapitola 1.1.2)
- Druhým typem jsou věznice se střední úrovní bezpečnosti, které jsou určeny méně nebezpečným pachatelům s nižšími sklony k útěku.
- Mírné zacházení je ve věznicích s minimální bezpečností, kde mají vězni velkou volnost pohybu a rozhodování. Mají možnost účastnit se různorodých volnočasových profesně vzdělávacích, náboženských, psychoterapeutických programů.
- V otevřených ústavech se provozují různé vězeňské farmy, lesní tábory, střediska odborného vzdělávání. Vlivem tohoto přirozeného prostředí (které právě v klasických věznicích chybí) a díky pracovní nebo vzdělávací činnosti je větší šance ke změně chování vězňů a jejich následné reintegraci.

¹⁴srov. MICHL, O. Re: *Informace z Konference ICPA ve Vancouveru.* [elektronická pošta]. Message to: Hana Hrušková. 17.ledna 2007 [cit. 29.1.2007]. Osobní komunikace.

¹⁵ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství.* České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5, s. 13.

¹⁶ srov. MECLOVÁ, K. Vězeňská služba si zaslouží uznání. *České vězeňství*, 2004, roč. 12, č. 6, s. 13.

- Dále jsou tu také vazební věznice sloužící k zadržení osob, které se nacházejí teprve v soudním líčení a jsou vážně podezřelé ze spáchání trestného činu nebo osoby, které mají uloženy jen krátkodobé vězení za méně závažné trestné činy. Pokud je osoba ve vazbě dostatečně solventní, může využít kauce (peněžitá náhrada za vazbu).
- K americkému vězeňství také patří probace (dotyčnému obviněnému, který není nebezpečný pro společnost, je zakázán vstup např. do heren a restaurací), parole (za vzorné chování je odsouzený předčasně propuštěn z výkonu trestu), mediace v trestních věcech a alternativní tresty (viz. kapitola 1.2.1). Tyto činnosti jsou ve službě probační a mediační služby.
- Typicky postmoderní je americká elektronická vazba, kdy je na těle (na ruce či noze) odsouzeného napevno připevněno monitorovací zařízení ve formě lokalizačního rádiového náramku, které příslušnému dozorcí podrobně hlásí zeměpisnou polohu odsouzeného. Tento systém je propojen s mobilním telefonem a satelitem. Denní náklady na fungování elektronických náramků vyjdou čtyřikrát levněji než náklady, které souvisejí s pevným uvězněním. Pokud se vězeň nachází mimo zónu svého vyhraněného prostoru pobývání (to může znamenat i cesta do zaměstnání), dozorce má možnost činit příslušná opatření.¹⁷

1.1.2 Kanadské vězeňství

Hlavní dělení kanadských věznic spočívá v délce odnětí svobody. Federální věznice jsou určeny pro osoby, kterým byl udělen trest větší jak dva roky. Pachatelé, kteří mají udělen trest pod dva roky jsou umístěni ve věznicích v provinciích. V obou typech věznic je pohodlné jednolůžkové ubytování se zachováním maximálních hygienických a sociálních podmínek. Provinční zařízení nejsou složité a technicky náročné jako federální věznice, ale jsou otevřené a svou architekturou připomínají buňky, které se skládají z několika pokojů se společnou kuchyní, předsíní a WC. Jejich architektura je řešena tak, aby vycházely z prostředí, ve kterém se nacházejí a dokreslují kolorit daného regionu. Od vnějšího světa vězně neoddělují mříže, ale hrubé sklo.

Kanadský vězeňský systém (a systémy severských států Evropy) je i ve vyspělých evropských zemích považován za nejprogresivnější a inspirativní. Existuje zde úzká propojenost jednotlivých státních složek, které přijdou do styku s pachatelem trestné činnosti.

¹⁷srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5, s. 13-15.

V praxi to znamená, že od chvíle, kdy je pachatel trestného činu zadržen, se shromažďují veškeré informace týkající se jeho osoby. Na tomto shánění informací se podílejí také další k tomu potřebné instituce jako soudy, probační a mediační služba, vězeňská služba a některé nestátní subjekty, které spolu velice úzce spolupracují. Společně sledují danou osobu od okamžiku zadržení do okamžiku propuštění na svobodu. Tento systém kanadské tvořili dvacet let a dá se považovat za nejpropracovanější penitenciární model na světě.

V Kanadě usilují o úspěšnou reintegraci vězně pomocí odborné diagnostiky a jí odpovídajících programů zacházení. Osoba ve výkonu trestu prochází standardizovaným programem, který je dotyčným „ušit na míru“ a měl by řešit problém, kvůli kterému se odsouzený ocitl ve vězení. Vězni jsou nabídnuty dané programy (např. zvládnání agresivity, komunikace v rodině, verbální dovednosti,...). Po vykonání daných programů přistoupí vězeň k jakýmsi testům, u kterých probační pracovník zjistí, zda nastaly předpoklady pro parole nebo dokonce pro předčasné propuštění.¹⁸

Tato využívaná metoda, nazývající se „*Risk and Need Assessment*“ vyhodnocuje podstatné konkrétní rizika nebezpečnosti vězně pro společnost, ale i sebe a svoji rodinu.¹⁹ Novým způsobem strukturuje informace o odsouzeném, pokud jde o jeho rizikovitost a zařazení do vhodného programu s prediktivním zaměřením. Tato metoda se ale nedá aplikovat universálně. Používá se individuálně podle konkrétních kritérií odsouzeného.²⁰

1.2 Evropské vězeňství

Na přelomu 19. a 20. století vznikla potřeba sjednotit po Evropě jednotná vězeňská pravidla, aby se i ve věznicích dodržovala všeobecná lidská práva a vězňům bylo dopřáno důstojného a neponižujícího zacházení. Proto se konají v hlavních evropských městech mezinárodní konference, jejichž pravidla by individuálně regulovala vězeňství příslušných států Evropy. Díky Hospodářské a sociální radě Organizace spojených národů vzniká v roce 1958 dokument *Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni a příslušná doporučení*. Tento dokument nebyl určen jako přesná doktrína pro všechny členské země, ale jako „*minimální pravidla*“ zacházení, které si daná země použije do specifických podmínek svých sociokulturních daností.²¹

¹⁸ srov. BURKIEWICZ, B. Dva světy, dvojí život za mřížemi. *České vězeňství*, 2004, roč. 12, č. 2, s. 22-25.

¹⁹ srov. HÁLA, J. RISSK ASSESSMENT. Nový penologický pojem? *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 3, s. 22.

²⁰ srov. HOSPODKA, M. Specializovaná oddělení jsou výkladní skříní českého vězeňství. *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 5, s. 9-10.

²¹ srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5, s. 17.

Potřeba dalšího prohloubení a obnovení vězeňských evropských pravidel nastalo po hrůzách druhé světové války. Tato zdokonalená pravidla pohlcují již vyšlé dokumenty OSN a dotvářejí normy zacházení s vězni pro oblast Evropy. *Evropská vězeňská pravidla* vytvořila Rada Evropy, instituce založená roku 1949, (má zatím 46 členů, Česká Republika přistoupila v roce 1993). Jejím cílem je rozvíjet celoevropské kulturní dědictví a dbát o ochranu lidských práv, lidské důstojnosti a svobody, což je právě ve vězeňství choulostivé téma. Rada Evropy vycházela při tvoření pravidel z Evropské vězeňské filosofie. Ta se dá shrnout do tří okruhů:

- odnětí svobody je samo o sobě dostatečným trestem, vlastní pobyt ve vězení nemá být trestem navíc. Doba uvěznění se má vyplnit smysluplně, přinést odsouzenému užitek
- správa věznic musí dodržovat humanitární normy v zacházení s vězni a prokazovat úctu k základním lidským právům a svobodám, lidské důstojnosti
- v zacházení s vězni má převládat práce a vzdělávání, s cílem zvýšit schopnost plynulého návratu do reality.

Evropská vězeňská pravidla berou na zřetel konkrétního člověka, který, byť on sám svým nezákonným chováním jedná proti lidskosti, má svou nezrušitelnou lidskou důstojnost. Každého člověka je třeba respektovat v jeho názorech, politickém přesvědčení a náboženském smýšlení, každý člověk si je roven, ať už se lidé fyzicky liší barvou pleti, rasou, jazykem nebo pohlavím. Cílem uvěznění je rozvíjet smysl pro vlastní zodpovědnost a vybavit vězně schopnostmi, které jim pomohou při návratu do společnosti. Správa věznic by měla pravidelně kontrolovat a dohlížet, zda jsou dodržována tato pravidla. Respektování individuálních práv vězňů, jejich zákonnost výkonu trestu, musí být zajištěna kontrolou soudním orgánem, nepodléhajícím a nepatřícím do sféry vězeňské správy. Tyto pravidla mají být dostupná všem, i vězňům, vězeňský personál musí být s těmito pravidly obeznámen.

Evropská vězeňská pravidla kvůli správnému vězeňskému režimu požadují, aby v komunikaci s vězni nebylo dáváno najevo, že jsou vyloučeni ze společnosti, odsouzení nemají ztratit úctu k sobě ani k jiným. Mělo by se co nejvíce usilovat o to, aby vězni byli v kontaktu s vnějším světem, se svými rodinami a pro návrat na svobodu byli připraveni na nové podmínky, zapojit se znovu do rodinného života, zajistit si práci a poskytnout pomoc vězni i po propuštění z vězení. Umožnit vězni, aby doba strávená ve vězení byla využita smysluplně v zájmu zlepšení jejich znalostí, dovedností, profesní přípravy, i smysluplně využívat volný čas. To se týká těch odsouzených, kteří pracovat chtějí, ne všichni odsouzení touží po zaměstnání. Práce je velké pozitivum jednak ekonomické, jednak na celkovou reintegraci vězně, odsouzení by měli povinně pracovat či zúčastňovat se jiných aktivit. Měly by být zřízeny instituce, oddělení pro diagnostikování a léčení vězňů s psychickými

poruchami, speciálně pracovat s mladistvými, mentálně retardovanými, drogově závislími a jinými patologickými jevy.²²

Programový poradce Sekretariátu Rady Evropy Dr. Roman Huňa se vyjadřuje k Evropským vězeňským pravidlům takto: „ Jsou to doporučení, která jsou závazná pro všechny členské státy a je v nich všechno. Například jaký druh světla má pronikat do cely, kolik času má vězeň strávit venku, kolik čtverečních metrů životního prostoru má mít atd. Je to materiál, který nemá obdobu. Všechno je v nich zakotvené, definované, všechno má jasný název. Není to dogma, každý stát si je může aplikovat na své podmínky, ale ten základ, na kterém Rada Evropy už třicet let pracuje, ten tam je pro každého člena. A to je ten obrovský vklad Rady Evropy. “²³

1.2.1 Vězeňství vedoucí k zodpovědnosti ve Skandinávii

Skandinávské vězeňství se vyznačuje velkým příklonem (pokud není pachatel vážně nebezpečný a dlouhodobě uvězněný) ke každému jinému řešení trestu, než je klasické odnětí svobody. Tradiční odnětí svobody je bráno jako ten poslední prostředek trestu. To má své velké ekonomické výhody, kdy stát nemusí na uvězněného vynakládat velké finanční prostředky. Nesmí se ale opomenout, že vhodné využití obecně prospěšných prací prostřednictvím probační a mediační služby je také finančně náročné. Mezi tresty, které nejsou spojené s uvězněním, patří již zmiňovaná parole a probace, dále to jsou tzv. alternativní tresty. Alternativní tresty jsou samy o sobě zajímavé téma (konkrétně obecně prospěšné práce), které si zaslouží širší rozepsání. Tyto tresty mají pachateli způsobit nějakou citelnou újmu, nejsou ale spojeny s uvězněním. Nejrozšířenější forma těchto trestů je pokuta (viz. kapitola 1.2.2) a obecně prospěšné práce. Účelně volený postup, který vede k řešení daného typu potrestání, nazývá moderní penologie algoritmus trestání. Jeho základ je následující: pokud je pachatel agresivní, spáchal závažný trestný čin, má být se samozřejmostí ihned postihnut dlouhodobým uvězněním. Pokud pachatel způsobil méně závažný trestný čin a je solventní, může zaplatit peněžitou pokutu. V případě, že je pachatel nesolventní, je mu (ale nemusí být) nabídnuta obecně prospěšná práce. Trest obecně prospěšných prací má velké výhody. Jak již výše zmiňované ekonomické výhody pro stát, tak ponejvíce pro pachatele samého. Trestaný není vytržen ze svého rodinného prostředí a jeho osobní vztahy nejsou přetrženy, nemůže se ve věznicí naučit dalším jiným kriminálním dovednostem, přirozené

²² srov. HÁLA, J. *Teorie a praxe vězeňství I*. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 1996. ISBN 80-7040-235-0, s. 11-13.

²³ HUŇA, R. *Vězeňství není byznys*. *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 6, s. 17.

pracovní prostředí dává větší šanci převzetí vlastní zodpovědnosti za vlastní činy. Pro efektivitu obecně prospěšných prací je velmi důležité, aby byl konkrétní druh obecně prospěšné práce „ušit odsouzenému na míru“. Musí se zde brát zřetel na jeho fyzické a psychické zdraví. K tomu je dobré, ne-li nutné mít lékařský posudek. Podklady pro rozhodnutí soudce by měla zajišťovat probační a mediační služba, a na odsouzeného k obecně prospěšným pracem dohlížet. Pracovník této služby je prostředníkem mezi soudy, orgány státní správy a samotným odsouzeným. Jeho úkolem je nejen dohlížet, ale také poskytovat svému klientu integrovaně poradenskou činnost, pedagogicko psychologicky vést (hlavně mladistvé delikventy). Handicapované pachatele doprovází na nezbytně nutnou dobu, dokud si neosvojí potřebné pracovní dovednosti.

Ze skandinávské penologické filosofie také vyplývají následující principy. Principy otevřenosti, odpovědnosti a normalizace.

- **Princip normalizace** vyjadřuje požadavek přizpůsobit vězeňské podmínky co nejvíce přirozeným podmínkám venku na svobodě. Pokud je to jen možné a pachatel je schopný přijmout vloženou důvěru, je uvěznění řešeno bez mříží. Nebezpeční vězni jsou zařazeni do tradičního zabezpečení. Vězni mají možnost mít na celách svoje osobní věci a nosit své vlastní ošacení. Uniformy vězeňského personálu nemají vojenský vzhled.

- **Princip otevřenosti** vyjadřuje v maximální bezpečné míře vzájemnou otevřenost mezi vězením a vnějším světem. Vězeňský život je životem umělým, kdy je celý den pečlivě naprogramovaný a vězeň se musí přizpůsobit danému systému. Tato nutná manipulace ale může simulovat domnělý pocit bezpečí, kdy se uvězněný nemusí starat o své základní lidské potřeby, což je velmi nevýhodné pro pozdější návrat k samostatnému nedelikventnímu způsobu života. Čím menší je izolace vězně od přirozeného prostředí, tím větší je potom příprava na život v reálných situacích a problémech současného světa. To v praxi znamená povolování telefonátů (mimo uzavřených věznic a vazebních věznic), časté návštěvy, dovolené a propustky k rodinám. Umožňován je „rozumný sexuální život“, pro který jsou zařízeny speciální návštěvní místnosti.

- **Princip zodpovědnosti** znamená posílit u vězně smysl pro zodpovědnost za svůj život. Skandinávští odborníci vytýkají tradičním vězeňským systémům ochránářský přístup, který právě brání přijetí vlastní zodpovědnosti a poskytování „hotelových služeb“ soběstačným lidem, majícím dostatek volného času. Skandinávští vězni si sami nakupují a vaří, dostávají proto na den určitý finanční obnos. Jsou zodpovědní i za úklid a zajištění práce. Při řešení problémů jim pomáhá vězeňský personál. Skandinávské principy otevřenosti, zodpovědnosti a normalizace jsou velkou inspirací pro moderní teorii a praxi evropského vězeňství. Tyto

principy ukazují plody ve formě menšího násilí, menší sociální invalidizaci, větší motivaci ke smysluplnému využití volného času.²⁴

Jako všude na světě i v Norsku bojují s přeplněností věznic, ale i zde chtějí zachovat ubytování na celách po jednom, a proto může ředitel věznice odmítnout příjem odsouzených do výkonu trestu. Poté čeká odsouzený s tzv. čekacím listem na nástup odnětí svobody. Takovýchto čekatelů čeká na výkon trestu přes šest tisíc. Za zmínku stojí také to, že všichni odsouzení mohou po vypršení dvou třetin trestu požádat o podmíněčné propuštění a ze zákona je odsouzeným po propuštění z vězení nabízeno místo k bydlení. Norská vězeňská služba není v pracovní době ozbrojená, pouze policie má uloženy zbraně v uzamčené skříňce ve služebních vozidlech a k použití zbraní si musí vyžádat povolení. V Norsku došlo také v posledních letech k velkým legislativním změnám, motivovaných bezproblémovou reintegrací odsouzených po propuštění z věznice. Odsouzení tím získali stejná práva na péči ze strany veřejných institucí, jako mají ostatní občané na svobodě. „*Celý soubor strukturálních změn v norském vězeňství je zahrnován pod jediný pojem „Import Model“. Jeho podstata je prostá: Co dříve musela vězeňská služba zabezpečovat sama, začalo postupně fungovat na základě „dodavatelských“ dohod o spolupráci s partnerskými státními organizacemi a dalšími subjekty, které ze zákona musí poskytovat služby vězněným osobám.*“²⁵ V praxi to vypadá tak, že vzdělávání odsouzených provádí civilní školy pod záštitou ministerstva školství. Lékaře, psychology a psychiatry již nezaměstnává vězeňská služba, ale jsou pod resortem ministerstva zdravotnictví. Uspokojování náboženských práv a potřeb poskytuje zástupce zpravidla největší církve v Norsku. Do roku 2002 zajišťovala práci odsouzeným vězeňská služba, nyní je to v kompetenci pracovních úřadů.²⁶

1.2.2 Vězeňství v německy mluvících zemích

V Německu 85 % všech uložených trestů představuje peněžitá sankce. Aby bylo spravedlnosti učiněno za dost, existuje zde systém „denních pokut“. Pachatel trestného činu se vyměří určitá výše zaplacení v hodnotě počtu jeho denních výdělků. Dva stejné trestné činy budou tedy splaceny jinou finanční částkou, ale jejich majitelům bude způsobena stejná újma odevzdání počtu denních výdělků. Německé vězeňství se může chlubit vysokou zaměstnaností vězňů a smysluplným trávením pobytu ve vězení. Dbá se zde především na

²⁴ srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5, s. 20-27.

²⁵ BAJCURA, L. Norské inspirace. *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 5, s. 34-35.

²⁶ srov. BAJCURA, L. Norské inspirace. *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 5, s. 34-35.

vzdělávání a profesní přípravu mladistvých, na sportovní vyžití v moderních sportovních areálech. Pro německy mluvící země je typický smysl pro pořádek a přesné dodržování pravidel, což dokazuje i přísné a přesné dodržování Evropských pravidel.²⁷ Ředitel německé věznice Burghart Jäckel na mezinárodní konferenci uvedl, že problém pro německé vězeňství představují uvěznění teroristé a stále větší počet cizinců a drogově závislých, všeobecný nárůst zaznamenaných násilných činů v trestní praxi a také větší pronikání optimismu v oblasti reintegrace vězňů. Konstatuje, že za posledních 15 let došlo v těchto názorech k vystřízlivění a poznání, že jen málo pachatelů lze změnit. Jako kroky ke zlepšení hodnotí zvednutí standard bezpečnosti, zvýšenou odměnu za práci pro vězně, intenzivnější projednávání trestních činů.²⁸

Hlavně Švýcarsko si uvědomuje problém přerušení styků s vnějším světem, přerušeni zaměstnání a obtíže s následným návratem do společnosti, proto zde existuje jistá privilegovaná možnost věznění jako je „vězení po pracovní době“ nebo „vězení o víkendech a svátcích“. Trestem se zde tedy rozumí odnětí svobody ve volném čase. Tyto speciální privilegované tresty se musejí posuzovat se zřetelem na individuální schopnosti konkrétního člověka.²⁹

Švýcarsko se také může chlubit svými programy narovnání, neboli mediací v trestních věcech. Jedná se zde o narovnání mezi pachatelem a jeho obětí. Cílem je zde odškodnění oběti omluvou a finanční náhradou způsobené škody, která je akceptovaná orgány činnými v trestním řízení. Skrze mediátora (zprostředkovatele) se osobně setkává pachatel trestného činu se svou obětí, avšak až po kompletní psychosociální přípravě obou stran. Toto setkání by mělo být přínosem pro obě zúčastněné strany. Poškozený má možnost vyjádřit své negativní emoce i újmu, která na něm byla spáchána a tím se zbavit emočního napětí. Pachatel trestné činnosti má šanci se vcítit do situace oběti a aktivně zahájit pozitivní změny svého chování a osobnosti. Ve Švýcarsku dobře ví, že pokud má být řádně splněna podmínka finančního odškodnění škod a ztrát, musí mít nutně vězni zajištěnou dobře placenou práci. Po celou dobu programu narovnání je pachateli k dispozici specializovaný proškolený pracovník poskytující poradenství. Je zde upřednostňován individuální přístup k účastníkům programu narovnání, před škatulkováním pachatelů v jejich druzích trestné činnosti. Švýčari jsou důslední v povinnosti finančního vyrovnání ze strany pachatele. Co se týče osobního setkání,

²⁷ srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5, s. 33.

²⁸ srov. JÄCKEL, B. Nové trendy v německém výkonu trestu. In *Sborník referátů z mezinárodní konference konané ve dnech 24.-28. 6. 2002 v Kroměříži*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2003, ISBN 80 – 239 – 0138 – 9, s. 84.

²⁹ srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5, s. 33 - 34.

nechávají tuto věc na vůli poškozené strany, která může mít mnoho důvodů, proč se nechce s pachatelem trestného činu setkat. Pro takové případy je tu možnost veřejné omluvy, kdy se pachatel omluví své oběti zprostředkovaně skrze představitele místní samosprávy a zástupců veřejnosti a vysvětlí, jak konkrétně hodlá vynahradit oběti újmu.³⁰

1.2.3 Francouzské vězeňství

Tresty obecně prospěšných prací si získaly ve Francii u veřejnosti i soudů přízeň. Francie má pro bezproblémově se chovající vězně a pro ty, kteří jsou na konci výkonu trestu centra, odkud dochází do zaměstnání a poté se zase vracejí. Klade velký požadavek na kvalitu bydlení. Ve vězení jsou moderní jednomístné cely s vlastním hygienickým příslušenstvím. Ve Francii se o kvalitu poskytované vězeňské péče stará konkurence zprivatizovaných vězeňských služeb. Nejedná se jen o stravování, údržbu, opravy, rekonstrukce areálů, ale také o komplexní zdravotnické služby, které si věznice nasmlouvaly s nejbližšími nemocnicemi. Výhodné státní zakázky se ukázaly být pro soukromou sféru výhodné, a tak se kvalita poskytovaných služeb díky konkurenci zvýšila. Ve Francii je běžná cirkulace vězňů, aby se předešlo vytváření mimořádných událostí a zajistila se větší bezpečnost věznic. Tato průchodnost mezi věznicemi přináší skrze samotné vězně informace o kvalitě poskytovaných služeb. Vězeňská služba tyto informace registruje a použije k hodnocení zadaných služeb.³¹

Rada Evropy vstup privátního kapitálu do vězeňské sféry nepodporuje. Výbor ministrů Rady to v Evropských vězeňských pravidlech jasně sděluje. Rada Evropy argumentuje tím, že vězeňství má být záležitost státu a společnosti, kde se jedná o proces nápravy člověka, který pochybil a který si musí uvědomit, že provedl něco špatného. Trest zde znamená odnětí svobody. Stát za to vynakládá peníze, ale v žádném případě nesmí být vězeňství byznys.³² Na druhé straně by soukromý sektor mohl pomoci řešit neustálý nárůst vězňů a v budoucnu se možná bude muset s tímto sektorem počítat.

³⁰ srov. HÁLA, J. Programy narovnání v podmínkách výkonu trestu. *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 4, s. 12 - 13.

³¹ srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5, s. 31-32.

³² srov. HUŇA, R. Vězeňství není byznys. *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 6, s. 17.

1.2.4 Vězeňství ve Velké Británii

Vězeňství ve Velké Británii si prošlo proměnou z tradičního konzervativního lpění na zastaralých předpisech, k modernímu vězeňství, které je v souladu s Evropskými vězeňskými pravidly. Progresivita britského vězeňství spočívá v hladkém přefazování a zařazování vězňů do různých typů věznic, což má plně v kompetenci vězeňská služba. Také v Británii mají jednomístné cely, které splňují hygienické kritérium, vězeňská služba je neozbrojena a výběru uchazečů na tento post je věnována vysoká pozornost. Ženy jsou přijímány do vězeňské služby i do výhradně mužských věznic. Vojáky vězeňské služby nahradili absolventi humanitních oborů středních a vysokých škol. Paralelně s tímto jevem souvisí i proměna filosofie věznice z trestajícího zařízení na sociální službu. S touto proměnou vězeňského personálu souvisí pracovní napětí mezi uniformovanými a odbornými pracovníky. Obě strany dělí diference ve vzdělání, ve zkušenostech. Tento jev se vyskytuje v určitém historickém období v každém vězeňském systému.³³

1.2.5 Vězeňství v České republice

České vězeňství mělo oproti ostatním systémům vyspělé Evropy velký skluz. Zatímco oni se po celá desetiletí vyvíjeli kontinuálně, české vězeňství žilo do roku 1989 v plné moci politické strany, v centralizaci svého řízení, militarizaci a dehumanizaci. Na straně jedné mělo české vězeňství ztíženou cestu ke svému zdárnému přerodu velmi rychlým přetransformováním, na straně druhé se mohlo inspirovat zahraničními modely, případně se vyhnout omylům a zkrátit si některé vývojové etapy. Koncepce českého vězeňství přijatá v roce 1991 si jako cestu transformace vytýčila humanizaci, demilitarizaci a decentralizaci svého řízení. To se povedlo v cílech a obsahu v zacházení s vězni, méně v decentralizaci řízení a vytvoření vhodných materiálních podmínek pro řádnou správu vězeňství. „S postupnou stabilizací společenského a politického systému dochází i ke stabilizaci českého vězeňství. Vývoj ve světě i v Evropě se však nezastavuje. Penologické koncepty kolísají mezi tendencemi dekriminalizace a depenalizace na jedné straně a důrazem na prosazování práva a pořádku na straně druhé. Kolísají při řešení zásadního dilematu „zacházení versus odplata“. Jsou nejednotné v názoru, do jaké míry může akcent na bezpečnost ve věznicích limitovat požadavky na další liberalizaci a humanizaci. Mění se i situace ekonomická a mění se i kontexty mezinárodně politické.“³⁴ Další novější „Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015“ vyplývá především

³³ srov. SUŠÁNKÁ, V. Koncepce britského vězeňství. *České vězeňství*, 2005, roč. 13, č. 1, s. 27.

³⁴ *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015*. Praha: Vězeňská služba ČR, Generální ředitelství, 2005, s. 6.

z Listiny základních práv a svobod, českého právního řádu a Doporučení Rady Evropy a předpokládá tyto trendy:

- trest má představovat pouze omezení svobody pohybu a má se dotýkat co možná nejméně ostatních oblastí občanských práv
- zvyšování bezpečnosti pro všechny, pro společnost, personál a vězně
- neustále narůstající počet uvězněných osob bude ještě více komplikovat přeplňování věznic, a to se všemi negativními vlivy na kvalitu zacházení s vězni

Mezi svými cíli vidí:

- koncipovat a realizovat nově diagnostikování, klasifikaci, umíst'ování uvězněných osob a zvýšit jejich účast při zařazování a přefazování odsouzených do daných typů věznic
- zintenzivnit spolupráci s Probační a mediační službou
- vytvořit pouze tři typy věznic, a to věznice s dozorem, věznice s ostrahou a vazební věznice
- rozšířit možnost zaměstnání, přitom počítat též se zaměstnáním během vazby
- modernizovat vězeňské zařízení, případně výstavba nových věznic(Rada Evropy požaduje šest metrů čtverečních životního prostoru pro jednoho vězně na cele, Česká republika poskytuje svým vězňům zatím jen čtyři metry čtvereční. ³⁵⁾
- být moderním, dynamickým systémem, otevřeným veřejnosti a institucím
- dořešit systém zdravotnické péče o vězněné osoby i personál
- připravit se na to, aby případný další nárůst uvězněných osob nebyl důvodem k rezignaci na dosažení strategických cílů

České vězeňství spustilo pro lepší pružnost v informacích o odsouzených Vězeňský informační systém (VIS), který by měl umožnit v rámci centrální databáze okamžitý přehled potřebných informací. Ty budou podkladem pro analýzy ke stanovení vývojových ukazatelů a trendů nejen v oblasti výkonu vazby a odnětí svobody. VIS by měl být rozčleněn na moduly evidence vězňů, administrativu, výkon vazby a trestu, vězeňská a justiční stráž, skladové hospodářství, ekonomika, zaměstnávání vězňů. ³⁶⁾

„Češi, o tom jsem přesvědčen, se nacházejí těsně před vstupem do klubu vyspělých evropských vězeňství. Nedaleko je doba, kdy přestanou být konzumenty a napodobovateli nových evropských trendů, ale stanou se jejich producenty. Mají co nabídnout. Mají k tomu dostatečný potenciál. Už zvládli každodenní (tolik důležitou) vězeňskou rutinu a mohou se nerušeně soustředit na práci s vězněm.“ ³⁷⁾

³⁵⁾ srov. POSPÍŠIL, J. Uděláme vše proto, aby vězeňská služba dostala více peněz a tabulkových míst. *České vězeňství*, 2007, roč. 15, č. 1, s. 3

³⁶⁾ srov. HOSPODKA, M. K aktuální problematice výkonu vazby a trestu odnětí svobody. *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 2, s. 12.

³⁷⁾ BURKIEWICZ, B. Pohled z Baku. *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 5, s. 10.

1.2.5.1 Péče o ženy –matky ve výkonu trestu

Zvláštní kapitolou v českém vězeňství je péče o ženy ve výkonu trestu s malými dětmi. Tento originální model, kterým se inspirovala jeho iniciátorka Kamila Meclová vychází z německého Domova pro matky s dětmi (ve věku od 0 do 5 let). Prezentuje se ve věznici Světlá nad Sázavou, toto oddělení vzniklo v roce 2001 a má kapacitu 15 žen a 20 dětí. Ženám, které jsou ve výkonu trestu je umožněno mít a vychovávat u sebe svoje dítě. Jde o jediné zařízení v naší zemi.³⁸

Odlišnost od jiných zemí spočívá v tom, že odsouzené ženy se o své děti starají zcela sami. V cizích vězeňských systémech se ženy stýkají s dětmi jen při hrách, o vše ostatní se starají sociální pracovníce. Odsouzené ženy ve Světlé nad Sázavou, jako v jediném zařízení v České republice, svým dětem vaří, perou, hrají si s nimi, starají se o jejich předškolní výchovu, tráví s nimi 24 hodin denně. Vězeňská služba tím chce dosáhnout toho, aby se (většinou mladé) matky naučily a dokázaly o své děti postarat, vychovávat a také uživit. Ne všechny ženy -matky dítě ve vězení chtějí, pečovat 24 hodin denně o dítě znamená práci a zodpovědnost, kterým se mnohé odsouzené vyhýbají. Veškerou péči o dítě včetně výživného a ošacení si matky hradí sami ze sociálních dávek, které jsou určeny pouze pro tento účel. Podle ředitelky věznice ve Světlé nad Sázavou dosavadní zkušenosti i získané poznatky potvrdily správnost tohoto přístupu k problematice odsouzených žen s malými dětmi.³⁹

Netřeba zmiňovat fakt, že z psychologického hlediska je pro dítě do tří, čtyř let nejdůležitější, aby bylo vychováváno a denně v kontaktu s jednou stálou osobou, nejlépe matkou. Z mnohých odborných psychologických publikací se dozvídáme, že pokud je dítě v ranném věku odděleno od matky nebo jiné stálé pečující osoby a vyrůstá v ústavní péči, zakládá si na těžké citové deprivaci, které si ponese celý život a do dalších vývojových stádií. Samozřejmě, že dítě je za mřížemi ochuzeno o mnohé jiné podněty, které zažívá dítě v rodinném prostředí, hlavně absence mužského prvku, který pro něj ve věznici představují při nejmenším dozorci vězeňské služby. Přesto tato negativa nepřeváží to, že dítě může nejméně do čtyř let vyrůst u své matky, která alespoň dočasně ve vězení nežije patologickým způsobem (nepije alkohol, nefetuje, nekrade a nenechává své dítě samotné). Komise, která přijímá vězeňkyni matku, dbá také na to, aby dotyčné skončil trest nejméně do čtvrtých narozenin dítěte. Tím se chce vyhnout situaci, kdy by dítě muselo jít do ústavní, nebo pěstounské péče, protože jeho matka by ještě musela odpykávat trest odnětí svobody. Přesto

³⁸ srov. MYŠIČKOVÁ, M. Bydlím s mámou. V kriminále. *Mladá fronta DNES*, 2007, roč. XVIII, č.133, s. A4.

³⁹ srov. MECLOVÁ, K. Trest by neměl být aktem pomsty. *České vězeňství*, 2004, roč. 12, č. 1, s. 11.

se i takové situace také stanou (např. pokud se ženě během odnětí svobody prokáže další trestný čin).⁴⁰

1.2.5.2 Zaměstnanost u vězeňské populace v ČR

Hlavním pomocníkem při dobré reintegraci vězně zpět do společnosti, pracovnímu návyku, při prevenci před vznikem mimořádných událostí a smysluplnému pobytu ve vězení je zaměstnání odsouzeného. K měsíci září, roku 2006 bylo v ČR do práce zařazeno 46 % odsouzených z celkem 13 363, které lze do práce zařadit. Průměrná měsíční odměna za odvedenou práci činí 4 286 Kč. Odměny se hradí ze státního rozpočtu a v roce 2005 bylo na tento účel vynaloženo 118 000 000 Kč. Odsouzení mohou být zaměstnání buďto přímo v rámci fungování provozu vězeňské služby a její vlastní výroby, nebo také u podnikatelských subjektů. Vězeňská služba v roce 2006 disponovala výrobními prostory, které by bylo možno pronajmout v 10 věznicích. Tyto prostory ale nejsou v provozu schopném stavu a jejich oprava by stála asi 30 000 000. V roce 2005 bylo na provoz vlastní výroby VSČR vynaloženo 37 000 000 Kč, přičemž produkce byla v hodnotě 52 000 000 Kč. Zisk z hospodářské činnosti byl 16 500 000 Kč a byl využit k rozvoji provozovny a příslušné věznice. Na opravy a údržbu majetku, na nákupy strojů a zařízení, výpočetní techniky.⁴¹

Jako problematické vidí VSČR zaměstnávání odsouzených u podnikatelských subjektů. Na základě Úmluvy o nucené nebo povinné práci (kterou ratifikovala i ČR) vyplývá, že odsouzení mohou být nuceni (pokud jim to dovoluje jejich zdravotní stav) konat veřejné práce pro veřejný podnik. Nesmí být nuceni k práci pro soukromý podnik, mohou ale konat práce u takového podniku se svým souhlasem a odsouzený ho může odvolat. Tato Úmluva míří na praktiky otrokářské a feudální a na robotní povinnost.⁴² Generální ředitelství chápe interpretaci této mezinárodní konvence v dnešní době jako anachronismus a proto připravují návrh legislativní změny v této oblasti. Ta předpokládá zrušení práva odsouzených na odmítnutí pracovního zařazení u podnikatelských subjektů. To by mohlo přinést užitek ve zvýšeném počtu zaměstnaných odsouzených v České republice až o 10 %.⁴³

⁴⁰ srov. MYŠIČKOVÁ, M. Bydlím s mámou. V kriminále. *Mladá fronta DNES*, 2007, roč. XVIII, č. 133, s. A4.

⁴¹ srov. *Vězeňská služba České republiky: Tisková konference ministra spravedlnosti ČR a generálního ředitele Vězeňské služby ČR: konference 21.září 2006* [online]. Praha: Vězeňská služba ČR, 22. 9. 2006 [cit. 28. října 2006]. Příloha: Legislativní úkoly VSČR, 4. Zaměstnávání odsouzených. Dostupné na <http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=706.

⁴² srov. ŠIMEK, L. Právník odpovídá. *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 6, s. 9.

⁴³ srov. *Vězeňská služba České republiky: Tisková konference ministra spravedlnosti ČR a generálního ředitele Vězeňské služby ČR: konference 21.září 2006* [online]. Praha: Vězeňská služba ČR, 22. 9. 2006 [cit. 5. října 2006]. Dostupné na WWW: <http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=706.

Vedení Ministerstva spravedlnosti se domnívá, že zvyšování zaměstnanosti, vzdělávání vězňů a prevence vzniku kriminality je důležitější, než navyšování prostředků do výstavby dalších věznic, kvůli dosažení většího životního prostoru pro vězně. Proto ministerstvo spíše uvažuje o výstavbě nových výrobních areálů v rámci svých vězeňských zařízení. Skutek, kdy vězeňská služba s odsouzenými přestavěla bývalý panelový vězeňský objekt na novou ubytovnu není ojedinělý. Tím se velmi ušetřilo a také se zaměstnali odsouzení.⁴⁴

1.2.5.3 Alternativní tresty v České republice

Alternativní tresty obecně prospěšných prací (dále jen OPP) u nás právně fungují od 1.1. 1996. Po několika právních úpravách lze tento trest vykonávat ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí. Z tohoto důvodu je do realizace výkonu trestu OPP zaangažováno hned několik institucí. Institut OPP se stává výjimečným nebývalými nároky na vzájemnou koordinaci jednotlivých složek, na nezbytnou zpětnou informovanost a tolik potřebnou pružnost k zajištění efektivnosti a smyslu alternativních trestů. Probační úředníci vidí problém v ukládání výkonu trestu OPP bez součinnosti s Probační a mediační službou (dále jen PMS). To komplikuje situaci a vede k nevhodnému výběru pachatelů a s tím související časté návrhy na přeměnu alternativního trestu. Dále je problémem ojedinělost zjišťování stanoviska pachatele k tomuto trestu a neprojednávání trestu před jeho uložením.⁴⁵ Generální ředitelství konstatuje, že efektivita alternativních trestů je zatím nedostatečná a je jednou z příčin nárůstu osob ve VTOS. „*Celou situaci by zefektivnilo, kdyby probační činnost plynule navázala na přípravné řízení a kdyby se rozhodnutí soudu o uložení alternativního trestu opíralo o zprávu úředníka, který má za úkol následnou kontrolu výkonu uloženého trestu. Avšak je nutno dodat: byla-li by vůle od soudů a soudy by využívaly služby PMS již v přípravném řízení pro ukládání trestu OPP, nebyla by PMS ve stávajícím personálním obsazení schopna celou agendu zvládnout.*“⁴⁶

PMS se také zabývá vypořádáváním vzájemných vztahů obviněný versus poškozený a je to jeden ze základních programových cílů, konkrétně podpora a zapojení poškozených v rámci řešení trestné činnosti. PMS usiluje o spolupráci s každou organizací, která se zabývá

⁴⁴ srov. POSPÍŠIL, J. Uděláme vše proto, aby vězeňská služba dostala více peněz a tabulkových míst. *České vězeňství*, 2007, roč. 15, č. 1, s. 3

⁴⁵ srov. MOTTLOVÁ, J. Zamyšlení nad výkonem trestu obecně prospěšných prací. *České vězeňství*, 2005, roč. 13, č. 1, s. 19.

⁴⁶ srov. MOTTLOVÁ, J. Zamyšlení nad výkonem trestu obecně prospěšných prací. *České vězeňství*, 2005, roč. 13, č. 1, s. 19.

oběťmi trestných činů, najde-li společné cíle a zájmy. Bohužel poškozený má zatím přes všechny nové přístupy stále velmi těžkou pozici v trestním řízení a justice se mu celkově málo věnuje.⁴⁷ Tento problém opomíjení poškozeného se však vyskytuje i v zemích s vyspělým vězeňstvím.

Mezi alternativy trestu patří i elektronický monitoring. V ČR se monitoring neprovádí také z důvodu legislativní nemožnosti. Ministerstvo spravedlnosti se k této alternativě přiklání a chystá budoucí legislativní změny k její realizaci. Motivem je přesvědčení, že do vězení by měli jít jenom pachatelé závažnějších trestních činů, odsuzování na několik měsíců by mělo být spíše výjimkou. Ministerstvo spravedlnosti se zabývá ideou, zda by nebylo přínosné věznice s dohledem zcela zrušit a nahradit je alternativními tresty typu domácího vězení.

1. 2. 5. 4. Péče o odsouzené ve výkonu trestu

Jak bylo již zmíněno, cílem práce celé VSČR je to, aby odsouzení strávili pobyt ve vězení co možná nejužitečněji a připravovali se na to, aby mohli bez větších problémů fungovat ve většinové společnosti a nevraceli se opětovně do vězení. Hlavní doménou je zde zaměstnání, vzdělávání a dozdělávání, protože co může být horšího, než devastující vliv nečinnosti a nudy. Jako volnočasové aktivity jim slouží mnohé programy, jde o všemožné motivační programy, návštěva kroužků, zlepšování dovedností, programy asertivity a zvládání agrese atd. Když se nachýlí konec odnětí trestu svobody, je odsouzený připravován na znovuzачlenění do společnosti (prioritou je zde střecha nad hlavou a získání práce) ještě ve věznici, ale i po opuštění věznice jsou zde organizace, které nabízejí pomoc. To jsou např. Azylové domy a Domy a noclehárny pro bezdomovce vedené pod Českou katolickou charitou nebo také pod Armádou spásy či Slezskou diakonií. Propracovaný systém pro lidi propuštěné z vězení má také sdružení Emauzy ČR, které vzniklo jako reakce na velkou prezidentskou porevoluční amnestii.⁴⁸

⁴⁷ srov. ŠTERN, P. Alternativy mají budoucnost. *České vězeňství*, 2004, roč. 12, č. 5, s. 11.

⁴⁸ srov. *Sborník z konference „Křesťan a bezdomovec“*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. ISBN 80-7266-194-9. s. 30-36.

2 DUCHOVNÍ SLUŽBA V ČESKÝCH VĚZNICÍCH A VAZEBNÍCH VĚZNICÍCH NA ZAČÁTKU TŘETÍHO MILÉLIA

2.1 První kroky vězeňských duchovních po roce 1989

Návratu duchovních do vězení předcházela dusná atmosféra věznic zapříčiněná okolnostmi po 17. listopadu 1989. Jednou z nejistot pro dosavadní vězeňský personál byla obava z propouštění nebo kriminalizování personálu. Taková byla totiž zkušenost z období druhé světové války a po únoru 1948. Vedení tehdejšího sboru nápravné výchovy (dále jen SNV) bylo také motivováno snahou plnit úkoly týkající se dodržování norem komunistickým režimem záměrně opomíjených. **Šlo zejména o Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s odsouzenými a Doporučení Rady Evropy č. 87/3, tzv. Evropská vězeňská pravidla, adresovaná ministrům členských států.** V obou předpisech je mimo jiného i přístup vězňů k náboženským úkonům a kladou důraz na zachování náboženské svobody.

*„K napjaté atmosféře státního převratu v Ústavech nápravné výchovy přispěly i vzpoury a nepokoje z přelomu let 1989 a 90. Na stavu českého vězeňství se promítla i rozsáhlá amnestie prezidenta republiky Václava Havla, po níž zůstalo v českých věznicích z původních 24, 5 tisíce jen cca 6 tisíc vězňů. ÚNV zůstaly poloprázdné, vězni, kteří v nich zbyli i po ní, se cítili nespravedlivě opomenuti a tak pnutí přetrvávalo.“*⁴⁹ Federální ministerstvo vnitra spravující v té době SNV využilo žádostí o vstup do některých útvarů ze strany Římskokatolické církve, Ekumenické rady církví i jednotlivých denominací a obrátilo se na ně s nabídkou spolupráce. V Praze, březnu roku 1990 se sešli duchovní se zástupci ministerstva. Církve vyslaly své první zástupce, kteří bez jakékoliv průpravy a kontroly začali spontánně docházet do jednotlivých útvarů SNV.⁵⁰ Tato situace se pro nezkušenost a naivitu duchovních stala neúnosnou. Z toho důvodu v roce 1991 zorganizovalo Federální ministerstvo vnitra první systematické čtrnáctidenní školení. Vedle jeho absolventů však ve věznicích nadále sloužili další dosud nezaškolení křesťané.

První začínající pracovní skupinu duchovních (kteří dobrovolně působili v českých věznicích) koordinoval Mgr. Bohdan Pivoňka. Pověřil ho předseda Ekumenické rad církví a synodní senior Českobratrské církve evangelické Mgr. Pavel Smetana. V té době působil B. Pivoňka jako žižkovský farář Českobratrské církve evangelické, brzy poté byl povolán

⁴⁹ MITÁŠ, V. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*. Praha, 2007. Doktorská práce. Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR. Recenzovali prof. ThDr. Ján Liguš, Ph.D. a doc. Pavel Hošek, Th.D. s. 21.

⁵⁰ Kaplané A. Jaluška a M. Čejka se k tomu vyjadřují: „*Po velké Havlově amnestii hned v prosinci 89 bez jakékoliv organizace vstoupili první faráři do věznic, kde byly určité nepokoje. Ten první vstup, ač byl z dnešního pohledu asi naivní, sehrál velmi pozitivní roli: když v ničem jiném, tak v tom, že tady k žádným vzpourám nedošlo, jako např. na Slovensku.* Rozhovor otištěn v *Mana pro tento den*, praktická pomůcka pro čtení Bible, 2006, roč. 13, s. 9.

jako vězeňský odborník do komise české národní rady. Od roku 1993 byl pak zaměstnán na 0,3 úvazku jako koordinátor duchovní služby na generálním ředitelství VS ČR. „*Tříletá startovní epocha se nesla ve znamení touhy sloužit evangelium vězňům, jejichž úděl si mnozí vyzkoušeli na vlastní kůži...*“⁵¹ Přes tři roky fungovalo společenství duchovních českých věznic paralelně vedle sebe, jako kolej katolická a evangelická, sdružené víceméně v komisi Ekumenické rady církví.

K průkopníkům křesťanské služby ve věznicích dříve internovaným komunistickým režimem patřili často disidenti a signatáři Charty 77. Jezuitský kněz P. František Lízna, S. I., dlouho působící v nejtěžší věznici na Mírově, si odnětí svobody z politických důvodů odpykával celkem čtyřikrát. Nyní je čestným členem VV VDP. V porevoluční době nadšení a přízně všem náboženským záležitostem nebyly výjimečné bohoslužby pro 300 i více vězňů. Negativum této doby byla nekoordinovanost a chaos pohybu duchovních, jejich již výše zmíněná naivita a nezkušenost, laický přístup k velmi specificky odlišné populaci. Další velké negativum byla jednostranná orientace na vězně s přezíravým přístupem k zaměstnancům SNV, pro některé křesťanské aktivisty symbolizující v poměru „hloupý dozorce a ubohý vězeň“.⁵²

2. 2 Vznik občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče

Zásadní krok k založení občanského sdružení Vězeňská duchovenská služba přišel po několika měsících diskuzí v roce 1994. Toto sdružení navázalo na křesťanskou práci konanou ve věznicích od roku 1990, později pod patronátem komise Ekumenické rady církví. Velký význam založení tohoto sdružení byl hlavně pro katolickou stranu, což položilo základy k později velmi akcentovanému ekumenickému duchu vzájemné spolupráce a tolerance. Vznik kaplanského sboru se členy katolické i nekatolické strany z celého církevního spektra nemá dosud obdoby. VDP si postupně začala budovat u zaměstnanců dobré jméno. Hlavně tím, že se snažila vnímat i jejich problémy a dokázala reflektovat i chyby svých členů, zavedla systém v odpovědnějším přijímání nových členů.

Avšak ještě před založením VDP došlo dne 7. ledna 1944 k další významné události. Šlo o oficiální dokument tzv. „**Dohoda o působení duchovních ve věznicích a vazebních věznicích**“ mezi generálním ředitelem VS ČR plk. JUDr. Zdeňkem Karabcem, arcibiskupem

⁵¹ MITÁŠ, V. Duchovenská služba v penitenciárním prostředí. s. 21

⁵²srov. MITÁŠ, V. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*. s. 21.

Miloslavem Vlkem, předsedou ERC Mgr. Pavlem Smetanou a předsedou komise ERC (později VDP) Mgr. Bohdanem Pivoňkou. Tento akt vnesl do služby ve věznicích jasný řád. Do věznic mohli vstupovat pouze osoby pověřené svou církví. VDP se dostalo pravomoci stát se jakýmsi poradním orgánem a moc vyjadřovat se k působení jednotlivých kazatelů a farářů. Ředitelé věznic tímto poprvé získali legislativně podloženou možnost zakázat duchovnímu činnost ve věznici, v případě vzniklých problémů jím zapříčiněných. VDP také mohla v tomto svém novém systému pružněji reagovat na požadavky a potřeby vězeňské služby. Tato dohoda byla novelizována v roce 1999, zejména vzhledem k postavení VDP i vzhledem ke vzniku profesionální kaplanské služby. VDP ale stále zůstává jako občanské sdružení pouze dobrovolných duchovních⁵³

2.3 Vznik a vývoj profesionální kaplanské služby

Motivací k vytvoření profesionální kaplanské služby byla náročnost a specifická dovednost této činnosti, které překračovaly hranice dobrovolnictví. Výše zmíněná „Dohoda“ také k profesionalizaci předurčovala, protože nabízela duchovním možnost pracovat pro VSČR formou dohody o vykonané práci nebo přijetím do pracovního poměru. Pro Vězeňskou službu ČR se stala „Dohoda“ závaznou vyhlášením v Nařízení generálního ředitele č. 3/1994. Tehdejší ministryně spravedlnosti JUDr. Vlasta Parkanová rozhodla 18. prosince 1997 o vytvoření jedenácti tabulkových míst pro vězeňské duchovní v rámci VSČR. Mgr. B. Pivoňka dostal za úkol vybrat vhodné uchazeče (kandidátů se přihlásilo sedmnáct) a od května 1998 začal pracovat u VSČR na plný pracovní úvazek. Vznikl tedy „*Referát duchovní služby působící v rámci Odboru výkonu vazby a trestu odnětí svobody GR VS ČR.*“ Všech sedmnáct duchovních se postupně stali zaměstnanci VSČR a byli posláni ke službě do konkrétních věznic. Jejich pracovní funkce se nazývá „rada VSČR – duchovní“.

Razantní změnu v profesionální kaplanské službě přinesl rok 2001 vydáním NGR č. 27/2001. Radikální obrat spočíval v praktické potřebě začlenit profesionály do organizační struktury jednotlivých věznic. Této myšlence předcházela dlouhá a bouřlivá diskuze, největší obava duchovních byla ze ztráty svobody; aby se z duchovních nestala jen další obdoba specialistů oddělení výkonu trestu. Již po pěti letech realizace tohoto systému se negativní obavy z profesionalizace kaplanské služby nepotvrdily. Spíše naopak, jednotliví

⁵³ srov. MITÁŠ, V. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí.* s. 22.

kaplani přestali být vnímáni jako přívažek z GR a stali se organickou součástí svých věznic, prohloubila se jejich spolupráce s místními zaměstnanci. Postupně také došlo k navýšení tabulkových míst kaplanů v rámci VSČR.

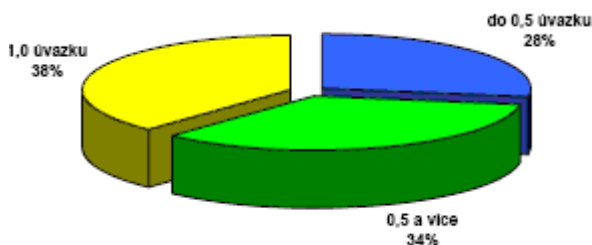
Namísto „Referátu duchovní služby“ byla generální ředitelkou Mgr. Kamilou Meclovou vytvořena „**Vězeňská duchovenská služba**“ (dále jen VDS, nezaměňovat s VDP). Změna nespočívala pouze v názvosloví, ale hlavně v organizačních přesunech. Hlavní kaplan se stal přímým podřízeným prvního náměstka generálního ředitele a má možnost ovlivňovat některé věci ve VS v okruhu svého oboru, může vydávat tzv. metodické listy, které jsou metodickým doporučením ve všech věznicích (např. připomenutí vážnosti k náboženským symbolům a jiným devocionáliím). Kaplani ve věznicích byli analogicky zařazeni jako přímí podřízení prvních zástupců ředitelů.⁵⁴

Bohdan Pivoňka ve své zprávě o stavu kaplanského sboru zveřejňuje: „*Během funkčního období současného výkonného výboru se pozice kaplanů dále upevnila. V provozu na nás kolegové z VS nehledí jako na zjevení a (většinou) nám otevřeně nehází klacky pod nohy. Tu a tam se objeví poznámky, ale to je normální a lidské: i my máme poznámky na své profánní kolegy. Obsazení kaplanských míst k 1. 7. 2003 bylo celkem 28 kaplanů v 19 věznicích a vazebních věznicích; k 21. 3. 2007 je jich 30 kaplanů ve 21 věznicích.*“⁵⁵

Přehled kaplanů VDS podle pracovního úvazku.

Zdroj: průzkum hlavního kaplana⁵⁶

Graf 1.

⁵⁴ srov. MITÁŠ, V. Duchovenská služba v penitenciárním prostředí. s. 23.

⁵⁵ PIVOŇKA, B. Přednášky a manuál členské schůze VDP v CSAD Praha Malvazinky dne 21. 3. 2007.

⁵⁶ MITÁŠ, V. Duchovenská služba v penitenciárním prostředí. s. 70.

Z tohoto přehledu kaplanů podle pracovního úvazku je vidět, že kaplané pracují převážně na celý nebo poloviční úvazek. Na závěr kapitoly je nutné podotknout, že VDP i vězeňští kaplani zůstali nadále pevně propojeni a vzájemně spolupracují. Vždyť také současná předsedkyně VDP a hlavní kaplan spolu úřadují v jedné kanceláři.

2. 3. 1 Podmínky na funkci hlavního kaplana Vězeňské duchovenské služby

Podmínky na funkci hlavního kaplana VDS ve spolupráci s VV VDP se týkají postavení v církvi, které umožňuje samostatné působení na samostatném duchovenském místě, tedy příslušné svěcení nebo ordinaci. Dále pověření od odpovědné osoby v církvi k výkonu funkce vězeňského kaplana, minimální roční praxi v rámci dobrovolné činnosti ve VDP a souhlas VV VDP. VS pak požaduje minimálně bakalářský stupeň vzdělání teologického směru. Hlavní kaplan je do své funkce jmenován generálním ředitelem na základě pověření své církve a současného souhlasu ČBK a ERC. Ve vztahu k VDP je virilním, tedy nevoleným členem výkonného výboru.⁵⁷

2. 4. Vnitřní aktivita VDP a VDS

Vězeňští duchovní⁵⁸ cítí potřebu stálého vzdělávání, setkávání a předávání informací. Předsedkyně VDP a hlavní kaplan organizují společná shromáždění sami nebo ve spolupráci s VS. V současné době se ročně organizují tři hlavní akce, které již mají vžitou podobu. Jedná se o dvou až třídní metodický mezioborový seminář, pořádaný v některé ze zotavoven VS. Třetina účastníků je tvořena členy VDP, třetina kaplany VDS a poslední třetinu tvoří profánní pracovníci VS. Náplní těchto seminářů je společná diskuze duchovních a profánních zaměstnanců VSČR nad daným tématem podpořeným přednáškami penologických a mimovězeňských odborníků. Nemálo důležitá je i příležitost strávit společně několik dní a navázat i neformální, pro společnou službu prospěšné vztahy. Druhou akcí je seminář pořádaný pro členy VDP v některé věznic, který má za úkol vzdělávat, především v oblasti

⁵⁷ MITÁŠ, V. Duchovenská služba v penitenciárním prostředí. s. 69.

⁵⁸ Termín „duchovní“ se nyní bude vztahovat jak na dobrovolníky VDP, tak na profesionální kaplany VDS. Také společně pro ženy-duchovní a muže-duchovní.

penologie. Třetí je společné ekumenické duchovní a meditační shromáždění, organizované zpravidla dvakrát do roka. Tyto tři základní akce mají hlubší smysl, hledají společnou cestu s profánními pracovníky VS, prezentují duchovní službu ve věznici a zároveň představují práci konkrétní věznice členům VDP. Konečně také duchovní ztišení, odložení všedních povinností a otevření se v modlitbě a vzájemné blízkosti působení Ducha svatého.

Pro ukázkou témat mezioborových metodických seminářů uvedu ty, které se odehrály v letech 1999 až 2007:

rok 1999 – „*Otázka přijetí viny*“

rok 2000 – „*Jak předcházet napětí*“

rok 2001 – „*Etický kodex pro VDP a VS*“

rok 2002 – „*Projekt prosociálního chování*“

rok 2003 - „*Rizika, zpověď a nezastupitelnost duchovní služby ve věznicích ČR*“

rok 2004 – „*Spolupráce pomáhajících profesí a využití jejich odborného potenciálu*“

rok 2005 – „*Dynamická bezpečnost*“

rok 2006 – „*Hranice humanity – možnost a meze programů zacházení*“

rok 2007 - „*Komunikace jako prostředek hodnocení*“

Jako velice potřebné, ne-li nutné se jeví základní odborné vzdělání nových členů VDP. K tomu patří roční zkušební doba a povinný nástupní kurz, který se odehrává v průběhu dvou dnů. Prohlubuje se také osvětová a výchovná činnost, na níž se podílejí dlouholetí a hlavně zkušení kaplani a členi VDP, a to formou přednášek a školení. Tyto aktivity mají za úkol povzbudit klienty za mřížemi a zároveň působit v rámci prevence kriminality v zájmu informovanosti zvláště mladší veřejnosti.⁵⁹

2. 5 Právní rámec duchovní služby v rámci VSČR

Právní rámec VDP objasňuje zákonné a podzákonné normy působení církví a náboženských společností. Tento právní rámec je ke shlednutí na internetových stránkách VDP⁶⁰ a vyjadřuje, že každý občan má ústavní právo na svobodu a prožívání náboženského vyznání. To se děje prostřednictvím církví a náboženských společností, o kterých pojednává zákon č. 3/ 2002 Sb. Dále je v § 7 odst. 1 písm. b) je zmíněno zvláštní právo církví

⁵⁹ BALCAROVÁ, R. Přednášky a manuál členské schůze VDP v CSAD Praha Malvazinky dne 21. 3. 2007.

⁶⁰ srov. KOCANDA, M. Právní rámec duchovní služby v rámci VSČR. In *Vězeňská duchovenská péče: Legislativa* [online]. 4. 6. 2006, [cit. 2. ledna 2007]. Dostupné na < <http://www.vdp-cz.info/new/legis/pravo.htm> >.

a náboženských společností pověřovat osoby k výkonu duchovenské činnosti v místech, kde se vykonává vazba nebo trest odnětí svobody.

Možnosti působení církví a náboženských společností stanoví v platném znění § 20 v zákonu o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb:

„Církev se může podílet na naplňování účelu výkonu trestu poskytováním duchovní služby zejména

- konáním bohoslužeb pro zájemce z řad odsouzených*
- individuálními rozhovory, pastoračními návštěvami a umožněním individuálního přístupu k náboženským úkonům*
- vedením studijních hodin k výkladu náboženských textů*
- zajišťování duchovní a náboženské literatury a zpěvníků*
- pořádáním přednášek a besed, zejména s etickou tematikou, popřípadě koncertů hudebních skupin a jednotlivců*
- při přípravě odsouzených k jejich propuštění*
- dalšími vhodnými formami přispívajícími k dosažení účelu výkonu⁶¹*

Obdobná úprava platí také pro výkon vazby. Zákon č. 293/1993 v § 15 uvádí obdobně konkrétní náplň duchovenské činnosti ve výkonu vazby, mimo pořádání přednášek, besed, koncertů hudebních skupin a jednotlivců. Po dohodě s ředitelem věznice je možno dalšími vhodnými formami přispívat k uplatnění práva obviněného projevat své náboženství nebo víru.

Pověřená osoba (duchovní) působící ve věznici musí splňovat určité podmínky, které vyjadřuje vyhláška MS č. 345/1999 Sb. v platném znění. Duchovní musí být pověřen k této činnosti vedením své církve a s jeho působením musí souhlasit ředitel příslušné věznice.

2. 6 Dohoda o duchovní službě

Konkrétní podmínky vězeňské duchovenské služby upravuje nařízení bývalé generální ředitelky VSČR Kamily Meclové o organizaci duchovní služby, které se věnuje především působení profesionálních vězeňských duchovních - tzv. : „radů kaplanů VS“.

V Praze dne 28. 6. 1999 (ve znění doplnků ze dne 8. 1. 2001) byla uzavřena smluvními stranami „ **Dohoda o duchovní službě**“⁶² (dále jen „ Dohoda“) mezi

⁶¹ KOCANDA. M. Právní rámec duchovní služby v rámci VSČR. In *Vězeňská duchovenská péče: Legislativa* [online]. 4. 6. 2006, [cit. 2. ledna 2007]. Dostupné na < <http://www.vdp-cz.info/new/legis/pravo.htm>>.

⁶² srov. *Dohoda o duchovní službě*. [online]Vězeňská duchovenská péče: Legislativa. 4. 6. 2006, [cit. 2. ledna 2007]. Dostupné na < <http://www.vdp-cz.info/>

Ekumenickou radou církví (dále jen ERC), v zastoupení předsedy Pavla Smetany, **Českou biskupskou konferencí** (v zastoupení kardinála Miloslava Vlka) a **VS ČR** (v zastoupení generálního ředitele VS ČR Jiřího Malého).

Tato Dohoda novelizovala předešlou Dohodu o duchovní službě z roku 1994. Dohoda se zaměřuje v první řadě na podmínky služby dobrovolných duchovních. Účelem této Dohody je stanovit v souladu s právními předpisy podmínky pro vzájemnou spolupráci a pomoc Vězeňské služby a církví a náboženských společností, při jejich účasti na nápravě odsouzených ve věznicích nebo vazebních věznicích. Smluvní strany mají vytvářet vhodné podmínky pro duchovní a pastorační činnost ve věznicích a zajišťovat vzájemnou spolupráci sdružení pověřených osob VDP. Mají zajišťovat spolupráci , výměnu zkušeností a pomoc při duchovní , pastorační, případně charitativní službě pověřených osob ve věznicích.

Dohoda o duchovní službě byla v červnu 2007 rozšířena o další body. Pověřené osoby vězeňské duchovní služby nevyvíjejí činnost misijního charakteru ve prospěch církve, působí v rámci dobrovolné duchovní služby bez nároků na odměnu. VV VDP dbá na osobnostní a profesní předpoklady pověřených osob. Pro zachování důvěrnosti mohou pověřené osoby konat duchovní a pastorační službu bez sluchové kontroly při dodržení bezpečnostních hledisek, za souhlasu ředitele věznice také bez zrakové kontroly.⁶³

2. 6. 1 Seznam církví sdružených v Ekumenické radě církví

Mezi církve a náboženské společnosti sdružených v ERC, na které se vztahuje Dohoda o duchovní službě patří:

Členské církve

Apoštolská církev

Bratrská jednota baptistů

Církev bratrská

Církev československá husitská

Českobratrská církev evangelická

Evangelická církev metodistická

Jednota bratrská

Pravoslavná církev v českých zemích

Římskokatolická církev

⁶³ Zveřejněno jako příloha NGRŘ č. 58/2007, č.j. 106/65/2007-50/031. Dostupné také na http://www.vdp-cz.info/new/aktualne/Protokol_VDP.htm

Slezská církev evangelická ausburgského vyznání

Starokatolická církev

Z řádných členů ERC se na práci VDP nepodílejí Slezská církev evangelická ausburgského vyznání a Jednota bratrská, které k 1. březnu 2005 neměly žádného aktivního pověřeného duchovního ke službě ve věznicích.

Přidružené církve

Armáda spásy

Pozorovatelé ERC

Anglikánský sbor sv. Klimenta v Praze

Církev adventistů sedmého dne

Federace židovských náboženských obcí v ČR

2. 6. 2 Kompetence pověřené osoby při výkonu duchovní služby

Duchovní službu podle této Dohody smějí vykonávat osoby pověřené jednotlivými církvemi (dále jen pověřené osoby). Při jmenování a odvolávání těchto osob jsou respektováni kompetence smluvních stran. Pověřené osoby docházejí do věznice v rámci dobrovolnosti, nebo ve věznici působí na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr. Pokud je duchovní v pracovním poměru s VS ČR, působí pověřená osoba ve funkci rada Vězeňské služby – duchovní.

Rozsah činnosti pověřených osob ve VS ve funkci rada Vězeňské služby – duchovní je stanovena v pracovní náplni, práva a povinnosti vyplývají z uzavřené pracovní smlouvy a právních předpisů. Pověřené osoby působící jako dobrovolníci vykonávají činnosti v rozsahu stanoveném touto Dohodou.

Pověřené osoby při výkonu duchovní služby vykonávají činnosti vypsane výše v kapitole 2. 1. Pověřené osoby při poskytování duchovní služby ve věznici docházejí do věznice alespoň dvakrát měsíčně v předem dohodnutých termínech, pokud pracovní smlouva nebo dohoda o pracovní činnosti nestanoví jinak. Musí prokazovat svoji totožnost a oprávnění ke vstupu, respektovat vnitřní řád věznice a zachovávat v tajnosti zpovědní tajemství.

Pověřené osoby jsou oprávněny upozorňovat příslušné služební funkcionáře na eventuelní nedostatky, které brání řádnému výkonu duchovní a pastorační činnosti, popřípadě negativně ovlivňují nápravně výchovnou činnost. Jsou oprávněny požadovat informace

o stavu a chování odsouzených, kterým se pastoračně věnují, nahlížet do jejich osobních spisů, pokud vyjádří odsouzený souhlas. Pověřené osoby mohou přinášet do věznice v níž působí náležitosti nezbytně nutné pro vykonávání náboženských úkonů, a to v rozsahu a množství povolené ředitelem věznice (víno propustí orgány kontroly v množství maximálně do 2 dcl).

Jestliže pověřená osoba poruší právní předpisy nebo tuto Dohodu, může jí ředitel věznice zakázat vstup do věznice.

Jednotlivé organizační články VS poskytují pověřeným osobám v pracovním poměru a výkonnému výboru VDP pomoc se zajištěním duchovní a pastorační činnosti v rámci VS (korespondence, telefonáty).

Sdružení pověřených osob má působit v ekumenickém duchu na základě spolupráce a tolerance jednotlivých církví, má spolupracovat s vězeňským personálem na všech úrovních pro vytváření vhodných podmínek pro duchovní a pastorační činnost.

Sdružení pověřených osob má informovat smluvní strany o aktuální problematice duchovní služby ve věznicích. VDP ve styku s VS zastupuje jeho předseda nebo místopředseda. Výkon duchovní služby koordinuje výkonný výbor VDP, který se vyjadřuje k pověřeným osobám podílející se na duchovní službě ve věznicích a spolupracuje s VS při uzavírání pracovně právního vztahu duchovního na funkci rada Vězeňské služby – duchovní.

2.7 Stanovy občanského sdružení Vězeňské duchovenské péče

Hlavní smysl Vězeňské duchovenské péče (dále jen VDP) vyjadřuje preambule jejich stanov : „*Evangelium Ježíše Krista vybízí a vede křesťany k službě všem lidem, kteří jsou v jakékoliv nouzi. K nim patří i vězňové, i když nesou sami odpovědnost za porušení zákonů. Vedení milosrdenstvím sloužíme jim jako lidem obzvláště potřebným. Stojíme vedle nich jako stejní viníci před Bohem, kteří vědí o skutečnosti Božího odpuštění. V této víře je vedeme k uznání vlastní viny, jejich břemeno jim pomáháme nést a přinášíme zvěst o Boží milosti a možnosti nového začátku.*“⁶⁴

VDP je dobrovolné sdružení křesťanů, kteří byli vedením svých církví pověřeni duchovenskou službou, nebo se jiným vhodným způsobem podílejí na činnosti VDP. Jejím základem je spolupráce a vzájemná tolerance církví a náboženských společností

⁶⁴ Stanovy občanského sdružení VDP. [online] Vězeňská duchovenská péče: Legislativa. 4. 6. 2006, [cit. 8. ledna 2007]. Dostupné na <<http://www.vdp-cz.info/new/legis/stanovy.htm> ; STANOVY VDP schválené členskou schůzí VDP 29. 1. 2004 v Praze a doplněné členskou schůzí VDP 21.3.2007 v Praze.

v ekumenickém duchu, VDP udržuje těsné vztahy s Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí.

VDP neposkytuje křesťanskou pomoc jen odsouzeným a obviněným, ale nabízí se i jejich rodinám, bývalým vězňům, vězeňskému personálu a obětem trestné činnosti. VDP se snaží především o spolupráci, výměnu zkušeností a pomoc při duchovenské, pastorační, případně charitativní službě pověřených osob obviněným a odsouzeným. Snaží se o vytváření vhodných podmínek ve svých církvích ke službě a pomoci vězňům i propuštěným, zároveň i vhodných podmínek pro práci církví v zařízeních VSČR. VDP má snahu o praktickou spolupráci s vězeňským personálem na všech úrovních. VDP je pověřena koordinací své činnosti a je garantem toho, že lidé věnující se duchovní službě jsou na to náležitě připraveni.

Tyto stanovy schválila členská schůze v Praze dne 29. 1. 2004 a mohou se na každém zasedání členské schůze měnit či doplňovat.

2. 7. 1 Podmínky členství ve VDP

Člen VDP musí být starší 21 let, být pověřen vedením své církve a schválen výkonným výborem VDP (dále jen VV VDP), musí souhlasit s cíli a naplňováním cílů činnosti a platit členské příspěvky. Nový člen je zaučován a přijímán na zkušební dobu zpravidla jeden rok. Je povinen absolvovat přípravný kurz či jinou formu vzdělávání podle rozhodnutí VV VDP. Novému členu je nápomocen rádce (kmostr), člen VDP, který má zkušenosti a je pokud možno z jiné církve než nový člen. Po uplynutí zkušební doby rozhoduje kmostr společně s VV VDP s konečnou platností o členství ve VDP nově se ucházejícího člena. Během zkušební doby platí pro nového člena stejná práva i povinnosti jako pro všechny členy VDP s výjimkou platit členské poplatky. V odůvodněných případech může být kandidátovi odpuštěna zkušební doba (např. při opakovaném členství nebo při dlouhodobě osvědčené činnosti ve věznicí mimo VDP apod.)

Zánik členství ve VDP může vzniknout:

- úmrtím
- zánikem VDP
- ztrátou pověření vedení církve
- ztrátou členství v církvi
- vyloučením výkonným výborem VDP, z důvodů hrubého porušení stanov a zákonných norem, také v případě dlouhodobé neúčasti ve službě nebo opakovaném neplacení členských příspěvků (v tomto případě VV VDP před svým rozhodnutím požádá dotyčného člena, vedení jeho církve a příslušného koordinátora o vyjádření jeho nečinnosti)
- vystoupením z VDP vyjádřené písemně

2. 7. 2 Práva a povinnosti členů

Každý člen VDP má právo na zajištění pomoci pověřené osoby při vstupu do daných věznic, prostřednictvím informací a zprostředkováním kontaktu příslušnými orgány VSČR. Dále má právo účastnit se seminářů VDP a porad, právo volit a být volen do orgánů VDP. Podávat dotazy, podněty a připomínky. Povinnosti členů jsou mnohem obsáhlejší a náročnější:

- člen VDP se musí podílet na naplňování cílů VDP v souladu se stanovami a zúčastňovat se podle možností profesních školení a vzdělávacích kurzů
- mít na zřeteli pastorační odpovědnost vůči personálu VSČR
- dbát na bezúhonné chování a dodržovat řády a předpisy
- zachovávat v tajnosti důvěrně sdělené věci s pastýřskou moudrostí a odpovědností
- udržovat dobré a ekumenické vztahy k ostatním členům VDP
- chránit zájmy VDP a dodržovat přijatá usnesení
- platit členské příspěvky

2. 7. 3 Vnitřní uspořádání Vězeňské duchovenské péče

Strukturu vnitřního uspořádání VDP tvoří místní skupina a koordinátor, koordinační rada, členská schůze, výkonný výbor, předseda.

Místní skupina (dále jen MS) se rozumí všichni členi VDP, kteří působí při určitém zařízení VSČR a je schopná usnášení při nadpoloviční účasti všech členů. **Koordinátora** a jeho zástupce si volí ze svých členů na období dvou kalendářních let. Pokud není MS schopna si zvolit koordinátora sama, učiní tak VV VDP. MS může koordinátora tajným hlasováním odvolat, a to vyjádřením nadpoloviční většiny přítomných.

Koordinátor je prostředníkem mezi VV VDP a ostatními členy VDP ve věznici. Má za úkol být v pravidelném kontaktu s ředitelem věznice či s osobou jím pověřenou, je připraven sloužit základní orientací v otázkách víry a současných náboženských směrů. Snaží se o propojení práce VDP a VS.

Koordinační rada je spolek všech koordinátorů a členů VV. Schází se podle potřeby zpravidla jedenkrát ročně. Řeší personální otázky včetně odvolání člena VDP proti výroku VV o jeho vyloučení či jeho členství ve VDP. Nález koordinační rady je v této věci konečný.

Členskou schůzi (dále jen ČS) tvoří všichni členové VDP. Členskou schůzi svolává písemně VV VDP nejméně jednou ročně. VV je povinen ji svolat, požádá-li o to alespoň jedna třetina všech členů. Členská schůze je schopna usnášení za účasti nejméně dvaceti členů

a usnesení jsou přijata nadpoloviční většinou hlasů. Předseda ji pověřený člen VV, zpravidla předseda. Členská schůze má za úkol:

- projednávat a stanovovat základní úkoly a cíle VDP, přijímat stanovy a provádět jejich změny
- přijímat zprávu, hospodářskou a revizní zprávu VV VDP a schvalovat je
- volit na období do příští schůze tříčlennou revizní komisi
- schvalovat roční rozpočet a roční uzávěrku a roční účetní uzávěrku
- volit výkonný výbor a jeho předsedu
- schvalovat výši členských příspěvků

Členové VDP z těch církví, které v daném volebním období nemají ve VV VDP včetně náhradníků svého zástupce, určí ze svého středu jednoho delegáta za každou takto nezastoupenou církev. Tito delegáti jsou k zasedání VV VDP zváni dle potřeby s hlasem poradním.

Výkonný výbor je nejvyšším výkonným orgánem VDP a tvoří ho předseda, šest členů VV a čtyři náhradníci. Členská schůze je volí na čtyři roky. Virilními členy VV jsou hlavní kaplan a jeho zástupce. Na návrh předsedy volí VV ze svého středu místopředsedu, tajemníka a dle potřeby další funkcionáře. V případě ukončení činnosti člena VV nebo jeho dlouhodobé nepřítomnosti VV povolá náhradníka za řádného člena.

Zasedání VV svolává předseda zpravidla jedenkrát měsíčně, nejméně však čtyřikrát ročně. VV je schopný usnášení za nadpoloviční účasti svých členů. Ve výjimečných případech se může VV usnášet také písemně, telefonicky nebo elektronicky. K zasedání jsou také zváni s poradním hlasem náhradníci, delegáti církví ve VV nezastoupených a předseda revizní komise.

VV má za úkol:

- sledovat práci VDP a její teologickou relevantnost
- plnit usnesení členské schůze, řídit činnost VDP a rozhodovat v době mezi členskými schůzemi o důležitých otázkách práce VDP
- pořádat semináře a vzdělávací setkání, týkající se problematiky VDP
- být ve styku s odpovědnými orgány Vězeňské služby a řešit ve spolupráci s nimi všechny sporné případy
- schvalovat nové členy VDP
- ze zkušených a osvědčených členů VDP- duchovních, kteří byli ve svých církvích pověřeni duchovenskou činností, doporučit Vězeňské službě osoby vhodné pro kaplanskou činnost
- rozhodovat v odůvodněných případech s okamžitou platností o vyloučení nebo pozastavení práce člena VDP
- navrhnout výši členských příspěvků

Předseda zastupuje VDP navenek. Je volen členskou schůzí na čtyři roky a je oprávněn podepisovat jménem VDP všechny potřebné dokumenty a po schválení VV VDP uzavírat pracovní smlouvy. Předseda má za úkol:

- promýšlet formy působnosti VDP vzhledem k současným podmínkám a navrhnout VV funkční změny v práci VDP
- být ve spojení s Generálním ředitelstvím VS a hlavním kaplanem VSČR
- vést agendu všech pracovníků VDP a oznamovat jejich jména ředitelům jednotlivých věznic, vydávat průkazy a identifikační štítky pracovníka VDP
- předkládat ke schválení roční rozpočet a roční účetní uzávěrku, zodpovídá za majetek a hospodaření VDP
- má právo po schválení VV VDP uzavírat pracovní smlouvy

2. 7. 4 Hospodaření VDP

Každý člen VDP je povinen platit členský příspěvek. Mimo členské příspěvky tvoří finanční zdroje VDP dotace, dary, sbírky a jiné formy příjmů od fyzických a právnických osob, hlavně od organizací zahrnutých do Sekce spolupracujících organizací.

K revizi hospodaření volí členská schůze ze svého středu do příštího zasedání ČS tříčlennou revizní komisi se třemi náhradníky, komise si volí ze svého středu předsedu. Tato komise provádí revize hospodaření VDP v souladu s platnými zákonnými normami a předkládá svou zprávu členské komisi. Člen revizní komise nesmí být členem ani náhradníkem VV. Předseda revizní komise má právo účasti na schůzích VV.

2. 7. 5 Sekce spolupracujících organizací

Sekce spolupracujících organizací je volným seskupením společenských církevních a charitativních organizací, sympatizujících s okruhem činnosti VDP, kde se předpokládá souhlas se základním posláním VDP.

Podmínkou zařazení do sekce spolupracujících organizací je písemná žádost statutárního orgánu právnické osoby, schválení VV VDP a pravidelný finanční příspěvek v dobrovolné výši. Zařazení do sekce nezakládá automaticky právo na členství osob ve VDP, ale zástupci spolupracujících organizací se mohou účastnit všech akcí VDP včetně porad a seminářů. Mohou vznášet dotazy a podávat podněty týkající se práce VDP. Mohou se účastnit správních jednání VDP s hlasem poradním a být orgány VDP pověřovány specifickými odbornými úkoly ve své mateřské organizaci.

Na správních jednáních ve VDP se podílejí organizace zahrnuté do sekce prostřednictvím fyzických osob ze svého středu, které byly přijaty v běžném přijímacím řízení za členy VDP.

Tyto stanovy mohou být měněny usnesením dvoutřetinové většiny účastníků ČS. O případném zániku VDP rozhoduje členská schůze. K zániku sdružení je třeba souhlas dvoutřetinové většiny účastníků ČS. Likvidaci provádí likvidační komise volená ČS. VDP by zanikla po vypořádání všech zákonných záležitostí v souladu s právními předpisy rozhodnutím Ministerstva vnitra.

2. 8. Srovnání české duchovní služby s duchovní službou v jiných evropských zemích

Tuto základní orientaci jsem získala díky Mgr. Miroslavu Čejkovi, členu VDS, který se účastní evropských konferencí IPCA a je hostem i jiných zahraničních vězeňských konferencí, nejhlubší profesionální kontakty navázal v Německu.⁶⁵ Podle Mgr. Miroslava Čejky je citelný rozdíl realizace duchovní služby v Evropě zřetelný mezi pomyslnou hranicí východní (postkomunistické) a západní Evropy. Zatímco v západní Evropě probíhal celkový vývoj kontinuálně (včetně duchovenské péče), v zemích bývalého východního bloku duchovní péče stagnovala nebo byla zakázána. V současné době je vězeňská duchovenská péče ve východní Evropě v rukou dobrovolníků. V západních zemích je duchovenská péče zprofesionalizovaná (nejinak tomu bylo v Čechách za první republiky). V západních věznicích působí kaplani, kteří jsou zaměstnanci buďto přímo dané věznice ve které působí, nebo jsou zaměstnanci své církve. Dalším citelným rozdílem mezi východní a západní Evropou je celospolečenská pozice vůči církvím. V západních zemích si církve nepotřebují dobývat svou pozici ve společnosti. Náboženská a život církví jsou brány jako samozřejmý celek chodu společnosti. V postkomunistických zemích jsou tyto aspekty většinou brány jako přežitek, naivismus. Dále je ve východních zemích praxí, že do věznic dochází pouze jedna církev, ponejvíce ta, která je v zemi nejrozšířenější.

Např. v Holandských věznicích je vždy kaplan denominace evangelické, katolické, muslim a tzv. humanista. To ale neznamená, že tamní duchovní služba je ekumenická, denominace nepracují spolu, ale vedle sebe, nejsou společně organizované. Tzv. humanista je určen pro ty odsouzené, kteří neuznávají nějakou vyšší autoritu než je člověk sám, ale přesto si uvědomuje potřebu duchovní pomoci, vedení. Humanista nevykonává práci psychologa nebo sociálního pracovníka, ale stará se o duchovní potřeby svých klientů. Podle sdělení holandské evangelické a katolické strany, je mnohem snazší spolupracovat s kolegy muslimy, nežli s humanistou. Tato spolupráce se ukazuje jako velmi problematická. V České republice

⁶⁵ Informace získány prostřednictvím telefonických hovorů mezi mnou a Mgr. M. Čejkou dne 26. a 27. 3 2007.

se o zavedení „humanisty“ neuvažuje, i když se o kladech a záporech již diskutovalo na zasedáních výkonného orgánu VDP, které proběhly na podzim roku 2002.⁶⁶

Slovenská vězeňská duchovní služba i přes historickou a kilometrickou blízkost vykazuje značné rozdíly. V profesionální službě a služebním poměru vůči VS SR jsou duchovní výhradně kněží římskokatolické církve (oproti našemu ekumenickému zastoupení). V řadách dobrovolníků působí na Slovensku až 75 % žen, kdežto u nás tvoří ženy jen asi desetiprocentní menšinu všech docházejících do věznic.⁶⁷

PFI (Prison Fellowship Internacional) a IPCA jsou dvě hlavní celosvětové organizace zabývající se duchovní vězeňskou problematikou. PFI sdružuje dobrovolníky věnující se duchovním zájmům vězňů a jejich rodinám, její určení je charismatické, ale profesionální kaplani s ní nespolupracují. Česká VDP dostala nabídku od této organizace stát se také členem, ale VDP odmítla. Jako velké negativum hodnotila určité závazky a předepsanou metodiku práce, kterou by měla splňovat. Jedna z věcí, na kterých VDP stojí, je plná nezávislost. IPCA naopak sdružuje profesionální kaplany. Naše VDP je také členem IPCA. Členství v IPCA spočívá v účasti na konferencích, v přizvání k jejich aktivitám. Na konferencích se setkávají lidé z celé Evropy, setkává se zde pojetí východu a západu, vytvářejí se pracovní skupiny, kde se pracuje na daném tématu. Odborníci si zde vyměňují své zkušenosti a navzájem se inspirují, aby se vyvarovali chyb a neobjevovali již objevené.

Podle M. Čejky je Česká republika v poločase mezi východem a západem, po roce 1989 bylo možno pracovat ve věznicích pouze jako dobrovolník a od roku 1997 i jako profesionální kaplan. VDP si pomalu probíjí své místo ve věznicích, v postojích vězeňského personálu a společnosti. Na konferencích IPCA jsou vyslanci české duchovní služby často tázáni od ostatních evropských zemích na ekumenicitu české VDP. Náš systém se jim líbí, ale sami si nedovedou představit ekumenicitu v podmínkách své země. Jako stěžní překonatelnou bariéru vidí všechny historické dlouholeté ekumenické neshody své země a spory mezi svými církvemi a sbory.

2. 9. Působení žen v české vězeňské duchovní službě

V této kapitole se budu zabývat ženami, kteří ve věznicích slouží jako duchovní, nikoli ženami patřící do vězeňského personálu. Ve věznicích je (aktuálně a orientačně) 92 % odsouzených mužů a 8 % odsouzených žen. Oproti realitě je vězeňské prostředí více agresivní

⁶⁶ srov. *Občasník VDP 3/2002: Z výkonného výboru VDP*. Liberec, 2002. Občasník VDP určený jen pro vnitřní potřebu. VDP ve spolupráci s VS ČR. Odpovědný redaktor Václav Mitáš.

⁶⁷ srov. BROCH, O. To je cesta, jděte po ní. *České vězeňství*, 2006, roč. 14, č. 2, s. 40.

a drsnější. Žena, která přichází do věznice by na to měla být připravena a dostatečně obrněna.⁶⁸

Žena ruší monosexuální atmosféru věznice a přináší svým působením realitu do vězňových představ o ženě ve světě za mřížemi. Většině mužů se ve věznici zúžil pohled na ženskost jen jako na sexuální atributy ženy. Žena, která vstupuje do věznice jako duchovní, by měla reprezentovat svým chováním a etikou, měla by působit jako vzor věřící ženy, samozřejmě každá svými individuálními dary osobnosti.

Duchovní (muž) může na určitý čas simulovat odsouzenému otce a poskytovat tzv. „pivní blízkost“ (výraz B. Pivoňky), stejně jako žena může simulovat matku. K ženě jsou většinou vězni více otevření a srdečnější, nedělá jim větší problémy se svěřit s osobně intimními záležitostmi. Podle hlavního kaplana by měl být počet mužů a žen ve VDP 1:1, ale v současné době je počet žen ve VDP velmi malý. Na schůzích a konferencích je zřetelně vidět, že duchovní z VDP si svých kolegyň náležitě váží a věnují jim pozornost. Také vyjádřil zkušenost, že muži (hlavně dozorcí) nemají zájem sloužit v ženských věznicích. Jako důvod uvádí ženskou mnohovrstevnatost, čímž myslí nevypočitatelnost a někdy i manipulativnost, které muž nepochopí a neprohlédne. Zatímco mužské odpovědi vykazují jednoznačnost, v ženském světě jsou odpovědi rozptýleny do vícero možností, ve kterých muž ztrácí orientaci.⁶⁹

Mgr. Květoslava Jakubalová, kaplanka Věznice Rýnovice, o pozici ženy ve VDP říká: „Žena vnáší do své práce ve věznici to, čím muž duchovní sloužit nemůže. Ze samotné podstaty její bytosti vyplývá schopnost šířit kolem sebe fluidum domova. Ze své pozice duchovní sestry a matky se může člověku ve vězení přiblížit zcela jinak, než kolegové duchovní. Od Boha je jí dáno jako ženě větší schopnost „trpět s trpícími“ a tak je před ní často odhalováno to nejniternější utrpení, které člověk ve výkonu trestu prožívá. Pokud pracuje se skupinou vězňových, pak tomuto společenství dokáže dát ducha rodiny. Pro některé z odsouzených je to jediná rodina kterou mají, někdy dokonce jediná, kterou poznali. Pravděpodobně jen žena také dokáže držet tuto rodinu pohromadě i poté, kdy se její členové rozprchnou do světa nebo do jiných věznic. Zkrátka je to jako v životě – děti odcházejí, ale vědí, že matka je na svém místě a nepouští je ze svého srdce.

Možná se ten předchozí odstavec bude zdát některým čtenářům poněkud přehnaný a sentimentálně zakončený, ale bez tohoto přístupu postrádá pastorační služba žen ve věznicích svoji výlučnost a tím i opodstatnění.“

K otázce zvýšených nároků na ženu ve VDP se vyjadřuje takto: „Větší citlivost žen pro utrpení druhých a „citové vyhladování“ u mužů izolovaných ve výkonu trestu může vést k tomu, že

⁶⁸ Hlavní kaplan VDS se k tomu vyjádřil: „...žena, která pod svlékacími pohledy vězňů zčervená, tam nemá co dělat...“.

⁶⁹ Informace poskytnuty hlavním kaplanem VDS B. Pivoňkou při osobním rozhovoru dne 14. 3. 2007 na GŘ VŠČR v Praze.

vztah s některým klientem se může stát příliš osobním. Proto by ve VDP měly působit ženy, které jsou nejen pastoračně na výši, ale i osobnostně vyvráté a citově zakotvené. (Římskokatolická církev doporučuje pro podobné služby věk nad 40 let). Pastorační práce ve vězení je i pro ženu poslání a služba – ale ne víc než služba.”⁷⁰

Věrouky jednotlivých křesťanských církví předurčují rozmezí pole působnosti, jak žena–duchovní může sloužit. Katolíci a další jiné církve ordinaci žen nepovolují, Starokatolíci povolili pro ženy ordinaci jáhenskou. V jiných církvích je hierarchické postavení funkcí v církvi pro obě pohlaví zcela rovnoprávné. Z věrouky Římskokatolické církve nemůže být žena ordinována ani jako jáhenka, ale v roli vězeňské kaplanky dělá vše to, co dělá vysvěcený kněz, kromě udílení svátostí, které ze své pozice jako neordinovaná žena dělat nemůže. Setkáváme se zde s jevem, kdy potřeba žen ve službě církve a sborů přetlačuje a leckdy i obchází zdrženlivost tradice v ženské otázce, nutí k přemýšlení nad úctou k tradici a Písmu, zároveň však k pravdivému, křesťansky-etickému se přizpůsobení době, v níž žijeme. Výše zmíněná Starokatolická církev a Adventisté sedmého dne pod tímto a dalšími vlivy proto ordinaci žen povolila.

2. 9. 1 Služba odsouzeným a obviněným opačného pohlaví

Teoreticky se můžeme setkat se dvěma protichůdnými názory. Ten první vychází z lidské pudovosti a splývá s freudovskou teorií libida. Duchovní by se měl vždy a zásadně věnovat pouze vězňům stejného pohlaví a pokud je nucen věnovat se i druhé straně, měl by si přizvat i tzv. „garde“. Druhý protipól představuje názor, že při dobré nezištné vůli duchovního nemůže být ve službě druhému pohlaví řeč o nějakých vedlejších myšlenkách při víře že „v Kristu není ani muž ani žena“. Oba tyto názory jsou extrémní a v praxi (pokud jedinec alespoň trochu zná penitenciární prostředí) se s nimi člověk naštěstí moc neseťká. Jako téměř vždy je realita někde uprostřed. Jednání člověka je ovlivněno kognitivní i emoční složkou jeho osobnosti. Tyto složky mohou stát proti sobě a při každé situaci se miska vah kloní na jinou stranu. Život za mřížemi je specifický a výrazně odlišný od reality „normálního“ světa. Jednou z frustrací, kterou může odsouzený procházet je absence kontaktů s druhým pohlavím. Nejedná se jen o absenci sexuálních styků, ale minimálně ve stejné míře také úpadek sociálních dovedností a návyků. „Vždyť (budu nyní hovořit za skupiny mužů) sociální vazby se ženami nás svým způsobem také kultivují a pomáhají budovat ohleduplnost

⁷⁰ JAKUBALOVÁ, K. *Občasník VDP 2/ 2002: Žena ve VDP*. Liberec, 2002. Občasník VDP určený jen pro vnitřní potřebu. VDP ve spolupráci s GR VSČR. Odpovědný redaktor Václav Mitáš.

vůči jiným. Dlouhodobé oddělení od žen by jistě vedlo k sociálnímu zakrnění a svým způsobem k degradaci naší osobnosti.“⁷¹

Známý evangelický kazatel Svatopluk Karásek v roce 1977 ve vězení v pankrácké věznici napsal a složil píseň, jejíž název a obsah netřeba komentovat, a která byla jistě motivována absencí ženského prvku ve věznici. Je dlouhá přes sedm minut a patří k nejdelším z Karáskova repertoáru.

Ženský jsou fajnový, (1997) Svatopluk Karásek

*Ženský ty jsou fajn, to se ví, se ví
ženský ty jsou fajn, to se ví, se ví
co, jsem byl v base, od té doby vím,
že ženský, ty jsou fajnový*

*Když jsem seděl tam na tý Pankráci,
všude kolem mě jenom chlapi v teplácích,
já ve snu viděl všechno krajkový
a ženský ty jsou fajnový*

*Co doma, já začal jsem se bát,
v tom má žena píše, že bude při mně stát,
jak ty řádky jen dovedou hřát,
ženský, ty jsou fajnový*

*Ref: Ženský ty jsou fajn, to se ví, se ví,
ženský ty jsou fajn, to se ví, se ví,
já ve snu viděl všechno krajkový
jó ženský, ty jsou fajnový*

*Když tabák dojde, hrozně zle je mi,
všude hledám vajgla, už lezu po zemi,
vtom daj mi balík se starkami,
jó ženský, ty jsou fajnový*

*U soudu vidím, právu žehná tu,
krásná předsedkyně senátu
tak to jdeme domů, to je hotový,
vždyť ženský, ty jsou fajnový*

*Jak ženy přišli k špatné pověsti
že nejsou moc chytrý a že brečej v neštěstí,
prej k hříchu od pradávna maj vlohy
prej slabý jsou jak mátohy*

*Dávno už, co světem stojí svět,
tak si muži myslej, že jsou všeho lidství květ,*

⁷¹ MITÁŠ, V. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*. Praha, 2007. Doktorská práce. Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR. Recenzovali prof. ThDr. Ján Liguš, Ph.D. a doc. Pavel Hošek, Th.D. s. 89.

*ale to se musí znova promyslet,
vždyť ženský, ty jsou fajnový*

*Adam, jak se můžeš dočísti,
se smutně toulal rájem a kopal do listí,
houpal se na větvích v stromoví,
co chybí tomu chlápkuvi?*

*Když usnul, Bůh mu z těla vyňal kost
a z ní mu stvořil ženu – ať je ti pro radost,
v ráji poznal on, co v base já,
že ženská je moc fajnová*

*V ráji se měli věčně radovat
až je zlej had začal hecovat
že prej by se moh člověk Bohem stát,
to prej je moc fajnový*

*Eva slyší to hadí šeptání:
„Utrhni si jabko, k čemu to váhání“,
trhá plod Boží všeho poznání:
„Adame, dobrý chutnání“*

*Adam si řek, zákaz zněl netrhat,
to utrhl ona, mně se nic nemůže stát.
Jen si kousnul, vylez ze křoví,
bejt Bohem, to je fajnový*

*Od těch dob ženy slyšej od mužských,
že za všechno můžou, tak jak za ten první hřích,
prej po Evě jsou všechny bláhový,
ta naletěla hadovi*

*Eva, ta měla chuť si jabko dát,
a jistě se též chtěla se svým mužem milovat,
ale hřích byl v tom, chtít se Bohem stát,
ten hřích jde na vrub mužovi*

*Hřích není nikdy v lásky žádosti,
ale v mužský bohorovnosti,
chcem být bohy, my hlavy skopový,
a ženský, ty jsou fajnový*

*Budete, vy ženy litovat,
že jste se nám chtěly furt emancipovat,
až budete chtít vládnout nad tvory,
už nebudete fajnový,
až budete chtít vládnout nad tvory,
budete jak my – potvory*

Frustrace po druhém pohlaví (hlavně po dlouhé době) může mít za následek deprivaci odsouzeného. Není jistě reálné budovat společné věznice pro muže i ženy, negativa by jistě v nepoměrné míře převyšovala pozitiva. Opačné pohlaví je ve věznici representováno

především zaměstnanci věznice a duchovními. Tato setkání tak v ideálním případě mohou znamenat pozitivní sociální kontakt s opačným pohlavím.

Pokud je duchovní žena, která navštěvuje ve věznici muže, může se pro odsouzeného stát jednou z mála příležitostí, jak se osobně se ženou setkat. Tím duchovní – žena získává jakousi vizitku lákavé exotičnosti... „*to jistě nemusí být na překážku, domnívám se totiž, že i toto je legitimní důvod pro setkání s duchovním. Je nutné o tom vědět a být připraven(a) na případné komplikace.*“⁷² (Pesimističtí kritikové by mohli namítnout, že toto je prakticky jediný důvod, proč se odsouzení ve vězení s ženami setkávají). Drtivá většina vězňů si nedovolí fyzický útok, tím překročí hranice, za které by byli potrestáni, ale přesto je s tímto nebezpečím třeba počítat. Jde jim především o to s ženou „promluvit“, získat jakýkoliv sociální kontakt. Je lépe všem nepříjemným situacím předcházet, než je pak komplikovaně řešit. Je samozřejmostí být teoreticky i prakticky obeznámen(a) s postupem při napadení, se zajištěním bezpečnosti. Existují však i jiné zbraně než je fyzická síla. A to navázání citové vazby, která překročí jisté hranice. Ze strany vězně se často jedná o herecké manipulativní zneužívání ku svému prospěchu, kdy odsouzený zneužívá dobrosrdečnost, ale asi také naivitu duchovní(ho). Může pak dojít k překročení hranice mezi profesionalitou a neprofesionalitou, ale také mezi legálností a nelegálností. Duchovní se také může setkat s určitými formami sexuálních návrhů, různě presentovaných. Je dobré být na takové situace připraven předem. Pokud je duchovní osobnostně, psychicky vyzrálý, a je obeznámen se všemi výše zmíněnými riziky, měl by umět mimořádným událostem předcházet tak, aby vůbec nenastaly.⁷³

Na téma bezpečnost ženy ve věznici se diskutovalo i na semináři VDP, VDS a VS konaném v roce 2007⁷⁴. Podle většiny (ale ne naproste většiny) zúčastněných možnost případného napadení předurčuje míra sebevědomého postoje ženy vůči odsouzeným. Jinak také vyřčenými slovy na semináři: „Kdo se bojí, nesmí do lesa.“ Další názor byl deklarován pojmem „žena je ve věznici nedotknutelné tabu“, čímž je tedy bezpečnost ženy ve věznici automaticky zajištěna. Paradoxně bezpečnější se zdá být osobní styk ženy pokud možno s více vězni, než žena a jediný odsouzený tváří v tvář. Pokud by byla žena napadena některým z odsouzených ve skupině, přirozeně bude od ostatních bráněna. Profesionalita, kuráž i letité zkušenosti v práci s odsouzenými sami o sobě nejsou spolehlivou jistotou před rizikem napadení. Vždyť právě ve věznici je spektrum psychických diagnóz zastoupeno v plné šíři. Bezpečnost a obezřetnost ze strany ženy by měly převažovat nad sebevědomým postojem „nic se mi nestane, protože se nebojím“.

⁷² MITÁŠ, V. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*. s. 90.

⁷³ Tamtéž, s. 90.

⁷⁴ Seminář proběhl 21.-23. 5. 2007 ve zotavovně VS Pracov u Sezimova Ústí, jeho téma znělo „Komunikace jako prostředek hodnocení“.

Duchovní služba osobám druhého pohlaví ve věznici přináší jistá rizika, ale domnívám se, že pozitiva je ve velké míře převyšují. Pouhá přítomnost ženy ve věznici pomáhá alespoň jako prevence proti monosexuální atmosféře věznice, proti sociální deprivaci, proti bariéře v mezilidských kontaktech. Jak již bylo zmíněno výše, žena, která dobře zná penitenciární prostředí, přináší do věznice kousek reality všedního světa a boří vědomé či nevědomé nereálné představy ženy (většinou reprezentované v erotickém časopise) za zdmi věznice. Žena vstupující do věznice, by si měla být vědoma své reprezentující pozice, kladoucí přirozeně vyšší nároky. A to na svou osobnost, zralost, sebekritiku, životní zkušenosti, pevné duchovní zakotvení a žitou spiritualitu.

2. 10 Problematika ekumenismu

Ekumenicita duchovní služby v českých věznicích se dá nazvat jako jedním ze stěžejních kamenů práce dobrovolnických i profesionálních duchovních. VDP i VDS jsou ekumenické nejen formálně, ale hlavně prakticky. To v českých, ale i v zahraničních církevních poměrech není žádnou samozřejmostí. Česká duchovní služba je v zahraničí známa právě svojí ekumenicitou. Mnoho církevních aktivit je pod ekumenickou záštitou, ale v praxi se setkáváme „pouze“ s mezidominační tolerancí, bohužel ne spoluprací.

Samotní duchovní vnímají ekumenismus jako velmi obohacující, právě díky němu může být duchovní služba pro sekulární společnost důvěryhodná.⁷⁵

Ekumenická spolupráce mezi duchovními se projevuje společnými bohoslužbami, aktivní spoluprací, vzájemnou pomocí a podporou. Duchovní si nepřetahují své odsouzené, ale pomáhají navázat kontakty s duchovním stejného vyznání jako je odsouzený. Pomáhají zprostředkovat duchovního těm odsouzeným, kteří jsou mimokřesťanského vyznání.

O dobré ekumenické vztahy je nutné se starat, pečovat. Vedoucí duchovní služby se na společných akcích nutně zabývají problematikou, jak být jednotní v nejednotné církvi. Témata jsou různá (např. „Co se mi nelíbí na mé církvi a co se mi líbí na církvi mého bratra“, „Pravda mé církve a pravda církve mého bratra“). Vždy se snaží poukázat na potřebu jednoty

⁷⁵ Hlavní kaplan se k potřebě ekumenicity vyjadřuje: „*Vězení je plné neinformovaných, vulgárně sekulárních jedinců, pro něž je paleta církví španělskou vesnicí. Těžko někdo pochopí, proč máme registrovaných přes dvacet křesťanských církví vedle dalších hnutí a náboženských směrů, když ten předmět adorace je podobný, ne-li totožný. Právě tak nepůsobí dobře, když někdo zvýhodňuje svou matičku církev a má ji za jedinou lidskou jednotu. V duchu této jednoty se můžeme navzájem nejen tolerovat, ale i přijímat, což je nejlepším svědectvím i pro naše klienty. Nutno ovšem připojit, že do palety církví zahrnují i “necírkev“, tedy lidi, kteří tvrdí, že jsou ateisty – a přitom se snaží žít “spravedlivě“. Tvrdím, že i jejich obecná nevíra je zapojena do obecnství věřících. Nebo snad někdo má tak velký patent na víru, že má na něm Boží štempl? “ Citováno z OPOČENSKÁ, I. *Pastorační péče ve věznicích z pohledu pastorujících*. Praha, 2007. Absolventská práce. Evangelická akademie v Praze, vyšší odborná škola sociální práce. Vedoucí práce PhDr. Jarmila Rollová.*

a vzájemné úcty. Skutečnost růzností, odlišností jednotlivých církví, rozdělení, ale i touhu po jednotě prožívají všichni, kteří spolu pomáhají druhým a společně věří v jednoho Boha a otázka „jak být jednotní v nejednotné církvi“ jim není lhostejná. Na skutečnost rozdělené církve dříve nebo později narazí každý, kdo se o křesťanství zajímá. V této souvislosti se vybaví otázky: Co to znamená pravá církev? Co z učení mé církve je opravdu zásadní a nosné? A je-li něco méně důležité, proč nás to rozděluje? Nebudujeme my sami toto rozdělení? Většina křesťanů si stále víc uvědomuje potřebu vypořádat se s historií své církve. Leckdy je to právě minulost, která křesťany dělí.⁷⁶

VDP i VDS funguje ekumenicky, ale stojí to určité úsilí. Každý příslušník církve si svou církev obhájí proti druhým, protože si ji vybral mezi mnohými a stojí si za ní. To ovšem neznamená, že k sobě a ke své církvi není kritický a není si vědom všech nedostatků. Společné a sjednocující pro všechny křesťany světa je to, že věří v Ježíše Krista jako svého Spasitele, jako toho, kdo na sebe vzal všechny hříchy světa a v poslední den přijde soudit živé a mrtvé. Jako toho, kdo je hoden následování. Pokud se ovšem křesťané všech denominací dostanou na otázky nejednoznačné (povinný celibát, svátosti, transsubstanciace, Petrův primát, mariánský kult...), kde se názory tříští v každé otázce, nastává povětšinou uzavřenost a bezohledná lhostejnost k jakékoliv spolupráci. Mnozí členové VDP se do těchto debat raději nepouštějí, aby předešli dohadům a potyčkám, kterými většinou tyto rozhovory musí nutně končit.

2. 10. 1 Bohdan Pivoňka jako hlavní zastánce ekumenismu

To, že VDP funguje ekumenicky, je zásluha hlavně hlavního kaplana Bohdana Pivoňky, který sám ekumenicitu označil jako „*tak trochu mé dítě*“. Bohdan Pivoňka, který je hlavním kaplanem od samých počátků duchovní služby, se po celou dobu svého působení ve VDP o udržení ekumenicity ve VDP a VDS velmi snaží. Mimo jiné svými homiliemi a přednáškami na toto téma. Snaží se odkrýt jádro případných sporů a oddělenosti, kriticky a trefně pojmenovává lidskou bojácnost a egoistickou výlučnost, nadřazenost člověka nad člověkem. Pokud se vyskytne nějaký konkrétní problém v otázce ekumenicity, kdy duchovní u odsouzených nezdravě prosazuje svou církev oproti ostatním, zpravidla je mu pozastavena činnost ve VDP, ve vážných případech je jeho členství zrušeno. Otázkou zůstává, až se

⁷⁶ srov. JANOUŠEK, P. *Občasník VDP 2/ 2002: Budějovické setkání*. Liberec, 2002. Občasník VDP určený jen pro vnitřní potřebu. VDP ve spolupráci s GR VSČR. Odpovědný redaktor Václav Mitáš.

hlavním kaplanem stane někdo jiný. V nynější době jsou hlavní kaplan VDS i předsedkyně VDP příslušníci nekatolických církví. To samotné je velkou zárukou ekumenické jednoty.

Vzájemné přijetí přes hranice vyznání je nezbytným předpokladem pro praktické fungování takového tělesa. Pivoňka se zamýšlí, že tolerance je skryta v základech blízkosti Boží, blízkosti člověku. „*Jakého vyznání byl Adam? Žid? Ti si to myslí. Muslim? I ti si to myslí. Křesťan? I ten to najde v Bibli. A nebyl to náhodou - vyznáním člověk? Jak to, že předmětem naší adorace je Žid Ježíš, jehož si ovšem všechna křesťanská náboženství přivlastnila, ačkoliv on sám samaršské ženě naznačuje, ke komu je poslán - a přece ji akceptuje?*⁷⁷ *Není i v tom hluboké ekumenické pojetí? Není základem naší společné zvěsti o blízkosti Boží člověku ekumenická skutečnost, že Kristus byl proti své vůli povolán až přemožen k službě pohanům, což stejně postihlo apoštola Petra i další, aby objevili místo odmítnutí skutečnost shůry darovaného charismatu jednoty v různosti? Jistě si dovedu představit paralelně fungující struktury těch či oněch církví ve vězení. Ale VDP v tom případě ztratí svou jedinečnost. A pošlapeme své svědectví. A těžko zareagujeme na výhradu, jak se mají lidé různých názorů shodnout, když ani křesťané, mající jednu společnou Autoritu a jeden Cíl, to nezvládnou.*⁷⁸

Zvláštní část církevního spektra tvoří ty církve, které jsou principiálně proti ekumenicitě, což pramení z osobního pocitu výlučnosti „jediné správné církve“. K těmto církvím v Čechách patří Svědkové Jehovovi a Mormoni, jejichž věrouka ekumenickou spolupráci nepřipouští. Pokud někdo působí ve věznici nevhodně, pozastaví mu VDP například na půl roku členství, nebo je jiným způsobem znevýhodněn. Člověk, který chce duchovně působit ve věznici, musí být pověřen svou církví, musí od ní získat svolení. Poté může, ale nemusí vstoupit do VDP. VDP vidí jako velmi příznivé, že v současné době je v každé věznici v České republice alespoň jeden člen VDP (kromě tří věznic, kde funguje duchovní, který ale není členem VDP).⁷⁹ Nezájem o členství ve VDP je nejvíce zřetelný hlavně u katolíků, ale i u jiných církví.⁸⁰

Pro přehled uvádím tabulku, kde je vidět procentuelní poměr denominací přijatých členů VDP mezi lety 1999-2003. Zkratky církví a náboženských společností jsou uvedeny v seznamu zkratk. Tyto údaje jsou zjištěny hlavním kaplanem.⁸¹

⁷⁷ Jan 4, 7-26. *Bible. Český ekumenický překlad*. 2. revid. vydání. Praha: Česká biblická společnost, 1999. ISBN 80-85810-28-X

⁷⁸ Přednáška Mgr. B. Pivoňky na členské schůzi VDP v CASD Praha Malvazinky dne 21.3. 2007.

⁷⁹ Přednáška Mgr. M. Čejky na členské schůzi VDP v CASD Praha Malvazinky dne 21.3. 2007.

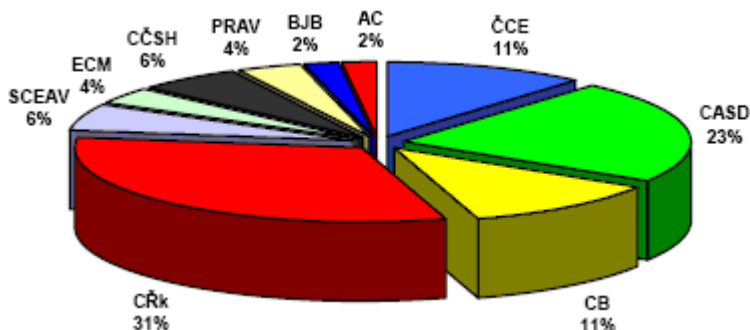
⁸⁰ Informace získány prostřednictvím telefonického hovoru mezi mnou a Mgr. Čejkou dne 26. a 27. 3. 2007.

⁸¹ srov. MITÁŠ, V. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*. s. 68.

Poměr přijatých členů VDP v letech 1999-2003.

Zdroj: průzkum hlavního kaplana

Graf 2.

2. 10. 2 Spolupráce křesťanských církví s dalšími náboženskými společnostmi

Vězení odráží dobře a bez skupulí atmosféru, problémy i úspěchy společnosti extramurálního světa. Tak jako se (dříve převážně nábožensky katolická a protestantská) Evropa více a více stává multikulturální, stává se i multikulturální vězněná populace. Věznic i duchovní služba musí počítat s nárůstem osob muslimského, pravoslavného, židovského vyznání, ale i dalších náboženských pohledů na svět.

U mnohých zaměstnanců vzbuzuje islám obavu, pochopitelně jako reakce na proběhnuvší teroristické útoky, realizované muslimskými fanatici. Náboženští fanatici, kteří se zpronevěřují opravdovým hodnotám a opravdovému poslání své církve, svého náboženství, se objevují ve všech náboženstvích, nevyjímaje křesťanské.

Z pohledu religionistiky je známo, že islám přináší ve svém etickém základu pozitivní hodnoty, které mohou být pro každého člověka přínosem. Judaismus, islám a křesťanství mají mnoho společného, vždyť také vycházejí z jednoho kořene. Mnozí odsouzení orientovaní na islám respektují i křesťanské duchovní, včetně kaplanů VDP. V nejednom případě zprostředkoval člen VDP požadavky odsouzeného z řad muslimů. V úloze VDP spočívá zprostředkovávání kontaktů s rabinátem a dalšími institucemi, ale také aktivní účast na poradních i praktických postupech v rámci této specifické a velmi citlivé praxe. „*Tak se v praxi zřetelně ukázalo, že v současné době nepostačuje ekumenicita na mezicírkevní úrovni, ale také ekumenicita mezináboženská...*“⁸²

⁸² ŠKODA, M. Islám ve věznicích jako významný podnět pro týmovou práci. *České vězeňství*, 2004, roč. 12, č. 6, s. 30.

Ústřední muslimské náboženské obce zasílají do věznic literaturu v žádaných jazycích a dvouměsíčník *H l a s*, v němž jsou obsaženy pozitivní výzvy pro muslimy, aby dodržovali zákony těch zemí, ve kterých žijí. Právě takové výzvy a podstatnou část islámské etiky mohou duchovní a další pracovníci vhodně uplatnit při zacházení s muslimskými odsouzenými. Je zcela jasné, že duchovní má mít v péči všechny odsouzené s potřebou duchovního prožívání, bez ohledu na náboženskou konfesi. Mělo by být předpokladem, že každý člen VDP, VDS se dobře orientuje nejen ve své domovské křesťanské teologii, ale také v dalších světových náboženstvích. Díky svým religionistickým znalostem mohou duchovní podchytit pozitivní prvky víry, které mohou odsouzené přivádět ke kladným hodnotám.⁸³

Martin Škoda, kaplan věznice Stráž pod Ralskem, se vyjadřuje: „... *ukazuje se naprostá nezbytnost týmové práce, a to zvláště v takových případech, kdy jsou ze strany muslimů a Židů vznášeny požadavky, aby se obě skupiny spojovaly pro vzájemné lepší poznání. Vzhledem k situaci ve světě, který je ohrožen terorizmem, i toto může být malý příspěvek ke světovému míru.*“⁸⁴

Evropa, její právní systém, filosofie a morálka stojí na náboženském základu. Nese sebou tradici nejen křesťanskou, ale i židovskou a muslimskou, které se vzájemně poznávaly a prostupovaly sebou. V našich věznicích se zřetelně ukazuje, že je nutné prakticky řešit problémy vyplývající ze sociokulturních rozdílů odsouzených, jejichž podstatou jsou náboženská přesvědčení. Pole působnosti VDP a její činnosti se v nových podmínkách zvětšuje. Nároky religiózního charakteru jsou znané. Je zcela zřejmé, že bez pomoci týmové spolupráce odborníků (psychologové, sociální pracovníci, speciální pedagogové, duchovní, atd.) se duchovní VDP neobejde.⁸⁵

Co se týče péče o odsouzené s jiným než křesťanským vyznáním, prioritou duchovních je nejlépe jim křesťansky pomoci v jejich náboženských nárocích. Pomoci jim aktivně prožívat ve věznici jejich specifické náboženské potřeby (držet půsty, určité stravovací zvyklosti, vlastnění důležitých náboženských předmětů) a to tím, že budou působit také jako zprostředkovatelé mezi nimi a vězeňskou službou, která rozhoduje o těchto privilegiích. Např. muslimští představení a rabinát nemají povolený přístup do věznic jako VDP a VDS. Mohou však za věznem přijít jako návštěva.⁸⁶

⁸³ Tamtéž, s. 30.

⁸⁴ Tamtéž, s. 30.

⁸⁵ Tamtéž, s. 30.

⁸⁶ Informace poskytnuty hlavním kaplanem VDS B. Pivoňkou při osobním rozhovoru dne 14. 3. 2007 na GŘ VSČR v Praze.

2. 11 Vztah vězeňského personálu a vězeňských duchovních

2. 11. 1 Vězeňská služba České republiky

Vězeňská služba České republiky (dříve do roku 1992 „Sbor nápravné výchovy“), spadá do resortu ministra spravedlnosti a je přímo řízena generálním ředitelem. Má podle zákona postavení ozbrojeného sboru, tedy vojensky řízené organizace a jako taková se i projevuje. Vězeňská služba (dále jen VS) zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody, dále i ochranu, pořádek a bezpečnost při výkonu a správě soudnictví. VS se dělí vnitřně do tří skupin: správní službu, vězeňskou a justiční stráž. Poslední dvě mají postavení ozbrojeného sboru. Správní služba zajišťuje organizační, ekonomickou, speciální výchovnou, zdravotní a další odbornou činnost. Na významné části úkolu správní služby se podílejí občanští pracovníci, tj. civilisté, specialisté. Mezi ně patří psychologové, speciální pedagogové, sociální pracovníci, lékaři, vychovatelé, vychovatelé-terapeuti, pedagogové volného času a duchovní. Celek vězeňského personálu se může rozčlenit do tří skupin:

Vedoucí pracovníci, tzn. TOP Management, tj. ředitel, jeho náměstci, vedoucí oddělení, vedoucí směn.

Administrativně technický personál a personál služeb zajišťuje zásobování, správu, údržbu, evidenci, energetiku, personální činnost.

Vězeňský personál v přímém výkonu služby lze rozdělit na vězeňskou stráž a na personál starající se o vlastní zacházení s vězni.⁸⁷

2. 11. 2 Obtíže, s kterými se vězeňský personál setkává

Personál VS musí čelit nemalým tlakům ze strany odsouzených, ale také zároveň od svého zaměstnavatele a nakonec i od systému VS jako takového. Je to stav velmi složitý a je zřejmé, že tyto vlivy jsou a musejí být navzájem protichůdné. Vězeňský personál je od rána do večera vystaven promyšlenému jednání ze strany odsouzených. Odsouzení mají dostatek času na přípravu (různé intriky, manipulativní chování). Není vždy na první pohled zřejmé, co se skrývá za různými typy žádostí a připomínek odsouzených. To působí nepřetržité napětí a stres. K tomu ještě musí vězeňský personál dbát na to, aby se nedopustil nějakého nedovoleného jednání. Vězeňský personál oprávněně vidí a definuje většinu vězňů jako

⁸⁷ MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. ISBN 80-7042-256-4, s. 97.

nebezpečné (nevyzpytatelné a nesrozumitelné) a potom se k takto definovaným jedincům chová. Věznění většinou definují personál jako nepřátelský, stojící zásadně proti nim. Věznění se ke své nelibosti musí nuceně podřizovat zvenčí ukládanému řádu. Klasickým příkladem rozporuplné situace je tzv. presumpce nevinny. K obviněnému ve výkonu vazby se má vězeňský personál do vynesení rozsudku chovat jako k nevinnému a současně jako zvlášť nebezpečnému pachateli. Zde je přímo zakomponován složitý a obzvláště řešitelný problém.⁸⁸

V těchto tlacích ze strany odsouzených a ze strany svého zaměstnavatele vězeňský personál žije. Bylo by pohodlné, nepřipustit si vězně k tělu, ale to by personál mohl narazit u svých nadřízených, kteří jej vedou ke komunikaci s odsouzeným. I penologie má profesně-etickou stránku činnosti příslušníků a pracovníků VS ČR, tzv. „deontologii“. Jde o tu část etiky, která je chápána jako nauka o povinnostech.⁸⁹ K tomu je třeba přičíst, že vězeňská povolání (hlavně práce dozorce) je v pohledu společnosti neatraktivní, nepopulární a společensky deklasující. Zatímco o odsouzené se (mají-li zájem) stará početný tým odborníků, zaměstnanci takovouto péči nemají.⁹⁰

2. 11. 3 Vystupování a působení duchovních ve věznicích

Hlavní kaplan Bohdan Pivoňka klade na duchovní sloužící ve vězení požadavky žité etiky a etikety. Společnou kritikou se snaží podnítit duchovní, aby se introspekci dotazovali sami sebe, zda je jejich služba stále konaná jako služba potřebným, nebo zda se do jejich jednání nedostává nějaké vlastní sebezprosazování nebo komplexy.

Zde je nasnadě zejména tzv. „spasitelský komplex“, se kterým se mohou potýkat všechny pomáhající profese. C. G. Jung o něm říká, že to není osobní motiv, spíše celosvětové očekávání, myšlenka, kterou najdeme na celém světě a v každé historické epoše. Podle Junga je to archetypická představa magické osobnosti.⁹¹ W. Schmidbauer, který se podrobně věnoval syndromu pomáhajícího, chápe jako (pre)historické modely pomáhajícího šamana, kněze a lékaře. Nejvíce konfliktními oblastmi v osobnosti pomáhajícího jsou většinou v dětství nevědomé a nepřímé odmítání ze strany rodičů, jež se dítě snaží přestát

⁸⁸ srov. MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. ISBN 80-7042-256-4, s. 91.

⁸⁹ Tamtéž, s. 24.

⁹⁰ srov. MITÁŠ, V. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*, s. 25

⁹¹ srov. JUNG, C. G. *Analytická psychologie, její teorie a praxe*. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0480-7. s. 163.

obzvláště tuhou identifikací s rodičovským Nad-já⁹²; skrytá narcistická nenasytlost; vyhýbání se lidem, kteří nepotřebují pomoc a vztahům na základě vzájemnosti dávání-braní; nepřímé vyjadřování agrese proti těm, kteří nepotřebují pomoc. Identifikace s Nad-já, se společensky uznávanými altruistickými normami často podmiňuje neúnavné nasazení. „*Dá se dokonce předpokládat, že sociální služby naší společnosti by již vůbec nemohly fungovat, kdyby se díky mechanismům syndromu pomáhajících nenacházeli znovu a znovu lidé, kteří jsou ochotni se sebepoškozujícím způsobem dít. Nezištnost a sebeobět' jsou stejně jako dříve hodnotami, jež zastává křesťansky orientovaná etika. Ono „jako sebe samého“ za slovy „miluj bližního svého“ často ke sluchu dostatečně zřetelně nedolehne.*“⁹³

Ve sborníku materiálů „Duchovenská služba v penitenciárním prostředí“ se k vystupování a působení duchovního ve věznici B. Pivoňka vyjadřuje ... „*ve věznici je skleněné veškeré naše počínání, hovory, které s okolím vedeme jakoby „na přátelskou notečku“, i naše soukromí, pokud je trochu pro ostatní pootevřeme. Všimají si i způsobu mluvení, formy oslovení, obyčejného slušného vzezření, i toho, jaký je na naše slovo spoleh. Připomínám novou zkušenost poslední doby: pedagogický pracovník: „my vedeme odsouzené k určitým normám slušného chování a duchovní, který je pro nás i pro ně vzorem, nám všechnu dobrou snahu kazí.“ Můžete tisíckrát vysvětlovat, že jsou důležitější věci než slušné oblečení a vyjadřování, můžete mluvit o svobodě křesťana, o Ježíšově příklonu ke všem outsiderům, o jeho způsobu provokace slušných znalců Zákona, atd., ale pro naše kolegy ve věznicích je průkaznější právě ona více méně povrchní etiketa. Není to úplně dobře, ale mám za to, že cesta k pochopení hlubokých etických zásad vede akceptací svou povahou vnějších faktorů, tedy-abych použil již naznačeného obrazu-oním přijatelným a někdy až atraktivním oděvem, do něhož nahé tělo etiky oblékneme.*“⁹⁴

Pivoňka hodnotí způsoby metod služby duchovních, jejich vizitku, etiketu jako pověst, kterou ve věznici dostali. Jako první zmiňuje etiketu **rebelantskou**. Naráží na toho, kdo kolem sebe vidí nepořádky a nedůslednosti, které je nutné kritizovat. Ale často mu uniká, že mu jde více o své vlastní sebeprosazení a úspěch, kterým vítězí nad ostatními a občas věci jako takové příliš neprospívá. Následující vizitka duchovního by se mohla pojmenovat „**s balíkem Božích pravd**“ pod paží za christianizaci všeho. Další nálepka je nálepkou **zakřiknutosti**, která se projevuje tichým hlasem, zřejmou skromností a úslužností, podřízením se bez výhrad všemu, co se vyžaduje, bez vlastní linie a identity. Činí dojem hluboké zbožnosti a je na nejlepší cestě, jak být zneužit, přímo jakoby k tomu vybízel. Existuje i etiketa „**diplomata**“, který se dokáže mistrovsky orientovat v každé situaci, zná

⁹² Nad-já nebo-li superego představuje ve Freudově psychoanalytickém pojetí morální princip osobnosti. Jeho úkolem je stanovení systému hodnot, příkazů, zákazů a norem. srov. GEIST, B. *Psychologický slovník*. Praha: Vodňár, 2000. ISBN 80-86226-07-7. s. 157.

⁹³ SCHMIDBAUER, W. *Psychická úskalí pomáhajících profesí*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-312-9. s.30 a 67.

⁹⁴ MITÁŠ, V. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*. s.79

nejlepší východisko, hroty ulamuje, takže už nic nepíchá a neprovokuje. Dokáže usmiřovat a všechny nerovnosti vyžehlít. Zbývá se otázat, jestli právě taková je povaha Boží pravdy a jestli něco z ní nezůstalo uzamčeno hluboko v srdci, protože pak by v případě zveřejnění ono uzamčené narušilo jinak chvályhodnou konstruktivní koncepci vztahů ve vězení. Někdo může dostat jméno „**vyklouz**“. Vyzařuje z něho jakási ležérnost ke všemu vážnému, hlavně mít kamarádské vztahy na všechny strany. Ale jakási důstojnost, vážnost vymizela, u okolí může vznikat dojem, že být duchovním může být docela dobrým zaměstnáním, když z ničeho hlava nebolí. Nebo etiketa „**stranika**“ a to ne pro členství v partaji, ale kvůli pocitu, že je tady pouze pro odsouzené nebo pouze pro personál. Pivoňka shrnuje, že nejlepší a ideální etiketa neexistuje. Vždy jde o aplikaci metody, která je člověku vlastní, zasazená přímo do konkrétní situace a konkrétních podmínek.⁹⁵

František Lízna (bývalý kaplan, držitel ceny Františka Kriegla za obětavou práci s odsouzenými, dnes čestný člen VV VDP) se o osobnosti duchovního vyjadřuje mimo jiné jako o člověku dvojího dialogu. Podle něj nemá být duchovní připraven ke službě pouze vězněným, ale i personálu. S oběma stranami má vést dialog, ne monolog. Měl by naslouchat a poučovat se od obou stran. Situace duchovního je tím výhodná a zároveň obtížná. Výhodu Lízna vidí v tom, že duchovní velkou část služby tráví s vězněnými, takže má možnost vidět věci zvnitřku a ne jen skrze soudní předpisy. Nevýhodu v tom, že velmi důsledná práce může vést k nedorozumění s vězeňským personálem, vedeným vesměs jinými kritérii a vnímajícím jinak i bezpečnostní hlediska. Jejich prioritní zájem a s ním i náplň práce tak často nesleduje linii trest-vina-náprava, ale soustředí se více na praktický průběh trestu odnětí svobody či vazby.⁹⁶

2. 11. 4 Vzájemná interakce mezi VS a duchovními

Jedna z hlavních stížností na duchovní službu ze strany personálu věznic se týká nedostatku komunikace s duchovními. Chybí zde zpětná vazba. Pro každého je srozumitelné to, co sám dělá a o čem mluví, ale naše okolí může naši komunikaci pochopit odlišně, než bylo zamýšleno. Tato nedostatečná komunikace podporuje všechna nynější i počáteční nedorozumění, které nastala po příchodu duchovních do věznic po roce 1989. Jak již bylo blížeji popsáno (v kapitole 2. 1 až 2. 3) , vztahy mezi duchovními a vězeňským personálem byly po roce 1989 velmi napjaté. Ze strany vězeňského personálu převažoval strach

⁹⁵ srov. MITÁŠ, V. Duchovenská služba v penitenciárním prostředí. s. 77, 78.

⁹⁶ Tamtéž, s. 75.

z propouštění nebo kriminalizování, nejistota z budoucnosti a nedůvěra vůči duchovním. K tomu ještě přispívaly vzpoury, nepokoje a rozsáhlé porevoluční amnestie. Ze strany duchovních převládala neprofesionalita, neznalost penitenciární problematiky, naivita, chaos v organizaci, jednostranná orientace na vězně s přezíravým přístupem k vězeňským zaměstnancům. „...neměli bychom pohrdat profesními zkušenostmi zaměstnanců VS, kteří mají mnohdy „dobrý čich“ na to, co by naše dobře míněná akce mohla způsobit a jak by mohla být vykládána. Názor, že nám „bachaři do naší činnosti nemají co mluvit“ je stejně primitivní jako zdolat Mont Everest bez zkušeností šerpů a dalších domorodých znalců prostředí, přesto, že jsme seštudovali všechny možné dostupné příručky. My jsme autonomní, působíme na vlastní zodpovědnost, nesmíme se bát vstoupit do hlubokých a neprobádaných vod- ale věřit, že ani zde nebudeme bez pomoci. Nikdy však nebude od věci, když onu zpětnou vazbu vyhodnotíme a když se ji necháme inspirovat. Jestliže nám opravdu jde o prospěch toho kterého jedince, mohli bychom se sdílet se svými poznatky i s těmi, kteří s vězni tráví daleko více času než my.“⁹⁷

Pivoňka také dále uvádí vzájemné výhrady mezi vězeňským personálem a duchovními, se kterými se jako hlavní kaplan v průběhu své služby setkává. Na počátku se zdálo, že nic není společné, ani cíle. (Z pohledu VS cíl izolace nebezpečných živlů, z pohledu duchovních misie). Situace se vyvíjela od vzájemných předsudků k těžkopádné toleranci. Duchovní pochybovali o upřímných postojích svých kolegů a zhusta je považovali za „pouhé vězňatele“. Personál zase vnímal duchovní jako neprofesionální podivínské nedovzdělance, kteří svou přítomností pouze přidělávají práci. Na obranu personálu Pivoňka uvádí, že střízlivý až skeptický modus lze pochopit pravdivou skutečností marných a zbytečných snah pomoci odsouzeným, které v drtivé většině vyzní do prázdna. Mírná skepse ohledně nápravy do života je na místě a duchovní by ji měly chápat. Vězeňský personál by se měl na druhé straně smířit s tím, že duchovní jsou z jejich pohledu „tak trochu mimo“. Věřící člověk se může jevit mimo rozpoznatelný a viditelný reál, protože kromě všeho všeobecně lidského navíc věří v moc, která je schopna člověka proměnit. Tím se nemyslí vlastní mohutnost člověka, ani nadpřirozené jevy, ale spíše zázrak proměny lidského života. A proto mají duchovní jakousi stálou a podivnou naději, s níž podnikají kroky ve prospěch lidí s kriminální minulostí i přítomností. Neměli by při tom zapomínat na realitu a tvrdost vězeňského prostředí, na nutné zásady bezpečnosti, na nepsaná pravidla koležičtosti a na letité zkušenosti svých kolegů. A neměli by zapomínat ani na ně samotné. Vězeňští profesionálové by se naopak mohli inspirovat od duchovních v oblasti pevně založené naděje, že dělat něco se „zločinci“ má smysl.⁹⁸

⁹⁷ MITÁŠ, V. Duchovenská služba v penitenciárním prostředí. s. 78 až 79, kráceno.

⁹⁸ srov. PIVOŇKA, B. *Občasník VDP 1/ 2003: Spolupráce duchovních a vychovatelů*. Liberec, 2003. Občasník VDP určený jen pro vnitřní potřebu. VDP ve spolupráci s GR VŠČR. Odpovědný redaktor Václav Mitáš.

Jako protipól ke vzájemným antipatiím a nespolupráci se ukazuje skutečnost zidentifikování se některých duchovních s vězeňským personálem, kdy duchovní přešli na pracovní pozice vězeňské služby, pedagoga, vychovatele atd. Toto „zbachařštění“ nastává nejčastěji v době, kdy kaplan přejde na plný úvazek a ztratí pracovní kontakty se svou církví. „*Domníváme se, že nezdravá identifikace s VS ČR je velmi reálná (v roce 2005 odešli dva plnoúvazkoví kaplani do profánní služby ve VS ČR). Vysoký a plný pracovní úvazek však působí zvýšení míry spolupráce s věznicí a jejím personálem, která je pochopitelně mnohem hlubší. V průzkumu z roku 2004 se všichni zaměstnaní na plný úvazek vyjádřili, že mají pastorační vztah i k personálu, zatímco 70% jejich kolegů s nižšími pracovními úvazky takový vztah nemá. Pochopitelně plnoúvazkoví kaplani mohou také v daleko větší míře ovlivňovat chod věznic. V některých případech je sami ředitelé přijali za řádné členy Shromáždění vedoucích oddělení, tedy širšího vedení věznic.*“⁹⁹

Když se pomine názor některých pracovníků VS, že duchovní jsou individua, která ve věznicích jenom překážejí a nevydávají žádný výkon, lze vysledovat u jinak smýšlejících druhých protipól očekávání, jež jsou namířena k duchovním. Je to očekávání pomoci, někdy až nekriticky silné, zvláště u těch, kdo se aktivně nesetkali s žádnou církví. Duchovního vidí jako někoho, kdo zvládne svou nadosobní mocí vše to, co se jinak ve věznicích nezvládá. Když se pak duchovní ukáže ve své normální poloze, se svými úspěchy a chybami, i s vadami na kráse osobnosti a služby, bývají zklamáni. Proto je třeba hned od začátku trpělivě a důsledně vyvracet neuskutečnitelné ideály, byť by to duchovním mohlo imponovat.¹⁰⁰

Tendence veřejnosti idealizovat úlohu duchovního (ale také kohokoliv jiného, kdo pracuje v církvi) může vést ke stavu neopodstatněného a nerealistického psychického sebepřeceňování. Každý, kdo je předmětem pozitivních, idealizujících projekcí, může mít těžkosti zůstat oběma nohama na zemi. Člověk se nechává zlákat do identifikace s touto sociální rolí (R. L. More uvádí podle C. G. Junga s „personou“) příliš snadno. Částečně proto, že nechce zklamat ty, kteří jej tak vysoce oceňují, a částečně proto, že máme přirozený sklon se hodnotit lépe, než odpovídá skutečnosti. V obou případech podle R. L. Moora ztrácíme kontakt se „stínem“¹⁰¹, který jediný může fungovat jako kotva, abychom se nevznesli do onoho beztížného stavu duchovní čistoty, který však postrádá dostatečnou existenci a kontakt s pozemskou lidskou realitou. Náboženská autorita nepochází z vnějších okázalostí společenské role, ale ze zápasu a utrpení vnitřní transformace.¹⁰²

⁹⁹ MITÁŠ, V. Duchovenská služba v penitenciálním prostředí. s 71, kráceno.

¹⁰⁰ srov. MITÁŠ, V. Duchovenská služba v penitenciálním prostředí. s 79.

¹⁰¹ Jungův psychologický pojem stínu představuje tu část osobnosti, která byla vytlačena z vědomí, aby se zachoval idealizovaný obraz identity vědomého já. Popření působí v nevědomí inferiorní, primitivní, nezávisle fungující pod-osobnost, která pokud se jí vědomé já vyhýbá, má často velmi negativní účinky.

¹⁰² srov. MOORE, R. L. C. G. *Jung a křesťanská spiritualita*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-195-9. s. 141.

Jako důležité upozornění zmiňuje Pivoňka riziko zneužívání. Zkušenosti se zneužitím jsou jak ze strany vězňů, tak ze strany personálu. Duchovní nejsou prodejní - to by měli vědět všichni ti, kteří počítají s korupcí jako s všestranně použitelným nástrojem ve vězení. Vyvrátit jejich zkušenost, že s penězi, ale i s jinými přednostmi a výhodami lze dosáhnout téměř všeho, by měl být předním úkolem duchovních.¹⁰³

2. 11. 5 Proces spolupráce mezi duchovními a vězeňskou službou

Z ohlednutí několika předešlých let je zřejmé, že komunikace duchovních a VS prochází vývojem, který směřuje tím dobrým směrem. Od počáteční skepse a nedůvěry, přes vzájemnou toleranci a v nejlepším případě opravdovou spolupráci. Jak již bylo řečeno v kapitole 2. 4. , duchovní a VS se setkávají pravidelně jedenkrát ročně na mezioborovém metodickém semináři. Tyto semináře započaly v roce 1999. Cílem je společná diskuze nad předloženým tématem podpořená přednáškami odborníků. Velmi důležitá je příležitost strávit společně několik dní a navázat tak neformální, pro společnou službu prospěšné vztahy.

Občanské sdružení VDP není a nechce být na nikom závislé. Zatím se její organizace obešla bez grantů. Důvodem bylo upozornění na komplikované úřadování a ztíženou mobilitu v hospodaření. Luxus existovat bez grantů a sponzorů umožňuje velká podpora ze strany VS ČR. Ta zahrnuje provoz kanceláře VDP, kancelářskou techniku, komunikační prostředky, úhrada poštovního a hovorného, pomoc s vydáním tiskopisů. VS ČR téměř po čtyři roky vydávala na vlastní náklady Občasník VDP jako součást svých Aktuálních informací. Po jejich zrušení rezervuje duchovní službě dvoustranu v odborném časopise České vězeňství. Všichni členové jsou povinni (mimo sociálně odůvodněných případů) platit roční členské poplatky, které se zvyšují s tím, jak se zvyšují rostoucí ceny ve společnosti. (V roce 2007 vzrostl členský příspěvek z 500 Kč na 700 Kč)¹⁰⁴

Kolegyně Irena Opočenská, která souběžně se mnou psala absolventskou práci o pastorační péči ve věznicích z pohledu pastorujících, provedla dotazník, kde se ptala kaplanů, s kterými pracovníky věznice nejvíce spolupracuje. Dovolila jsem si použít její tabulku a vyhodnocení. Dotázaní sestávali z dvaceti mužů a tří žen, jejich průměrný věk činil 51 let a jejich průměrná délka působení ve věznici byla 12 let. Dotazník byl kaplany vyplněn v únoru 2007.

¹⁰³ srov. MITÁŠ, V. Duchovenská služba v penitenciárním prostředí. s 80.

¹⁰⁴ PIVOŇKA, B. Přednášky a manuál členské schůze VDP v CASD Praha Malvazinky dne 21. 3. 2007.

Otázka: Kteří pracovníci věznice Vám pomáhají, se kterými nejvíce spolupracujete?

Zdroj: I. Opočenská, *Pastorační péče ve věznicích z pohledu pastorujících..*

Tabulka 2.

	Ano		Spíše ano		Spíše ne		Ne		Neuvedli		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Vězeňský dozorce	3	13,0	13	56,5	4	17,4	0	0	3	13,0	23	100,0
Sociální pracovník	8	34,8	9	39,1	4	17,4	0	0	2	8,7	23	100,0
Speciální pedagog	8	34,8	8	34,8	4	17,4	0	0	3	13,0	23	100,0
Psycholog	12	52,2	7	30,4	3	13,0	0	0	2	8,7	23	100,0
Vychovatel	7	30,4	11	47,8	2	8,7	0	0	3	13,0	23	100,0
Lékař	1	4,3	6	26,1	12	52,2	2	8,7	2	8,7	23	100,0
Vychovatel terapeut	5	21,7	8	34,8	4	17,4	1	4,3	5	21,7	23	100,0
Lektor instruktor	1	4,3	6	26,1	8	34,8	2	8,7	6	26,1	23	100,0
Duchovní	15	65,2	5	21,7	0	0,0	0	0,0	3	13,0	23	100,0
Dobrovolník	10	43,5	8	34,8	1	4,3	1	4,3	3	13,0	23	100,0
Někdo jiný	5	21,7	1	4,3	3	13,0	1	4,3	13	56,5	23	100,0

„Duchovní nejvíce spolupracují s duchovním a psychologem, tedy s profesemi, které se zabývají psychickou stránkou vězně. Ve spolupráci s duchovním můžeme vidět logickou souvislost, i když by bylo asi ještě zajímavé provést průzkum spolupráce duchovních jedné církve s duchovními jiné církve nebo naopak spolupráce s duchovními stejné církve. Vzhledem k tomu, že ve vězeňství má v jedné konkrétní věznici působit duchovní různých vyznání, skoro bych i řekla, že se zde naplňuje už i v zahraničí známý a oceňovaný český vězeňský ekumenismus. I dobrá spolupráce s psychology určitě stojí za povšimnutí. Na dalších místech, co do počtu kladných odpovědí, je zřejmá větší spolupráce duchovního s profánními zaměstnanci VS ČR jako je sociální pracovník, vychovatel a speciální pedagog. Více duchovních uvedlo, že při své práci hodně spolupracují s dobrovolníkem. Mnoho kaplanů uvedlo, že spíše nespupracují s lékařem. Do kolonky „někdo jiný“ napsali dva duchovní, že spíše spolupracují s psychiatrem, jeden se zástupcem ředitele, 1. náměstkem ředitele, s vedením. Z výše uvedené tabulky je patrné, že duchovní spolupracují se svými kolegy s VS ČR.“¹⁰⁵

2. 12 Přijetí vlastní viny ve výkonu trestu

Duchovní se přirozeně s problematikou viny (odmítání a přijetí viny) ve své službě zabývají často, přesto se k této široké a zajímavé problematice vyjadřují stručně, jelikož není

¹⁰⁵ OPOČENSKÁ, I. *Pastorační péče ve věznicích z pohledu pastorujících*. Praha, 2007. Absolventská práce. Evangelická akademie v Praze, vyšší odborná škola sociální práce. Vedoucí práce PhDr. Jarmila Rollová.

hlavním tématem této práce. Švýcarský psycholog Dr. Paul Tournier, který se zabýval otázkou viny, ji hodnotí jako problém náboženský, sociální i psychologický. Nechce nechat člověka samotného své vině napospas, aby si ji vyřešil sám. Vinu vidí jako lidský problém, jako jakousi formu utrpení vlastní každému člověku, která přísluší pod lékařský dohled, protože lékařovým posláním je zbavovat člověka veškerého utrpení. Je zcela jasné, že žádný člověk není bez viny. Vina může vyvolat jeden ze dvou protichůdných procesů podle toho, zda ji jedinec uzná nebo potlačí. Potlačená vina vede ke hněvu, vzpouře, strachu a úzkosti, k ukolébání svědomí, k rostoucí neschopnosti rozeznat své chyby a ke vzrůstu agresivních tendencí. Vina, kterou vědomě uznáme, vede naopak k pokání, k uklidnění a bezpečí Božího odpuštění a poté i k větší citlivosti svědomí a k nepřetržitému slábnutí agresivních impulsů.¹⁰⁶

Tournier v kapitole, která se zabývá problematikou odmítání přijetí viny, uvádí jako příklad laxního svědomí psychické pochody delikventů a zločinců. *„Všichni se starali pouze o jediné- snažili se očistit ze své viny, uvést polehčující okolnosti a řídit své chování, slova i mlčení pokud možno tak, aby to zmírnilo trest, který jim hrozil. Není to nijak překvapující. Po vynesení rozsudku, kdy se člověk smiřuje se svým trestem, může opravdu projít obdobím sebezpytování. Ale málokdy se to stává dřív, než je rozsudek vynesen, kdy je člověk jako kořist sevřená drápy spravedlnosti. V takové chvíli je každé hnutí lítosti poněkud podezřelé. Svádí k domněnce, že je to pouhé předstírání, vědomé či nevědomé, které má za účel získat na svou stranu porotu. V tom čase ho k tomu mohou přivést jeho kněz nebo obhájce, tj. lidé, kteří se mu snaží porozumět a ochránit ho, v žádném případě to nejsou ti, kteří jej obviňují.*¹⁰⁷ Naše horlivá snaha ukázat druhému jeho chyby paradoxně vyvolává ospravedlňující reflex, který zapříčiní opravdový úpadek morálky. V důsledku toho člověk začne věřit, že jeho chování není hříšné, ale spíš hrdinné a chvályhodné, a že by se provinil tím, kdyby se choval jinak. Může se také stát, že lidé ztratí i to nejzákladnější pochopení morálních chyb, jež se dopustili. Mohou projevit lítost nad falešnou, zdánlivou vinou, která se netýká jejich skutečného chování. Naopak zůstávají slepí, co se týče jejich nejnepatrnějších chyb.

Podle Tourniera skutečná kajicnost nevzniká rychle a neobjeví se v lidské psyché automaticky. Jedinec jí dosáhne po dlouhém boji, protože nejprve se jí snaží všemi silami odmítnout. Přijetí viny nikdy nemůže stát na odsouzení druhých lidí, ale na přijetí viny ve vlastním nitru. Na zdravého člověka mají soudy druhých lidí právě opačný účinek. Vyvolají neúprosný mechanismus sebeospravedlňování, ať už je kritik jakkoliv benevolentní a jeho úmysly jakkoliv čisté. Síla ospravedlňování (jev sebeospravedlňujícího svědomí) má velkou moc a to nejenom u delikventů a zločinců, ale také u kolektivu. Zabíjení žen a dětí, lidské

¹⁰⁶ srov. TOURNIER, P. *Vina*. Praha: Návrat domů, 2005, ISBN 80-85495-40-6, s. 154, 215.

¹⁰⁷ TOURNIER, P. *Vina*. Praha: Návrat domů, 2005, ISBN 80-85495-40-6, s. 80.

masakry se tak mohou hrdinně ospravedlnit vyššími principy, vznešenými hodnotami nebo ochranou morálky.¹⁰⁸

Vlastní vinu hodnotí jedinec naprosto subjektivně. Náš záměr dát vině objektivní základ způsobí útok na obviňovaného jedince, na jeho autonomii, lidskou osobní zodpovědnost a negaci psychologické pravdy, že pouze sám subjekt může určit, zda je vinen, nebo není a proč. Člověk tedy automaticky necítí vinu tehdy, když je mu objektivně předložena a dokázána, ale pociťuje ji pokaždé, když se mu hroutí představy, se kterými se ztotožnil. Pokud se jedinec upřímně pokusí vypořádat se a přijmout svou vinu, nijak mu nepomůžeme tím, když budeme jeho vinu bagatelizovat, zlehčovat nebo naopak ho jeho vinou deptat.¹⁰⁹

Nevřala (2003) počítá mezi žádoucí důsledky cíle trestu zbavit odsouzeného pocitu viny a umožnit mu dosáhnout odpuštění. Realizaci tohoto cíle vidí jako náročnou. „...někteří se pocity viny netrápí, někteří předstírají, že se jimi netrápí a jiní předstírají, že pocity viny mají. To vše nepopírá, že takové pocity existují, že trest má umožnit se s nimi vyrovnat, ani ne tak, aby se trestaní cítili lépe, ale aby mohli vést po výkonu trestu „normální“ občanský život. To souvisí i se vztahem společnosti k lidem po výkonu trestu, jak je přijme a jaké podmínky pro další život jim připraví - tj.důležitý aspekt prevence.“¹¹⁰

S fenoménem viny úzce souvisí pojem svědomí. Říčan (2002) ho definuje metaforou „vnitřní hlas“, nebo jako „kvaziosobu“, jež je vnitřním partnerem, který má svou autonomii. Svědomí může chválit, běžněji však varovat, kárat nebo trestat. Normy a hodnoty, které svědomí zastává, jsou jeho obsahem zvnitřněné, jeví se jako samozřejmé, to znamená, že nepotřebují žádné vysvětlování. Lidé překračující zákon mají často svědomí laxní, což je opak svědomí skrupulózního, přecitlivělého. „Citlivost svědomí a schopnost mravního usuzování je - podle principu kognitivní disonance a v důsledku obranných mechanismů – závislá na předchozím jednání a nejednání. Vnitřní smlouvání a manévrování vede k tomu, že se svědomí postupně „rozšiřuje“, ochota ke kompromisům stoupá a mravní život upadá.“¹¹¹

Na základě dotazníku Ireny Opočenské (viz. kapitola 2.11.5) bylo zjištěno, že duchovních pastorační pomáhá k dobré reintegraci odsouzeného nejvíce v oblasti přijetí viny, dále pak v náhledu na svůj život. Tento poznatek koreluje i s dalším výsledkem, kdy dle kaplanů největší smysl pastorační je v přijetí viny.

¹⁰⁸ srov. TOURNIER, P. *Vina*. Praha: Návrat domů, 2005, ISBN 80-85495-40-6, s. 81-82.

¹⁰⁹ srov. TOURNIER, P. *Vina*. Praha: Návrat domů, 2005, ISBN 80-85495-40-6, s. 90-91.

¹¹⁰ NEVŘALA, J. *Forenzní psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. ISBN 80-7042-260-2, s. 12-13.

¹¹¹ ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-547-4, s. 269-273.

3 ROZHOVORY S KAPLANY

Tyto rozhovory nemají reprezentativní charakter, ilustrují zkušenosti dlouholetých vězeňských kaplanů, jejich osobní vyjádření a pohled na službu lidem ve věznicích.

První respondent:

Muž sloužící v ženské věznicích; praxe s vězni 18 let; věk 55 let; Českobratrská církev evangelická; nyní kaplan na 0,5 úvazku a zároveň sloužící jako farář ve svém sboru.

1) Duchovní služba laická i profesionální se může chlubit žitou ekumenicitou, vidíte ve Vaší ekumenicitě nějaké ohrožení, riziko případného rozdělení?

Je to ohroženo ze dvou stran. Paradoxně (ale nechci, aby to vyznělo nějak útočně) od nás křesťanů. Tím myslím římskokatolíky a jejich protipóly malá charismatická či protestantská společenství. Jednak si myslím, že je to velký problém katolické církve, která svou podstatou příliš ekumenická není, svou hierarchickou strukturou, pojetím svátostí, pojetím sebe sama, s tím se stále vyrovnáváme. Přes vstřícnost mnohých lidí v katolické církvi, je ten systém katolické církve přece jenom pořád nastavený tak, že jedině ona je ta pravá správná církev.

A kupodivu ze zcela naprosto jiných východisek je to zase ze strany spíš církvi nebo společenství malých, často charismatických, která jsou kupodivu na zcela opačném konci spektra, než je ta lidová mohutná katolická církev. Ale je to někdy jako s extrémní levicí a extrémní pravicí, že jsou zcela na opačném konci spektra, ale v mnohých věcech potom mohou být podobné. Tam je to z jiných důvodů, ale nicméně je tam ta určitá exkluzivita a nevnímání jiných. Ale říkám to s vědomím, že jestli někde jakýsi ekumenismus v instituční podobě funguje, tak si myslím, že to je právě ta VDP.

2) Jak na Vás nahlíží personál věznic ve které působíte a jaké máte vztahy s vězeňským personálem?

Ty vztahy jsou lepší a lepší. Já jsem zažil taková tři období. To první období bylo čistě obdobím VDP (dobrovolnické), které mělo ještě dvě „podobnosti“. To první bylo hned po revoluci, kde vstřícnost lidí, kteří tam zůstávali z minulého režimu byla velká, ale bylo to dáno možná trochu tím, že právě oni byli teď najednou vyplašení a nevěděli, co můžou nebo nemůžou. Tak někdy z ustrašenosti a někdy se mi trochu zdálo i škodolibosti, řekli: „Tak si tady dělejte co chcete.“ Když potom jejich obavy přešly, nastalo naopak utužení. To byl

trochu problém, to se také stávalo, že jsme na té bráně třeba hodinu čekali, než pro nás někdo přišel a pustil nás dovnitř.

Druhé období bylo, když jsem se stal kaplanem (zaměstnancem VS), tak to se ze dne na den změnilo mnohé. Protože najednou jsem nebyl jenom někdo z venku, byl jsem jakoby jeden z nich. Ale nemyslím si, že v tom hrála roli jakási kolegiálnost, spíš šlo o to, že členové VDP, co chodí zvenku, nemají vlastně žádnou odpovědnost (a vězeňský personál to tak vnímá doted'), naopak tu odpovědnost za něj má personál věznice a pro něj je ten člověk jednoznačnou komplikací. Když tam bude nějaký problém, tak ten člen VDP z toho nic mít nebude a problém bude muset řešit zaměstnanec věznice. Duchovní jako kaplan tam šel na svou zodpovědnost, odpovědnost za duchovní z vězeňského personálu spadla, tím se hodně vztahy odlehčily a to se změnilo ze dne na den.

Třetí období mám nyní, kdy sloužím na poloviční úvazek. To byla veliká změna, teď se to dostává do roviny přátelské a kolegiální. Ve věznici jsem tři dny v týdnu, důležitou roli hraje to, že jsem tam na ubytovně. To promění taky strašně moc, vztahy se vyvíjejí, v drtivé většině tím dobrým způsobem. Vězeňský personál mě poznal a ví, co u mě mohou a nemohou čekat, takže já osobně vnímám ty vztahy velmi dobře a přibývá těch, kteří se mnou komunikují i o svých osobních problémech.

3) Byl jste někdy v kontaktu s obětí trestného činu vašeho klienta?

Myslím, že nebyl. Ale někdy bývám v kontaktu s rodinami odsouzených, s partnery, rodiči, sourozenci, dětmi. Ti bývají jedním odsouzených také poškození. Někdy i přímo, ale vždy nepřímo. Třeba je to partner, který nebyl obětí přímo té trestné činnosti, ale který se vnímá jako oběť toho, že ten druhý je ve vězení a vůbec jeho celého způsobu života. Někdy ta rodina má k odsouzené velmi negativní vztah, někdy stále pozitivní. Vždy tam ale vnímám určité postižení těch lidí, co jsou venku.

4) Jak hodnotíte roli duchovního z pozice mediátora mezi pachatelem a obětí trestného činu?

Mám od toho velké očekávání, myslím, že tady je na to obrovský prostor, ale vím, že to zároveň bude velmi těžké. Ale dovedu si představit, že to je přesně to, v čem by mohl kaplan do této věci vstoupit. Třeba právě kvůli té zkušenosti s rodinami odsouzených, jak už jsem se zmínil v předešlé otázce. Když jsem mluvil s někým z rodiny odsouzeného nebo s partnerem odsouzeného, tak jsem zjistil, že pokud se nepovedou navázat opět rodinné kontakty, tak se dají alespoň trochu obrušovat hrany, nebo jaksi zprostředkovat trochu jiný pohled na tu věc a toho člověka. Právě proto, že ten kaplan je tak nějak nezařaditelný, nepatří naplno do

vězeňského systému, nedá se říci, že by to byl komplic toho pachatele. Odsouzený také duchovního nevidí jako svého nepřítele nebo někoho, kdo se spojil s někým jiným proti němu. To základní nastavení kaplanů bez ohledu na jejich osobnost je velmi přející v téhle roli. Otázka je jiná, jak si kaplani s tímto poradí. Nemluvím o úspěšnosti, je zavádějící, tyto věci poměřovat nějakým procentem úspěšnosti.

5) Jak může duchovní odsouzenému pomoci k přijetí vlastní viny?

Jestli člověk odmítá svůj podíl viny přijmout nebo vůbec o tom nějak přemýšlet, tak asi moc ne. Bezprostředně mu proto pomoci nemůžu, protože z principu já mohu pouze pomáhat, ale pomáhat se dá jen v něčem, co on chce sám, alespoň podvědomě.

Ale můžete ho přece navést v tom, co si nechce připustit.

Já mu mohu pomoci, aby třeba změnil přístup v tom, co on bude chtít, ale nevím, jestli je to skutečně pomocí. I když to na konci tou pomocí může skončit. Co dělám s těmi lidmi je to, že nemluvím o jejich vině, v první fázi ten člověk musí zjistit, že on někomu za něco stojí. On sám o sobě, bez ohledu na své provinění. Kdybych to řekl hodně jednoduše, že ho má někdo rád, že duchovní není nastavený proti němu, že mu nechce ublížit ani ho využít. A to trvá hodně dlouho.

Další konkrétní věc, co si myslím, že může někdy pomoci, je to, že já s nimi někdy hovořím tak, aby si odpovídali(y) sami(y), aniž bych přitom útočil na jejich kauzu. Ptám se: a proč to takhle dělá, co z toho má, jestli mu (jí) to pomohlo ... A on (ona) může zjistit, že ty jeho (její) odpovědi jsou nedostatečné nebo on (ona) sám (sama) musí ucítit, jak si doted' odpovídá. Že tam něco je, co skřípe, co je falešné a tohle pak v tom člověku může pracovat dál.

Potom (třeba) také řeknu: „No teda, ne že bych to vyčítal, já když si představím, že mně byste něco ukradla a ted' by mi to chybělo“. A ona řekne: „ Pane kaplane, Vám nikdy, Vám nikdy“. „A vy byste to poznala na té ulici, že je to kaplan?“. V té první fázi jde o to zpochybnit to její jednoduché vysvětlení, aby příště, až bude něco takového dělat, jí třeba vyskočilo, že okrádá konkrétního člověka. Ale já si v mé práci nekladu takové cíle, že bych měl někoho polepšit. To vůbec ne, i když samozřejmě si to také přeji. Já tam jsem proto, protože ten člověk je v nouzi a to není jen proto, že je v kriminále, ale tou jeho nouzí je to, že on takhle nějak uvažuje a má proto ze svého hlediska mnohé a mnohé důvody. Já kdybych byl v jeho situaci, co já vím, co bych udělal, jak bych reagoval.

V první řadě si myslím, aby člověk přiznal svou vinu, musí se mu k tomu poskytnout nějaký prostor. A to neplatí jen pro odsouzené. Když má člověk přiznat svou chybu mezi námi nezavřenými, svými kolegy, mezi kýmkoliv. Pokud okolí ostražitě čeká, aby mě z té viny

usvědčilo, tak se potom začnu bránit, jen co se člověk zmíní. A to mi zabrání vinu přijmout, protože se pořád proti někomu bráním. Já si myslím, že hluboce přijmout vinu člověk může, když nemá pocit, že někdo na to čeká jako na argument, kterým ho potom utluče. Tito lidé se vždycky setkali s tím, že mluvili o své vině účelově. Přiznání viny mělo vliv na to, jaký dostanou trest nebo jakou to bude mít sankci vůči nim, vždycky to bylo účelově. Oni tu vinu měli přijmout před někým, ne sami před sebou.

6) V čem je podle Vás odlišná služba duchovní ženy od služby duchovního muže?

V zásadě si nemyslím, že by byl nějaký rozdíl. Je to dáno spíše osobností, než tím, jestli je někdo muž nebo žena. Když se slouží opačnému pohlaví, tak ten první kontakt se navazuje mnohem snáz a je to jednodušší. Když chlap přijde za ženskou, ty první kontakty jsou v něčem vstřícnější, ale to je otázka víc psychologická než teologická. Mám-li mluvit o ženách, tak ženský mají ženských plný zuby, ony jsou pořád s ženskými, jestli tam vidí někdy nějakého chlapa, tak to je zpravidla dozorce nebo někdo, kdo prezentuje represivní složku. To jsou policajti, soudci, s normálním chlapem ony do styku nepřijdou. Mají nějakého doma, ale to je otázka jakého; někdy neměly otce, nebo často ten chlap je potvora, kvůli kterému se do té věznice dostanou. Když tam vidí nějakého chlapa, je to jedno jakého, je to zkrátka chlap, je to určitý protipól, proto je snažší, když tam přijde muž. Jak je to, když chlap je u chlapů, to nedovedu posoudit, zase bych odhadoval, když ženská slouží u chlapů, tak pro ten prvotní kontakt, zájem je to trochu snazší. Co bude dál a jak se to pak vyvine, to už je druhá věc.

7) Co je pro Vás úspěchem ve službě vězňům a naopak v čem spočívá její úskalí?

Úspěchem nevím. O tom moc nepřemýšlím. Úskalí této práce je, že tam není vidět hmatatelně výsledek hned, je to dlouhodobé, až někdy zpětně, až když se člověk ohlédne. Navíc, jak já tomu rozumím, nejde o nějaký můj úspěch. Těší mě to, že se ten hovor podaří navázat, že se to vyvíjí odněkud někam. Samozřejmě pak je krásná věc, když je některá propuštěná a já mám zprávy o tom, že se venku chytla, že to funguje dobře. Potěší mě, že mě někdo potká v Praze na ulici, nějaká se ke mně hlásí a říká „Pane kaplane, vy si na mě asi už nepamatujete...“ Už se mi to několikrát stalo, to mě samozřejmě těší, nevím jestli se tomu dá říci úspěch, ale té ženské to stojí za to se ke mně přihlásit, tak to asi pro ni něco znamenalo.

Nebo i ženy, co se vracejí a jsou podruhé a potřetí ve výkonu trestu. Že se ke mně hlásí a říkají „My se známe, už jste se mnou mluvil“, to je vidět, že to nějak vnímaly, že to mělo nějaký smysl. To mě těší.

Co mě na tom netěší. Mám někdy problém trochu s tím, že občas je ten hovor o ničem, že ony tak přijdou a chtějí nějakou pověřenou věc, nebo je ten hovor nějak plytký. Mě to

nevadí proto, že by mě to uráželo. Všechno to ale nestíhám a tak mně to vadí kvůli tomu, že bych radši ten čas věnoval někomu jinému. Ta a ta na mě čeká, já se pak za ní nedostanu. Z tohoto důvodu mi to vadí. Ale že by se mě pak něco dotklo, to když jsou nějaké hloupé řeči, to ne, to si myslím, že to člověk může zvládnout. Musím se přiznat, někdy i takovýto hovor se může přeměnit v něco dobrého, předem to přece nevím nikdy. Tak mi spíš v té práci vadí takové to hluboké nepochopení, od čeho ten farář tam je, ale to může být jak ze strany odsouzených, tak ze strany personálu. To, že mě občas nějaká naštve nebo dožere, to spíš vidím jako motivační, ne, že by mě to zraňovalo nebo deptalo.

Větší problém mám s velkou nespolehlivostí na straně církvi nebo konkrétních lidí z církve. Někomu napíšeš, chceš, aby odpověděl, a teď čekáš a urguješ to, to je neustále kolem dokola a pak s tím člověkem mluvíš a zjistíš, že můžeš začít znova od začátku. To kontrastuje s tím, že ten člověk tam často jde s takovým vědomím jakéhosi velmi vznešeného poslání a s očekáváním, že každý to musí uznat a akceptovat, a když to nepřijme, tak je to proti Pánu Bohu. Tak s tím já zápasím ve VDP, s takovou určitou nesolidností; nebo že ten člověk je velmi úzce nasměrovaný a nevidí nic jiného. My všichni mluvíme svým zvláštním jazykem a očekáváme, že ti okolní se tomu přizpůsobí. Tak to jsou věci, které mě vyčerpávají na té práci hodně. S těmi já zápasím, zápolím, ale myslím si, že to má smysl, že se to změní. Ale jde to nějak pomaleji, než bych si přál.

8) Co je Vaší pomocí, když se cítíte vyčerpaní prací s odsouzenými?

Musím se přiznat, že mnohem víc bývám vyčerpaný z jiných věcí, než zrovna ze služby odsouzeným ženám, také proto, že to pokládám za velmi smysluplné. Naše hovory jdou odněkud někam, nikdo si na nic nehraje. To mě mnohem víc vyčerpává práce ve sboru. Na práci s odsouzenými mě těší, že člověk si nemusí na nic hrát, je to všechno jasné. Já se přiznám, já moc duchovně nebo psychicky unavený nejsem od těch žen. Spíše bývám někdy specificky vyčerpaný tím, že mi ty jejich osudy leží v hlavě, že se mi to vrací, že o tom přemýšlím, to je fakt. Ale tím, že dělám napůl faráře ve věznici a napůl ve sboru, tím jak se toto střídá, tak se velmi rychle únava z věznice ztratí a já se tam opět velmi těším. Navíc to, co jsem nikdy nezažil jako farář ve sboru, co zažívám v té věznici, je, že jedu do práce a z práce. Když je člověk farářem a na té faře bydlí, tak je farářem 24 hodin denně. Manželka je farářka, děti se pohybují v tom sboru, tam člověk nemá šanci odejít z práce pryč. Tady zažívám nádherný pocit, že z té práce odcházím a pak zase do ní přicházím. To je krásné.

9) Jakou vidíte perspektivu, budoucnost duchovní služby ?

Já myslím, že možná mnohé věci budou jiné, už i teď prošla tato práce různými peripetemi. Někdy je mi to bližší, někdy méně blízké. Možná časem zbudou jenom profesionální kaplani, možná, že to naopak zůstane jenom na těch dobrovolnících, možná i ta ekumenická otevřenost zeslábně nebo vymizí. Nevím. Já nechci říct, že je to jedno. Zásadní úspěch a neúspěch (či spíše zdar či nezdar) nestojí a nepadá s vnějšími podmínkami. To přeci bylo i v práci v církvi, že lepší vnější situace neznamenal lepší vnitřní úspěch, nedá se říci, že práce se dařila církvi lépe, nebo hůř přímo úměrně vnějším podmínkám. Z určitého hlediska za komunistů se některým věcem dařilo lépe než nyní, kdy máme svobodu. Já bych ale velmi stál o to, aby to základní nasměrování zůstalo takové jako bylo, i v té ekumenické otevřenosti i ve dvojí polaritě práce těch profesionálních a neprofesionálních duchovních.

Druhý respondent:

Muž sloužící v mužské věznicí; 44 let; Církev bratrská; začal sloužit jako dobrovolný duchovní v r.1991; nyní pracuje na celý úvazek jako kaplan a zároveň slouží v Církvi bratrské jako ordinovaný diakon.

1) Duchovní služba laická i profesionální se může chlubit žitou ekumenicitou, vidíte ve Vaší ekumenicitě nějaké ohrožení, riziko případného rozdělení?

Určitě je tam nebezpečí, každý nový adept, který přijde je tázán na mnohé otázky, chce být členem VDP a postupně se chce třeba rekrutovat na vězeňského kaplana. Jedna z otázek se vždy týká jeho vztahu k ostatním církvím, jak je sám schopen spolupracovat a jak je sám schopný zaručit určitou svobodu klientům, se kterými bude mluvit z hlediska jejich konverze k tomu či onému náboženství. Kuriózně mně se přihodilo, že já sám jsem připravoval, ač jsem český bratr, na křest věřícího klienta z římskokatolické církve se souhlasem kněze, protože on sám neměl čas docházet. To je trochu extrém, ale myslím, že člověk by měl být schopen přijmout odlišnost, tzv. si nikoho nepřetahovat do své církve, klienta, který chodí k jinému duchovnímu, to jsou úplně základní předpoklady té práce.

Co se týče vnějšího ohrožení ekumenicity, je zde křehká spolupráce mezi katolíky a nekatolíky, což je věc, kde je nutná určitá vyváženost, určitý balanc a tady občas narážíme na to, že musíme hledat cestu k další spolupráci, nebo musíme vytvářet nové vztahy, to je taková základní věc. No a pak samozřejmě v rámci protestantských církví jsou velké rozdíly, směry fundamentalistické, které berou evangelium třeba trochu jinak než církve, které jsou liberálnější. Tak tam samozřejmě může dojít také k nějaké disbalanci. Ale k tomu právě slouží

zastřešení VDP, která tyto věci ošetřuje, když ten člověk to nevidí, tak zpravidla sám v té službě skončí, protože zůstává sám.

2) Jak na Vás nahlíží personál věznice ve které působíte a jaké máte vztahy s vězeňským personálem?

Na počátku 90. let byla určitá nedůvěra vůči duchovním, apriori. Duchovní si ji z velké části zavinili sami. V některých věznicích, konkrétně v mojí, jeden duchovní dokonce málem zavinil vzpouru, že přenášel vězňům amatérsky vzkazy mezi ubytovnami a vynášel ven a nakonec byl soudně stíhán. To všechno byla taková věc, která negativně působila na personál věznice. Poté si myslím, že byla velmi negativní atmosféra, když jsem tam přišel jako dobrovolný duchovní. Řekli mi: „ Budete tady od tehdy do tehdy a když se zpozdíte o čtvrt hodiny, tak už vás sem nepustíme“. A to jsem musel dojíždět 40 kilometrů. Čili si myslím, že nebyla taková vstřícná atmosféra. Postupně se celá tahle věc posunula do té míry, že jsem začal spolupracovat s ostatními profesemi ve výkonu trestu, že nešlo jenom o to, jestli mi dozorcí přivedou vězně nebo ne. Začalo jít o systematickou práci.

V naší věznici bylo zajímavé to, že jedna naše věřící pedagožka mluvila s vězni i o víře a otázkách víry v rámci svých programů zacházení. Na tu celou věc jsem já navázal, když jsem přišel jako duchovní a vlastně se nám podařilo dostat duchovní činnost do programů zacházení, pod konkrétními aktivitami. Já sám jsem později tohle rozpracoval na sedm projektů a ty se staly součástí mé bakalářské práce. Má to svoje výhody, pro některé duchovní to má svoje nevýhody. Já v tom spatřuji výhody v tom, že se zvyšuje kredit duchovních pro práci se samotným klientem, to znamená, že jejich slovo je bráno vážně třeba před soudem, kdy soudce už nemůže říct, to je nějaký farář, kterej za nim chodí, ale má to v programu zacházení. Jsou to třeba biblické hodiny, s tím se nedá nic dělat, tak se s tím musí počítat. Takže duchovní může prakticky mít u soudu zkrátka ještě jiný kredit. Ale musí si zachovat tu svoji čistotu duchovního, nemůže působit víc jako personál věznice, musí být pořád duchovním. A to je zas další taková věc, kdy duchovní sedí na dvou židličkách a ještě ta třetí židle je církev, která mu tvoří zpětnou vazbu. A tyhle věci musí duchovní ustát. Být v církvi, to znamená vědět kam patří, že je duchovní, především. Potom musí do věznice vstupovat jako kaplan, to znamená, že tam vstupuje jako duchovní, ne jako důstojník vězeňské stráže. Zároveň musí ctít, to je další věc, kterou se duchovní do dnešní doby učí, musí ctít to, co musí plnit ostatní lidi zaměstnaní ve věznicích, nesmí mít nějaké úlevy, výhody, to všechno působí hodně negativně. To je taková důležitá věc. Na duchovním musí být vidět, že je duchovní, ne si na něco hrát.

V minulosti už došlo k několika konverzím duchovních k personálu věznice, kdy odešli ze služby. Záleží na tom, co převládne v tom člověku, duchovní by se neměl ve své církvi mjet, to je to co říkám, že by měl mít vlastní zázemí v církvi. Kaplan nemůže být člověk bez církve, to je jako ministr bez portfeje a to se nenesí, přece nemohu být bez Boha, nemůže být hlava bez těla, nelze mít Krista v srdci a nemít církve, pak to nějakým způsobem nefunguje. A může to být i jednou z příčin některých, že pak třeba odejdou a identifikují se s personálem věznice nebo identifikují se s tím prostředím, ale to by nastalo patrně i v jiných oborech, to není věc systému. Jakmile se člověk nějak profiluje, vězeňská služba nabízí práci, nebo má nedostatek personálu, tak duchovní skočí na vychovatele nebo na pedagoga. A proto je tam ještě další věc, zkoumá se povolání toho duchovního, nejvyšší orgány dané církve musí dát doporučení, že toho člověka vysílají do služby. Druhá věc je ta, že ten člověk musí být ordinován jako duchovní v dané církvi, protože ordinace je něco, co vám zůstává celý život i když člověk přestává sloužit jako duchovní, tak to zůstává, to je jako doživotní generálská hodnost. Člověk může toto znevážit, může nějak zlikvidovat svoji pověst, ale pořád bude vnímán jako duchovní.

3) Byl jste někdy v kontaktu s obětí trestného činu vašeho klienta?

Ano byl.

4) Jak hodnotíte roli duchovního z pozice mediátora mezi pachatelem a obětí trestného činu?

Kladně. Myslím, že ano, v obezřetné spolupráci s jinými zaměstnanci věznice, s orgány justice, myslím, že je to nutné dělat týmově, mám tu zkušenost, že se vězni obrací na duchovního i v těchto otázkách. Kaplan má výjimku, že může být v pastoračním styku s rodinami vězňů, ani jinak by to nemohlo být, pakliže má nějakou službu ve sboru, tak ti lidé tam třeba přijdou. Říci, já s Vámi mluvit nemohu je nesmysl, protože sloužíme i trochu jinak. Sám jsem pomáhal v mediaci, nejméně v jednom případě, kdy jsem zkontaktoval širší rodinu s pachatelem a pak jsme se sešli venku na vycházce a pomáhal jsem mu v návratu do té rodiny. To byl dlouhodobý proces, zhruba dvou let.

Byl jste někdy prostředníkem mezi pachatelem a obětí, jejichž vztah by nebyl vůbec příbuzenský?

Ne, to se mi ještě nepodařilo, nebyla příležitost.

5) Jak může duchovní odsouzenému pomoci k přijetí vlastní viny?

Tady jsou dvě cesty, buďto můžete toho člověka doprovázet až k tomu dojde sám a nemusíte mu říkat vůbec nic, anebo s ním můžete mluvit naprosto natvrdo, můžete s ním

naprosto otrást. A tím riskujete to, že ho ztratíte, ale může to být pravdivější. Ale je potřeba tohle volit individuálně, protože taková věc může vést i k sebevraždě, když si člověk nepřipravený přizná svoji vinu. V případech těžkých zločinů a dalších věcí a není na to připravený, tak to může vést až k sebevraždě, protože člověk se zneguje úplně totálně, má pocit, že ztratil jakoukoliv lidskou podstatu, že není odpuštění, takže tam by měla předcházet ta naděje, aby věděl, že je přijímaný dál, že to není konec.

6) V čem je podle Vás odlišná služba duchovní ženy od služby duchovního muže?

Co se týče samotné podstaty služby, tak si myslím, že to může mít výhodu i nevýhodu. Výhody jsou v tom, že ženy jsou empatické, vnímají věci jinak a vězňeni muži k nim mají velkou důvěru. Pak může nastat nevýhoda, že žena se stává spasitelkou a často ten vztah může ještě přerůst v něco jiného, tam je třeba dvojnásobně nasadit obranu, nechat si svůj osobní prostor. Ideální je, když ta žena má své zázemí, ví kde stojí a do věznice dochází jen do služby. Hodně otázek mám k mladým děvčatům, v začátcích jsem to zažil, kdy se ve věznicích spíše zamilovávaly a byly z toho spíš problémy. Jsou to jednotlivé případy, ale on každý jednotlivý případ v organizaci jako vězeňská služba znamená pak precedens pro spoustu opatření a berou to vážněji, než by stálo za to. Je tam to riziko a ti klienti je často manipulují, využívají. Nejdříve začnou službami a pak to pokračuje dál a dál, je tam nebezpečí té křehkosti, toho že ta žena je citlivá, nemá informace takové jako má personál věznice a uvěří snáz klientu naprosto všechno nekriticky. To je takové úskalí, i to takové prosté nebezpečí, že žena pracuje s lidmi, kdy ti lidé jsou narušeni sociálně, psychicky.

Ale na druhou stranu se to osvědčuje v oblasti komunikace, kde je ženský personál věznic. Ty ženy působí často jako zklidňující faktor, muži jdou často do střetů, do konfliktů a žena jako dozorkyně často znamená pro ty vězně podnět k ochranné tendenci. Víím, že se stalo, kdy ženy byly jako rukojmí, ale daleko víc se stává napadení mužského personálu, než žen. A to dneska ženy, pedagožky v civilu si chodějí pro vězně na barák. Když jsem byl v Estonsku ve věznici s nejtěžším režimem, tak tam měla na starost v dílnách dvě stě mužů (kteří pracovali se železem) jedna žena s mobilem na krku a zvládla to.

Nyní je více žen ve věznicích všeobecně víc než dřív. Žena musí být otrlá, musí si zvyknout na narážky, ale to všechno mizí, to spíš ty narážky mají návštěvy ve věznicích, ale když tam pak ta žen pracuje delší dobu, vězňi si zvyknou a vědí, co můžou čekat, když tam pak je v nějaké funkci, tak si potom nedovolej. Ale ona může být citlivá a dobře s nimi komunikovat, ale musí tam být stanovená více striktně ta bariéra než čistě u mužů.

7) Co je pro Vás úspěchem ve službě vězňům a naopak v čem spočívá její úskalí?

Úspěch je v podstatě cokoliv, co je drobným posunem v životě klienta od toho špatného v čem byl, k lepšímu. Cokoliv. Jestliže loupežník přestane loupit a začne jenom krást, to Vám možná řekne více farářů, tak už to je úspěch. Samozřejmě konečný úspěch je to, když ten vězeň přijme osobní cestu ke spáse, najde ji a bude ji hledat. Schválně neříkám, když uvěří a tak, protože to si myslím, že je takový náborářský, není to o tom. My doprovázíme ty lidi, my je nemanipuluju, doprovázíme je. Dáváme jim otázky k tomu, aby začali sami hledat vyšší smysl života a s tím se nabízejí další věci, ale ta cesta je na nich a jak rychle po ní půjdou je taky na nich, kterým směrem půjdou je taky na nich. Už to, že se rozhodnou po ní jít, tak je to pro mě obrovský úspěch. A už to je začátek něčeho nového.

A úskalí?

Někdy spolupráce s nevěřícím personálem, který nechápe nuance duchovní služby, oni mi dávají ten prostor, ale nechápou ty nuance. Často to pro některý může být naprostý nesmysl, protože to je grázl.

Také souzení odborného nevěřícího personálu, odsouzení těch klientů, těch vězňů předem, apriori. Slovy personálu: „ Je tam 80% psychopatů a s těmi nelze nic dělat, ty zůstanou vždycky psychopati.“ To je totální nihilismus.

8) Co je Vaší pomocí, když se cítíte vyčerpán prací s odsouzenými?

Syndrom vyhoření já nemám ze styku s klienty ve věznicích, spíš mě stravují veškerý ty věci, který jsou s tím spojený, různý dabaní na předpisy, člověk musí sledovat mnoho věcí, to je taková nadstavba, která člověka vyčerpává daleko víc, než samotná práce s klientem. Pomáhá mi moje služba dětem a starým lidem, to je úplně jiný svět, to je osvěžující práce na charitě. To je taková pomoc. Je to ta služba v církvi, to je ta zpětná vazba. Pak mě pomáhají hodně pastorální konference nebo seniorátní¹¹² setkání kazatelů, kde se můžeme sdílet, kde je takové obecenství jiného druhu, pro mě. Pak je to samozřejmě rodinné zázemí, kdy můžu být s dětmi, nebo sportuji.

9) Jakou vidíte perspektivu, budoucnost duchovní služby ?

Jedno riziko je, že by nás mohla pohltit vězeňská služba jako systém a že bychom pak byli naprosto součástí vězeňského systému. Pak bychom měli menší manévrovací možnost jako duchovní a ta služba přece jenom přerůstá trošku ten rámec vězeňské služby. Druhé riziko spatřuji v ekumenismu, jde o to, abychom vydrželi. Tak jak roste dejme tomu podíl

¹¹² Seniorát je v protestantských církvích jakýsi církevní okrsek (okres, kraj, který bývá různě velký), v jehož čele stojí senior.

katolické církve, její vliv, je možné, že časem by katolická církev mohla vytvořit vlastní VDP. Vnímám to jako určité nebezpečí, jako možnost, patrně o tom asi neuvažují, já jim to nechci podkládat. Ale je ta možnost, že si vytvoří vlastní VDP v rámci katolické církve a pak by byla církev oslabená jako celek, protože katolíci by si něco prosadili a zbytek by byly protestantské církve, něco jako Biskupská konference a Ekumenická rada církví. Patrně by to fungovalo na tomhle principu a možná, že ty tendence už někde existují, nevím, zatím bych to apriori nechtěl takhle předkládat, protože zatím je záruka vývoje to, že do toho vstoupil kdysi Bohdan Pivoňka jako hlavní kaplan. Čili to jsou takové dvě věci. Systém vězeňské služby, kdy člověk by ztratil určitou autonomitu duchovního a druhá věc je vlastní nebezpečí v rozdělení v rámci ekumenismu.

Třetí respondentka:

Žena sloužící v mužské věznici; 58 let; Římskokatolická církev; s vězni pracuje od roku 1994; kaplankou je asi od roku 2001.

1) Duchovní služba laická i profesionální se může chlubit žitou ekumenitou, vidíte ve Vaší ekumenitě nějaké ohrožení, riziko případného rozdělení?

Tak to je docela komplikovaná otázka, na to, že je první. Vždycky určitě jsou rizika, jsou třeba rizika nějakého možného rozdělení, ale zatím nevím. Nemyslím si, že by byly v dohledné době před branou, mám pocit, že se nám ekumenicky pracuje docela dobře, že jsme si zvykli a že to je cosi, s čím se člověk jinde moc neseťká, v takové otevřenosti ke kolegům z jiné církve a přitom respektování jejich jinakosti.

2) Jak na Vás nahlíží personál věznice, ve které působíte a jaké máte vztahy s vězeňským personálem?

V mojí věznici působím od roku 1994, za tu dobu se vztahy vyvíjely od takových těch počátečních opatrných, zejména ze strany vězeňské služby, až po ty velice kolegiální teď. A myslím si, že se také respektujeme. Oni respektují to, že tam jsem trošku jiným prvkem, než ti zaměstnanci, kteří pracují ve výchově. Já respektuji a vážím si jejich práce a pokud se týká klientů, tak já myslím, že jsem tam snad nikdy neměla nedůvěru klientů nebo nějaký problém.

3) Byla jste někdy v kontaktu s obětí trestného činu vašeho klienta?

S nepřímou, s dcerou té oběti, která byla zabita.

4) Jak hodnotíte roli duchovního z pozice mediátora mezi pachatelem a obětí trestného činu?

Jestli s tím někdo má skutečně takovou tu zkušenost, co se týče vězeňské služby, (s přijetím viny, krokem odčinění, pokáním, ale nejen vzhledem k Bohu, ale i s vyrovnáním s obětí nebo srovnání vztahů s obětí) tak to jsou skutečně vězenští kaplani. Protože dřív nebo později při té pastoraci musí přijít řeč na přijetí viny a samozřejmě to nemůže skončit jenom tím, že někdo řekne, ano, já jsem byl takovej a takovej, aby mu z toho nic neplynulo. Vždycky tam je potřeba, jestliže se člověk chce usmířit s Bohem, tak tedy usmířit se i s těmi, s kterými se ještě můžu usmířit. Tam vidím, že kaplani mohou být takovou velice účinnou poradní a pomocnou složkou v té mediaci.

Je to velice dlouhodobá práce, se kterou jsou tady u nás opravdu malé zkušenosti a že to už je o týmu lidí, kde do toho musí v případě těch obětí vstoupit i znalý psycholog nebo člověk, který s touto problematikou umí velice citlivě zacházet, že to nemůže být jenom z té naší strany, protože fakt je, že my jsme skutečně nějak volání k těm, kteří spáchali ten čin. To je naše gró té naší služby. Můžeme je motivovat, můžeme je dovést k přijetí viny, ale ta práce s tou druhou stranou, ta už musí být na někom jiném. A opravdu musíme být jenom ti, kteří nějak můžou něco zprostředkovat, musíme se to učit a můžeme klienta motivovat k tomu, aby do toho šel, aby neměl strach do toho jít, ale musíme se k tomu stavět s velkou pokorou, protože tam by se mohlo nadělat spoustu nepředložených kroků.

5) Jak může duchovní odsouzenému pomoci k přijetí vlastní viny?

Tam záleží na tom, jestli ta osobnost je tzv. normální, jestli to není nějaký člověk s poruchou osobnosti. Pokud ano, tak k tomu často není možné ani dojít, nebo jenom krátce a přechodně. Ale pokud ten člověk je normálně stavěná osobnost, zdravá vnitřně, tak o tom mluvit musíme a nějakým způsobem by se to mělo podařit. A musím říct, že podaří.

A jak si na to zajdete? Jak na to?

To je také individuální, záleží na trestném činu, který má ten člověk za sebou. Pokud to je třeba vražda, vražda v rodině, nebo něco takového, tak tam to svědomí samo pomůže, protože zdá se z těch případů lidí, kteří někomu vzali život, že to je velmi těžký zásah do vlastní psychiky. Protože ten člověk se z toho jakoby nevymaní, to by musela opravdu ta osobnost mít psychopatickou poruchu, aby to naprosto nějak vytěsnila. Ale jinak to je v té osobnosti uložené a ten člověk je v podstatě i rád, když najdeme řešení, jak z toho ven. Jak to nějakým způsobem alespoň jinak odčinit. Třeba teď nedávno jsem na tomhle pracovala s člověkem, který teď velice cítí jako zatěžující, že vzal život lidem a nevěděl, jak to odčinit. A vlastně zpověď, běžné pokání mu nepomáhalo v tom, aby to nějak vyvážil. Takže jsme došli

k tomu, že jedna z věcí, která to může vyvážit, bude vytrvale se modlit za někoho, kdo to potřebuje nějak v nouzi.¹¹³ Tak mu svěřuji lidi, kteří prosí o modlitbu a vím, že tam je potřeba modlit se opravdu dlouhodobě. A vidím, že tomu člověku to velice pomáhá i s tím, když řeknu, ano trošku se to změnilo, takhle to vypadá, on sleduje osudy těch lidí a už tím, že se za ně může modlit, mít je na starost, tak to je pro něj docela taková dobrá možnost, jak to nějak napřímít.

6) V čem je podle Vás odlišná služba duchovní ženy od služby duchovního muže?

Je to skutečně v tom maminkovství, ale nemyslím v tom falešném, kdy maminka má pořád někoho opatrovat. Když třeba srovnám kolegy muže, kteří tam jsou a mají velikou důvěru, tak přece jenom muž se před kolegou chlapem nechce tak nějak roztrást, nechce ukázat, že je úplně na dně, sesypanej, nechce před ním brečet. A myslím, že před tou ženou je to přeci jenom pro klienta snazší, nedělá ze sebe za každou cenu toho chlapáka. Pak je to také cenné v tom, když má vězeň problémy s partnerkou, tak mu mohu říci, jak určité věci prožívá žena, jak by to měl řešit jako muž, co ta žena asi očekává v té situaci.

7) Co je pro Vás úspěchem ve službě vězňům a naopak v čem spočívá její úskalí?

Největší radost mám z toho, když někdo, kdo přijal víru, dokáže pak ten život zvládnout tak, jako by bez té víry nedokázal. Což mám ty ohlasy třeba z venku, že někdo řekne, kdybych neměl Boha, tak už jsem v téhle situaci jednal jinak a zklamal bych. A mám případy lidí, kteří odešli, už jsou několik let venku a nebyli poprvé ve výkonu trestu, když jsme se setkali. Když poznali a opravdově přijali Boha, tak ne, že by občas nepadali, já tomu říkám „třesení“. Důležité ale bylo, že vstali. Když mi pak ten člověk řekne, už bych byl v maléru, už bych byl zpátky, kdybych neměl Boha, tak to je pro mě takové vítězství, jeho vítězství a jsem za to ráda. Úskalí žádné nemám, nevnímám.

8) Co je Vaší pomocí, když se cítíte vyčerpana prací s odsouzenými?

To je taky paradox. Já se necítím moc vyčerpana službou. Já musím říct, že mě to vesměs opravdu tak spíš posiluje a nabíjí. Protože musím říct, že já tam mám takové společenství, které se sice obměňuje, ale ti lidé už někam došli a i když jeden, dva, tři, pět odejdou a přijdou nový, tak ono se to zase rychle dostane na určitou úroveň a já mám radost z toho, jak se těm chlapům ten jejich život mění a opravdu to jsou kolikrát zázraky. To co by se už řeklo, to je úplně rozbitý, to se nenarovná, tak opravdu u těch lidí Pán Bůh může

¹¹³ Křesťanství, stejně jako všechna ostatní velká náboženství apelují na osobní modlitbu každého věřícího. Modlitba nevycházející ze sebestřednosti je podstatnou součástí osobního vztahu s Bohem. O síle přímluvné modlitby v Novém Zákoně čteme v Lk 18,1-8; Jk 5,13-20.

všechno nějak narovnat, změnit. Z toho úplného mínusu, z toho rozšlapaného života to prostě proměnit v nějakou perspektivu. Takže mě to nabíjí, ale někdy se cítím taková uposlouchaná, protože základ té služby je opravdu to naslouchání a to chce pak jít do přírody a samozřejmě modlitba.

9) Jakou vidíte perspektivu, budoucnost duchovní služby ?

Já bych řekla, že se musí dát pozor na to, aby se nestala takovou institucí, která je samospasitelná, zahleděná sama do sebe, určitě je potřeba hlídat pružnost, otevřenost. Myslím si, že teď už přeci jenom ta práce uvnitř věznice má nějakou koncepci, kdy je to nastavený. Ne že by nebylo co vylepšovat, ale myslím si, že teď už by se VDP měla trošku poohlídnout co dělat ještě víc, buď sama, nebo kde navázat spolupráci. Aby vlastně byli ošetřeni ti lidé, kteří z vězení odcházejí zpátky, nebo-li přemostění mezi vězením a návratem do reality. Protože mi se věnujeme klientovi, který je vevnitř a já osobně cítím takovou docela bolestnou věc, že ten člověk odchází, ale venku potřebuje záchranou síť mezi věřícími lidmi, který by mu rozuměli a dokázali ho nějakým způsobem podpořit. To neznamená, že by mu měli všechno dát, ve všem mu vyhovět, ale aby skutečně věděli, kdo jim tam přichází, jaká jsou rizika a jak tomu člověku pomoci účinně. A tady si myslím, že to ještě hodně pokulhává, možná proto, že ještě nepřišel ten čas, nebo na to nebyly dosud síly. Ale vidím, že v tomhle dalším období by se mělo tady na to více zacílit. A taky na pomoc rodinám odsouzených, nemyslím ani materiální, ale aby ty partnerky, které léta čekají věděli, že v tom nejsou sami. Že je neodsoudí úplně všichni, protože mají muže ve vězení, že naopak jsou lidi, kteří si budou cenit toho, že ta žena vytrvá, že navštěvuje, že vychovává děti sama.

3.1 Shrnutí a porovnání odpovědí respondentů

K otázce č. 1

1) Duchovní služba laická i profesionální se může chlubit žitou ekumenitou, vidíte ve Vaší ekumenicitě nějaké ohrožení, riziko případného rozdělení?

Dotázaní protestantské denominace cítí ohrožení ekumenicity od římskokatolické strany. V jedné z odpovědí je to zdůvodněno „exkluzivitou jediné správné církve“, kterou Římskokatolická církev podle respondenta vytváří. Druhý dotázaný konkrétně vyjádřil obavu z toho, že katolická církev by si časem mohla vytvořit vlastní VDP, což hodnotí jako oslabení jednoty církve. Mohlo by se doplnit také jako přehlížení a lhostejnost k ostatním křesťanským církvím, čímž by katolická církev potvrdila onen postoj sebevnímání jediné správné a pravé

církve. Římskokatoličtí členové VDP tvoří největší procento mezi všemi zúčastněnými církvemi (viz tabulka v kapitole 2.10.1). Spolupráce mezi katolíky a nekatolíky je hodnocena jako křehká, kde je nutná obezřetnost, vyváženost. Měla by se proto hledat cesta k další spolupráci a vytvářet další vztahy. U třetí respondentky právě katoličky působí odpověď trochu protichůdně, nejprve otázku hodnotí jako komplikovanou, ale potom se vyjadřuje obecně, neurčitě, bez vyjádření k nějakému konkrétnějšímu problému.

Další, to samé nebezpečí oddělení s těmi samými motivy vidí protestanté právě ve svých fundamentalistických řadách, které tvoří převážně malé protestantské církve charismatického ražení. Ale přes jejich malou početnost by nebylo případné odloučení tak rozsáhlé a bolestivé.

Z odpovědí respondentů a ze soukromých rozhovorů s členy VDP a VDS na mezioborovém semináři 5/07 je zřejmé napětí mezi katolickou a nekatolickou stranou co se týče jednoty ve VDP. Katolíci tvoří největší počet mezi křesťany v České Republice, stejně tak ve světě a jejich církev jako taková má nejstarší tradici. Dovoluji si tvrdit, že římskokatolický ritus je ve všeobecném povědomí nekřesťanů asociován jako první mezi všemi křesťanskými denominacemi. Nekatolické církve se mohou cítit být ve stínu největší křesťanské církve a jejich kritičnost vůči katolické církvi je mimo jiné předurčena historickými okolnostmi a střety. Katolická církev principiálně nic proti ekumenicitě a spolupráci nemá, ale v praxi se v těchto otázkách projevuje velmi uzavřeně. Domnívám se, že pro budoucnost duchovní služby ve vězení by bylo dobré, aby tyto posty byly obsazovány nekatolíky, právě pro zmiňovanou vyváženost mezi protestantskou a katolickou stranou.

K otázce č. 2

2) Jak na Vás nahlíží personál věznice, ve které působíte a jaké máte vztahy s vězeňským personálem?

Z odpovědí je patrné, že vztahy vězeňských duchovních a vězeňského personálu se v čase vyvíjely a vyvíjí. V období po sametové revoluci zkušenosti dotázaných odpovídají paralelně událostem, které jsou již popsány v druhé kapitole. Začátky byly poznamenány nezkušeností a naivitou duchovních, kteří se začali v jim doposud neznámém vězeňském prostředí pohybovat. U vězeňského personálu převažoval strach a nedůvěra z nejisté budoucnosti, díky čemuž byla benevolence pro samotné duchovní velká. Když pak došlo k vystřízlivění a ustálení společenských i politických poměrů, kdy si relativně mohl vězeňský personál být jist svou stabilní pracovní pozicí, situace se obrátila. Duchovním ve věznicích byly vymezeny velmi přísné hranice a postoje ze strany vězeňského personálu k nim nebyly

vstřícné. Na druhou stranu teprve od tohoto okamžiku byla šance začít budovat opravdovou komunikaci a vztahy, protože pozice každého již byly naplno ustanovené.

První respondent uvádí jako zlomové to období, kdy se stal kaplanem a tedy zaměstnancem věznice. Hlavní změna byla v převzetí odpovědnosti z osob personálu věznice na samotného kaplana. Členové VDP nemají žádnou odpovědnost za případné problémy ve věznici, protože nejsou zaměstnanci věznice, pouze tam docházejí zvenku. Touto skutečností se vězeňskému personálu ulehčila práce a tíha zodpovědnosti za duchovního ve věznici z nich spadla. Nyní zde mluvím pouze o kaplanech, (protože všichni dotazovaní jsou ve funkci kaplanů, kaplanky) ne o členech VDP.

Druhý respondent dále hovoří o konkrétní spolupráci a propojení s ostatními profesemi ve výkonu trestu, kdy se duchovní aktivity staly součástí programů zacházení. Ještě před přijetím duchovních aktivit do programů zacházení se na toto téma vedla velmi vyhraněná debata. Hlavním problémem byla přeměna vzájemného dobrovolného vztahu mezi klientem a duchovním v oficiální. Jsou-li odsouzenému v rámci programu zacházení stanoveny (a pokud on sám souhlasí) duchovní aktivity, je povinen je dodržovat a jeho přístup musí být nutně vyhodnocován. Odsouzený je tedy povinen ke kaplanovi docházet. A to byl a pro mnohé kaplany ještě je onen kámen úrazu. Ona povinnost docházet. Dále druhý respondent poukazuje na nebezpečí přílišné zidentifikování se s vězeňskou službou. Přejít duchovního k vězeňskému personálu je popsán v předešlé kapitole 2. 11.4. Druhý respondent apeluje na pevné zakotvení ve víře a ve svojí církvi, sboru, na uvědomění si rolí a pozic každého kaplana ve vztahu k Vězeňské službě. Vězeňský kaplan je daleko více posuzován a hodnocen, než kdokoliv jiný.

Můžu říci, že tyto výpovědi potvrdily poznatky teoretické části zabývající se personálem věznic a duchovními (viz. kap. 2.11). Vztah vězeňského personálu a duchovních se postupem času zkvalitňuje. Podle mého mínění by měl být duchovní jako první, kdo podá ruku a začne navazovat a narovnávat ty vztahy, které jsou lhostejné, s podezřeními a předsudky, zajímat se o personál věznice. Samozřejmě, objekty zájmů duchovních jsou odsouzení, ale pokud by to byli pouze oni, snižují tím duchovní pravé poslání křesťanství.

K otázce č. 3

3) Byla jste někdy v kontaktu s obětí trestného činu vašeho klienta?

Jenom jeden respondent odpovídá kladně. Kaplané pojmem „oběť trestného činu“ nechápou pouze přímou oběť trestného činu, ale také všechny lidi, kteří na trestný čin nevině

doplácejí a musejí se vyrovnávat s tíživou situací tím vzniklou. Tím se myslí rodinní příslušníci přímých obětí a rodiny odsouzených.

K otázce č.4

4) Jak hodnotíte roli duchovního z pozice mediátora mezi pachatelem a obětí trestného činu?

Z odpovědí se dozvídáme, že duchovní jsou v kontaktu s obětí hlavně tehdy, pokud odsouzený poškodil oběť v okruhu své vlastní rodiny. Přirozeně to vyplývá ze situace, kdy duchovní jsou často v kontaktu s rodinami odsouzených. V tomto směru mají duchovní privilegium na rozdíl od vězeňského personálu, protože mohou být ve styku s rodinami odsouzených.

Všichni dotázaní se shodují v tom, že duchovní jako prostředník mezi pachatelem a obětí může být pro mediaci velkým přínosem. A to z předurčujícího postavení duchovního, který má přirozený statut narovnávat, nestránit. Druhý dotázaný a třetí dotázaná vidí týmovou spolupráci mezi duchovními a dalšími odborníky v úspěšné mediaci jako nezbytnost. Sami duchovní vnímají sami sebe v mediaci jako pomocnou, poradní složku. Nechtěli by být v roli iniciátorů, hlavních odpovědných aktérů. Jsou si vědomi své nezkušenosti v této problematice a velkého časového prostoru, který je v mediaci potřeba. V českém vězeňství nejsou v této problematice zkušenosti, vyjímaje mediace Probační a mediační služby, která ale může řešit pouze méně závažné trestné činy.

K otázce č. 5

5) Jak může duchovní odsouzenému pomoci k přijetí vlastní viny?

Duchovní se shodují, že má-li odsouzený přijmout vlastní vinu, musí se cítit být od duchovního přijímaný bez ohledu na své provinění, cítit, že není odsuzován, že duchovní není proti němu. Třetí respondentka se o tom přímo nezmiňuje, ale z odpovědi to vyplývá. Přijetí viny u odsouzených determinuje jejich struktura osobnosti. Pokud se dá osobnost odsouzeného určit jako „normální“, vlastní svědomí odsouzeného pomůže k přijetí viny. Pokud se jedná o člověka s nějakou poruchou osobnosti nebo psychickou anomálií, může odsouzený odpovědnost za svůj vlastní čin vytěsnit a tam se přijetí viny jeví jako velmi nepravděpodobné.

Druhý respondent vidí cestu přímé a pravdivé konfrontace odsouzeného s vlastní vinou jako riskantní. Pokud je na to odsouzený nepřipravený, vidí zde riziko i možných

suicidiálních jednání v důsledku tíživého dopadu vlastního činu. Další cestu vidí jako doprovázení odsouzeného, který si vlastní vinu za špatný čin uvědomí sám. Tento přístup uvádí i první dotázaný, kdy pomocí sokratovského dialogu zpochybňuje dosavadní uvažování odsouzených. Právě dosavadní způsoby uvažování odsouzených vidí jako jejich největší nouzi, daleko větší než samotný pobyt ve vězení. Pro správné přijetí viny poukazuje na potřebu neútočícího prostoru odsouzenému, který by se nemusel hájit a nebyl by napadán. Aby odsouzení nevnímali přiznání si své viny jen účelově, aby nebyli nuceni přijmout vinu před někým, ale před sebou samým. Tento způsob práce prvního respondenta s přijetím viny se shoduje s obsahem Tournierovy teorie o vině, kdy naše horlivá snaha ukázat druhému jeho chyby vyvolá ospravedlňující reflex. K přijetí viny člověk dojde spíše s pomocí lidí, kteří se mu snaží porozumět (Tournier uvádí kněze nebo obhájce) než s těmi, kteří ho obviňují (viz kap. 2.12).

K otázce č.6

6) V čem je podle Vás odlišná služba duchovní ženy od služby duchovního muže?

Duchovní se shodují v názoru, že služba opačnému pohlaví má výhodu ve větší přirozené otevřenosti, větší důvěře odsouzených. Žena je více empatická a odsouzeným se s ní lépe komunikuje. Žena v mužské věznici působí jako zklidňující faktor, kdy se ženskou přítomností tlumí mužská agrese, což potvrzuje i teoretická část pojednávající o působení žen ve věznici (kap. 2.9). Stejně tak odsouzené ženy jsou rády, když vidí muže, který nereprezentuje represivní složku. Třetí respondentka také zmiňuje výhodu zprostředkování ženského pohledu odsouzenému muži v otázkách partnerství, v tom co prožívá a očekává žena .

Nejvíce nevýhod vyslovuje druhý respondent. U žen-duchovních poukazuje na daleko větší riziko než je tomu u mužů - riziko spasitelského komplexu, kdy má žena potřebu zachraňovat. Nebezpečí vnímá v nezakotvenosti ženy, v nízkém věku, v manipulativnosti, naivní důvěře i v prostém faktu, že vězeňské prostředí je plné nejrůznějších psychických poruch, kde by případné napadení nebylo žádnou zvláštností. Právě proto by si žena měla určit a ustát hranici, kde je její osobní prostor, aby pozice a role byly přísně vymezeny a samotní odsouzení se v nich mohli dobře orientovat. Tento poznatek potvrdila i teoretická část o působení žen ve věznicích (viz kap. 2.9.1).

K otázce č. 7

7) Co je pro Vás úspěchem ve službě vězňům a naopak v čem spočívá její úskalí?

Definitivním cílem křesťana je spása skrze Ježíše Krista a dovoluji si říci, že tímto směrem je motivováno veškeré jednání duchovních. Ovšem jako úspěchy vnímají dotázaní jakékoliv posuny ve smýšlení a jednání odsouzených od recidivity směrem k lepšímu. Ať už je to vůbec hledání vyššího smyslu života, přehodnocení dosavadních hodnot, nekriminální způsob života na svobodě, nerezignace, pokud člověk opětovně spadne nebo jenom prosté přihlášení se ke kaplanovi, když se odsouzení opětovně vracejí do výkonu trestu.

Třetí respondentka žádné úskalí této práce nevnímá. Zbylým dotázaným vadí nepochopení podstaty duchovní služby jak ze strany vězeňského personálu, tak ze strany odsouzených. Nemyslí se tím nějaké nesympatie proti duchovním, ale mínění v nesmyslnosti jejich práce. Také naprosté odsuzování vězňů některých z vězeňského personálu, bez naděje v nějaký posun k lepšímu. První respondent vnímá jako úskalí to, že výsledek není vidět hned a hmatatelně, že se jedná o dlouhodobý proces. Dále nespolehlivost a nesolidnost, někdy i namyšlenost ze strany svých kolegů, což vidí jako kontrast k jejich poslání.

K otázce č. 8

8) Co je Vaší pomocí, když se cítíte vyčerpan(a) prací s odsouzenými ?

Všichni se shodují na tom, že samotná práce s vězni duchovní nevyčerpává, ale spíše se sami cítí být obohaceni a naplněni. První respondent vyjadřuje nadšení pevnou pracovní dobou, protože ještě působí jako farář ve svém sboru, kde pevná pracovní doba neexistuje. Jako specifikum vyčerpanosti vnímá prožívání osudů svých svěťenek. Pro druhého dotázaného je pomocí zpětná vazba ze své církve, služba starým lidem a dětem, rodinné zázemí, sportování. Třetí dotázaná se někdy cítí „uposlouchaná“, jako pomoc je jí modlitba a příroda. Tato položená otázka se tedy jeví jako zbytečná, protože duchovní se necítí být vyčerpaní prací s odsouzenými, ale ukázala, že kombinace střídání služby ve sboru a ve věznici se pro duchovní osvědčuje jako velmi přínosné.

K otázce č. 9

9) Jakou vidíte perspektivu, budoucnost VDP ?

Perspektivu duchovní služby vidí každý duchovní z jiného úhlu pohledu. První respondent by stál o to, aby se zachovala duchovní služba profesionální i dobrovolnická, ekumenická otevřenost, aby toto zůstalo do budoucna beze změny. Zmiňuje, že kvalita duchovní služby nesouvisí ani tak s formální stránkou, s vnějšími podmínkami, jako s vnitřním životem duchovní služby.

Druhý respondent se obává rizika budoucnosti duchovní služby z vnějšku (od vězeňské služby), kdy by byla duchovní služba začleněna pod vězeňskou službu a tím by pozbyla část své autonomie a také z vnitřku (katolické církve), kde by byla nabourána dosavadní ekumenicita. Katolíci by vytvořili zvlášť svou vlastní duchovní službu a tím by rozdělili to, co funguje a nese svoje ovoce. Jako záruku vývoje zde vidí hlavního kaplana.

Třetí dotázaná vidí duchovní službu jako zakotvenou a fungující a myslí si, že v budoucnu by si měla rozšířit své pole působnosti, navázat někde jinde spolupráci i na jiné formy pomoci než jen lidem za mřížemi. Konkrétně čerstvě propuštěným vězňům, kterým je potřeba účinně pomoci a rodinám odsouzených.

3. 2. Perspektiva duchovní služby ve věznicích

Tuto kapitolu budu rozvíjet na základě podnětů, které přinesl rozhovor s vězeňskými kaplany o perspektivě duchovní služby ve třetí kapitole. Jak se již dozvídáme, pro to, aby duchovní služba v českých věznicích dobře fungovala, je potřebné zachovat soudobou ekumenicitu. V současné době nic nenasvědčuje tomu, že by k odštěpení nějaké z církví nebo náboženských společností mělo dojít, ale pochybnosti jsou opodstatněné. Největší obavu zde budí Římskokatolická církev, z důvodů, které byly popsány v kapitole 3. 1 u první otázky. Skrze elektronickou poštu jsem si dopisovala s kaplanem, římskokatolickým jáhnem, Mgr. Ottou Brochem¹¹⁴ (zástupce hlavního kaplana). Konstatuje, že ekumenická spolupráce je pro všechny zúčastněné darem, ale je také zkoušena a napadána a také se musí vyrovnávat s neúspěchy. Naráží se zde na lidské, ale i církevní hranice. Otto Broch připouští možnost, že v budoucnu by k rozdělení mohlo dojít. Toto rozdělení by ale nebylo iniciováno „zdola“ od katolických duchovních, ale „shora“ z vyšší církevní autority. Kdyby Česká republika

¹¹⁴ HRUŠKOVÁ, H. Re: *Informace o ekumenicitě* [elektronická pošta]. Message to: Otto Broch. 20. června 2007 [cit. 13. 7. 2007]. Osobní komunikace.

uzavřela mezinárodní dohodu s Vatikánem, tak jak ji uzavřely skoro všechny vyspělé země, potom součástí této (standardní) dohody je ustanovení o **(možnosti)** zřízení katolické duchovní péče v nemocnicích a ve vězeních. Tak to funguje ve všech zemích, které uzavřely tuto smlouvu. Osobně je pro něj otázkou to, jak by se náhle, z ničeho nic, začala budovat úplně jiná struktura duchovní služby a kdo by ji za Římskokatolickou církev vykonával. Partnery dohody o duchovní službě ve věznicích jsou Vězeňská služba, Česká biskupská konference a Ekumenická rada církví. A tam by také pravděpodobně případná další dohoda vznikla. Jiné případné odštěpení by mohlo přijít od malých protestantských charismatických církví, ale pro jejich malou početnost by jejich případné odloučení nepředstavovalo tak velké ohrožení pro celek duchovní služby jako by to bylo u Římskokatolické církve. Zatím je záruka vývoje toho, že od počátku zde stojí Bohdan Pivoňka jako hlavní kaplan, jako zastánce ekumenismu.

Nová záležitost v duchovní službě, která by se v budoucnu pravděpodobně mohla uskutečnit, je participace duchovního společně s dalšími vězeňskými odborníky v mediaci ve výkonu trestu¹¹⁵. O tomto tématu se již diskutuje, ale žádné konkrétní kroky o zapojení duchovních zatím provedeny nebyly, protože projekt je teprve ve stádiu příprav. V České republice je „role prostředníka“ zatím neprobádaná oblast, první pokusy jsou v rukou VS a Probační a mediační služby, které podepsali dohodu o spolupráci. Duchovní mají v tomto poli opodstatněně své místo. Jak již bylo shrnuto v kapitole 3.1 u čtvrté otázky, kaplané se shodli, že duchovní jako prostředníci mezi obětí a pachatelem mohou být pro mediaci velkým přínosem. Zároveň jsou si vědomi své nezkušenosti v této problematice a jako nezbytnost považují spolupráci s ostatními vězeňskými odborníky.

Jako možné v blízké budoucnosti se jeví prohloubení činnosti duchovní služby v postpenitenciární péči. V současné době je VDP v kontaktu s renomovanými nevládními organizacemi (viz kap. 1.2.5.4), které se také zajímají o lidi propuštěné z VTOS. V rámci Ekumenické rady církví vede VDP diskusi na téma pomoc lidem propuštěným z VTOS. Jednotliví duchovní se snaží automaticky pomáhat těm, které mají ve své péči i po propuštění, a to jak na úrovni svých církví, tak osobní¹¹⁶. Po prohloubení a organizovanosti služby lidem právě propuštěným z vězení jednotlivý duchovní často volají, zatím je to ale v rukách a silách každého z nich.

Další otázkou je, jaké se budou dále vyvíjet vztahy mezi Vězeňskou službou a duchovní službou. Vedení VS je v současné době duchovní službě nakloněno, ať už se to projevuje podporou provozu kanceláře, vydáváním potřebných tiskopisů a vši administrativy,

¹¹⁵ Tj. zákonem umožněná praxe, v níž má jít o sblížení do té doby protichůdných pozic pachatelů trestných činů a jejich obětí, ale také i pozůstalých po obětech nebo jinak poškozených.

¹¹⁶ srov. OPOČENSKÁ, I. *Pastorační péče ve věznicích z pohledu pastorujících*. Praha, 2007. Absolventská práce. Evangelická akademie v Praze, vyšší odborná škola sociální práce. Vedoucí práce PhDr. Jarmila Rollová.

tak i ujištěním, že VDS i VDP patří k vězeňské službě integrálně. „Nelze vyloučit drobné komplikace, které jsou však spíš projevem „zdraví“, neboť bez omylů se neobejde žádné lidské společenství, nemá-li být pouze formální. Některá nepochopení vyplývají z nedostatečných vědomostí části zaměstnanců VS a je úkolem kaplanů, aby správné informace i z oblasti duchovní služby s podporou orgánů VS doplňovali.¹¹⁷

Dalším otázkou je, nakolik budou kaplané činit ve Vězeňském informačním systému - VIS (viz. kap. 1. 2.5). Samotní kaplané uživatelská práva do tohoto počítačového systému mají, ale mohla by se zde např. více prohloubit spolupráce mezi duchovní službou a VS, aby měli kaplané možnost vstupovat více do hodnocení vězně, než je tomu doposud. V mnohých věznicích je kaplan k vyhodnocování odsouzených přizván, záleží to na řediteli věznice.¹¹⁸

¹¹⁷ PIVOŇKA, B. Výroční kaplanská porada. *České vězeňství*, 2007, roč. 15, č. 2, s. 34.

¹¹⁸ HRUŠKOVÁ, H. Re: *Informace o duchovní službě* [elektronická pošta]. Message to: Martin Škoda. 2. října 2007 [cit. 2. 12. 2007]. Osobní komunikace.

ZÁVĚR

Model represe, tvrdosti a pomsty, který se od nepaměti uplatňoval při trestání viníků, vystřídaly moderní trendy vzájemně se prolínající humanity, důstojnosti, účinnosti a bezpečnosti. S těmito principy se ponejvíce setkáváme především v euroamerickém světě. V kontrastu k těmto trendům charakteristickými například holandskými jednomístnými celami můžeme vidět systémy rozvíjejících se států, kde není neobvyklé i 20 a více odsouzených v jedné cele. Politické, hospodářské a společenské nastavení země se tak plně odráží na represi nebo liberalizaci vězeňství, na jednání personálu, na zacházení s odsouzenými. Hlavním nástrojem by mělo být hledání a pokud možno napravení příčin, které jsou pro viníka motivem k patologickému chování. Snahou moderní penologie je nalézat takové způsoby trestu, které by byly účinné a neprohlubovaly by patologický způsob života zdokonalený pobytem ve věznici. Jako alternativu k pevnému uvěznění můžeme vidět probaci a mediaci, obecně prospěšné práce nebo elektronický monitoring, a to pro ty z odsouzených, kteří sami chtějí a kteří se dopustili méně závažných trestných činů, což je výhodné jak pro samotné odsouzené, tak pro finanční rozpočet společnosti. Celosvětovým penitenciárním problémem je neustálý nárůst počtu vězňů a s tím související přeplněnost a nedostatek míst ve věznicích. Možné řešení by mohlo spočívat v realizaci soukromého sektoru v oblasti vězeňství, na nějž jsou ale i mezi samotnými penologickými odborníky odlišné názory.

České vězeňství mělo oproti ostatním systémům vyspělé Evropy velké zpoždění. Zatímco západní Evropa se po celá desetiletí vyvíjela kontinuálně, české vězeňství žilo do roku 1989 v plné moci politické strany, v centralizaci svého řízení, militarizaci a dehumanizaci. Muselo projít složitým procesem, kdy Vězeňská služba musela akceptovat významný střet dvou odlišných systémů – původně totalitního a nově přicházejícího, založeného na principu lidských práv, inspirovaného Doporučeními Rady Evropy. Situace byla neobvyklá také v tom, že duchovní byli najednou na jiné straně „katru“, než byl dosavadní vězeňský personál zvyklý. Započal nejednoduchý proces postupné tolerance a spolupráce mezi duchovními a personálem. Dovoluji si říci, že obě strany se stále učí navzájem spolu komunikovat a postupem času se jejich interakce zlepšuje. Má-li být práce s odsouzenými efektivní, je týmová spolupráce duchovního a odborného personálu nezbytná.

I duchovní služba prošla za osmnáct let svým vlastním vývojem, od porevolučního dobrovolnického, nezkušeného, někdy i naivního nadšení, až po profesionální kaplanskou službu. Časem a zkušenostmi se duchovní ve vězeňské problematice začali dobře orientovat. V současné době, pokud má kaplan zájem a časové možnosti a je-li mu to umožněno ředitelstvím věznice, aktivně se může podílet jak na hodnocení odsouzených, programech

zacházení, tak na vnitřní aktivitě a spolupráci mezi odborníky. Věřím, že v budoucnu se jejich pole působení rozšíří jak v připravované mediaci mezi pachatelem a obětí, tak i v postpenitenciární péči. Nepředpojaté přijetí kaplanů i dobrovolníků, ať už ze strany odsouzených, tak i vězeňského personálu, bude mimo jiné souviset s celospolečenskou náladou ve vnímání a prožívání náboženskosti jako samozřejmé součásti lidského života.

Domnívám se, že kaplanská služba má mezi ostatními vězeňskými odborníky své nezastupitelné místo. Výlučnost duchovenské péče spočívá v tom, že kaplan v práci s odsouzeným nespolehá jen na své schopnosti, znalosti a zkušenosti, ale také na působení něčeho, co nás přesahuje a co je lidskému smýšlení nepochopitelné – v křesťanské terminologii nazývaný „Duch svatý“. Duchovní jsou často jako poslední, kteří vidí naději tam, kde ostatní odborný personál již rezignoval. Mohou velmi dobře pracovat s přijetím viny, s hledáním hodnot, mohou se legálně setkávat a pracovat s rodinami odsouzených, i s oběťmi trestných činů. Na druhou stranu práce kaplana je velice složitá pro neustálý tlak na vlastní identitu. Kaplan stojí na pomezí mezi personálem věznice a odsouzenými, na pomezí své církve a své věznice, která ho zaměstnává. Pokud by ve velké míře podlehl jednomu z tlaků, je zde riziko, že může svoji důvěryhodnost pozbyt, ztratit svůj kredit kaplana a tím v důsledku přestoupit na jinou funkci k personálu nebo úplně odejít.

Perspektiva současné vězeňské duchovní služby (VDP i VDS) bude velmi záležet na zachování ekumenicity participujících církví a náboženských společností. Tato jejich opravdová, nejen formální, mezidominační spolupráce není ničím samozřejmým, a také v zahraničí je velmi ceněna. Za vybudování a zachování této ekumenicity stojí vzájemná tolerance, práce na sobě samém v bourání představ o své vlastní nezpochybnitelnosti a snaha o spolupráci od všech zúčastněných stran. Bylo by proto jen na škodu, kdyby o tento jedinečný atribut vězeňská duchovní služba přišla. Dobré vyhlídky duchovní služby samozřejmě také závisí na aktivní spolupráci s VS ČR, na dobré vůli obou stran.

Domnívám se, že nejvhodnějším zakončením mé práce budou slova hlavního kaplana duchovenské služby v českých věznicích Mgr. Bohdana Pivoňky:

„Možnost sloužit ve Vězeňské službě přijímají mnozí jako jakés takés zaměstnání, docela dobré v období, kdy najít práci už není tak samozřejmé. Vždycky ovšem tvrdívám, že je to málo. Pracovat s lidmi, byt' s lidmi zločinem pokřivenými, je přinejmenším povolání nebo poslání. Nejde jen o peníze; nemělo by jít jen o ně. Jde o možnost dopomáhat lidem, kteří ve svém životě zakusili jen sobectví, nepřízeň a zlo, aby se aspoň trochu zamysleli sami nad sebou. Řeknete: však si nakradli – a jsou za vodou. Možná. Ale život spočívá na jiných základech. A tuto skutečnost mohou klienti poznat tehdy, když s nimi někdo jedná „se

srdcem“, tedy srdečně a upřímně, i když zároveň nekompromisně a důsledně. Ty věci se nevyklučují. A klienti potřebují pro svůj budoucí život příklad. Dívají se na zaměstnance, dívají se na církevní a charitativní pracovníky – a učí se, kdo jsou vlastně lidé a jací ve skutečnosti jsou. Až se jednou (až na malé výjimky) vrátí zpět, budou se aspoň trochu chovat podle toho, co se v base naučili. Od spoluvězňů i ostatních, od nás.“

Seznam použité literatury:

Bible. Písmo svaté Starého a Nového Zákona. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-009-5.

COYLE, A. *Řízení věznic v čase změn.* Praha: Vězeňská služba České republiky, příloha časopisu České vězeňství č. 1/ 2004, 2004. ISSN 1213 – 9297.

GEIST, B. *Psychologický slovník.* Praha: Vodnář, 2000. ISBN 80-86226-07-7.

HÁLA, J. *Teorie a praxe vězeňství I.* České Budějovice : Jihočeská univerzita, 1996. ISBN 80-7040-235-0.

HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství.* České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5.

JUNG, C. G. *Analytická psychologie, její teorie a praxe.* Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0480-7.

MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie.* Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. ISBN 80-7042-256-4.

MITÁŠ, V. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí .* Praha, 2007. Doktorská práce. Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR. Recenzovali prof. ThDr. Ján Liguš, Ph.D. a doc. Pavel Hošek, Th.D.

MOORE, R. L. C. *G. Jung a křesťanská spiritualita.* Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-195-9.

NEVŘALA, J. *Forenzní psychologie.* Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. ISBN 80-7042-260-2.

OPOČENSKÁ, I. *Pastorační péče ve věznicích z pohledu pastorujících.* Praha, 2007. Absolventská práce. Evangelická akademie v Praze, vyšší odborná škola sociální práce. Vedoucí práce PhDr. Jarmila Rollová.

ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství.* Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-547-4.

SCHMIDBAUER, W. *Psychická úskalí pomáhajících profesí.* Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-312-9.

TOURNIER, P. *Vina.* Praha: Návrat domů, 2005. ISBN 80-85495-40-6.

Tištěné sborníky:

Sborník z konference „Křesťan a bezdomovectví“. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. ISBN 80-7266-194-9.

Sborník z mezinárodní konference: Evropské vězeňské systémy, minulost – přítomnost – budoucnost: konané ve dnech 24.-28. 6. 2002 v Kroměříži. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2003. ISBN 80- 239 - 0138 - 9.

Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015. Praha:Vězeňská služba ČR, Generální ředitelství, 2005.

Časopisecké statě:

České vězeňství, vydává VS ČR, Praha 4. 2004, roč. 12, č. 1, 2, 5, 6.

České vězeňství, vydává VS ČR, Praha 4. 2005, roč. 13, č. 1.

České vězeňství, vydává VS ČR, Praha 4. 2006, roč. 14, č. 2, 4, 5, 6.

České vězeňství, vydává VS ČR, Praha 4. 2007, roč. 15, č. 1.

Občasník VDP, 2/ 2002, 3/2002, 1/2003. Liberec. Občasník VDP určený jen pro vnitřní potřebu. VDP ve spolupráci s GŘ VSČR. Odpovědný redaktor Václav Mitáš.

Mladá fronta DNES, 2007, roč. XVIII, č.133.

Elektronické adresy:

Internetové stránky Vězeňské služby České republiky:

<http://www.vscr.cz/>

Internetové stránky občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče:

<http://www.vdp-cz.info/>

Právní rámec duchovní služby v rámci VSČR:

<http://www.vdp-cz.info/new/legis/pravo.htm>

Stanovy občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče:

<http://www.vdp-cz.info/new/legis/stanovy.htm>

Seznam zkratk:

ČBK – Česká biskupská konference

ERC – Ekumenická rada církví

GŘ VS ČR – Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky

OPP – Obecně prospěšné práce

PMS – Probační a mediační služba

ÚNV – Ústav nápravné výchovy

VDP – Vězeňská duchovenská péče

VDS – Vězeňská duchovenská služba

VIS – Vězeňský informační systém

VS – Vězeňská služba

VSČR – Vězeňská služba České republiky

VTOS – výkon trestu odnětí svobody

VV VDP - výkonný výbor VDP

Seznam církví a náboženských společností:

BJB-Bratrská jednota baptistů

CB-Církev bratrská

CASD- Církev adventistů sedmého dne

CČSH- Církev československá husitská

ČCE- Českobratrská církev evangelická

ECM- Evangelická církev metodistická

PRAV-Pravoslavná církev

ŘKC- Římskokatolická církev

ŘeKC -Řeckokatolická církev

SCEAV -Slezská církev evangelická a.v.

ABSTRAKT

HRUŠKOVÁ, H. *Duchovní služba v českém vězeňství*. České Budějovice 2008. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra psychologie a sociologie. Vedoucí práce J. Hála.

Klíčové pojmy: duchovní služba, vězeňství, Vězeňská duchovenská péče, Vězeňská duchovenská služba, Vězeňská služba České republiky, vězeňský kaplan, vězeňský personál, moderní trendy vězeňství, vězeňské systémy, odsouzení, vězni, ekumenicita.

Tato práce se zabývá křesťanskou duchovní službou obviněným a odsouzeným v prostředí českých věznic. Nejdříve se práce zabývá moderními penologickými trendy a vězeňskými systémy v euroamerických zemích, podrobněji pak vězeňstvím v České republice. Další část pojednává o občanském sdružení Vězeňská duchovenská péče a profesionálních vězeňských kaplanech, dále o ekumenicitě a vztahy mezi vězeňským personálem a duchovními. Navazující kapitola se opírá o rozhovory se zkušenými vězeňskými kaplany, jejich osobní vyjádření k aktuálnímu stavu a individuální pohled na službu lidem ve věznici. Ukazuje se, že duchovní má mezi ostatními vězeňskými odborníky své nezastupitelné místo. Právě on, často jako poslední, vidí naději tam, kde ostatní odborný personál již rezignoval, může velmi dobře pracovat s přijetím viny, s hledáním hodnot u odsouzených. Perspektiva duchovní služby v českých věznicích bude předurčena přející, aktivní spoluprací s Vězeňskou službou České republiky a ekumenickou otevřeností.

Abstract

Spiritual ministry in Czech prisons

Key words: spiritual ministry, penitentiary systems, penitentiary spiritual solicitude, the prison service of the Czech Republic, prison chaplain, prison staff, modern trends of penitentiary systems, convicted person, prisoners, ecumenicity.

This paper deals with Christian spiritual ministry offered to accused and convicted prisoners in the prisons in the Czech Republic. First the paper treats the up to date penology trends and penitentiary systems in the Euro American realm and the system in the Czech Republic in detail. The second part is focused on the non-governmental organisation *Vězeňská duchovenská péče* (Penitentiary spiritual solicitude), the prison chaplains, ecumenicity and relations between the prison staff and the clergymen. The following chapter is based on interviews with experienced prison chaplains, their opinions concerning the contemporary conditions in prisons and services offered to the prisoners. It is obvious, that the clergyman cannot be substituted in his task by any other professional among the prison staff. A clergyman is often the last one who can see any hope in cases where the other specialists have already given up. He can work with the accepting of guilt and searching for values very well. The future of the ministerial services in the prisons in the Czech Republic depends on the active and supportive cooperation with the Penitentiary Service of the Czech Republic and ecumenical openness.